

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Tlumočnictví: čeština – němčina

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jelizaveta Getta

Tlumočení mezi německými kolonialisty a místním obyvatelstvem v Namibii během období, kdy byla německou kolonií

Pohled na mezijazykovou a mezikulturní komunikaci v Namibii z historického hlediska
s přesahem do doby po zániku kolonie

Interpreting Between German Colonists and Local Residents of Namibia During the German Colonisation

A View of Interlinguistic and Intercultural Communication in Namibia from a Historical
Perspective considering the post colonial era

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ..... dne.....

Jelizaveta Getta

.....

Poděkování

V první řadě děkuji dr. Věře Kloudové z Ústavu translatologie FF UK, vedoucí mé diplomové práce, na jejímž základě následně vznikla publikace s názvem *Jak se tlumočilo a tlumočí v Namibii* (77. svazek řady *Varia*, vydala Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha, 2019). Své vedoucí děkuji především za motivaci a podporu při prvních krocích, které vedly k naplánování celého projektu, jenž nakonec vyústil ve zpracování poznatků do knihy. Věře Kloudové rovněž vděčím za cenné rady, konstruktivní kritiku a konzultace v průběhu psaní celé práce. Značnou měrou k úspěšné realizaci badatelských cílů také přispěli členové *Rakouské společnosti pro Namibii* (*Österreichische Namibia-Gesellschaft*) v čele s jejím vedoucím Walterem Sauerem a jeho manželkou Lydií Williamsovou, kteří mi poskytli cenné kontakty na vědecké pracovníky v Namibii i Evropě. Děkuji bývalému archiváři z *Namibijského národního archivu* (*National Archives of Namibia*) ve Windhoeku Werneru Hillebrechtovi za poskytnutí rešerší i dalším zaměstnancům této instituce za odborné poradenství a ochotu při vzniku nečekaných komplikací. Velký dík nepochybně patří kolektivu odborných pracovníků *Namibijské vědecké společnosti* (*Namibia Scientific Society*) za poskytnutí relevantních pramenů a pomoc při orientaci v místní knihovně. Zvláště si vážím ochoty některých osob, jež si našly čas na rozhovor, během kterého mi zodpověděly všechny otázky k tématu. Konkrétně bych ráda jmenovala ředitelku *Namibijské vědecké společnosti*, bývalou tlumočnici Waltraut Fritzscheovou, garantku oboru translatologie na univerzitě UNAM Marianne Zappen-Thomsonovou, tehdejší velvyslankyni EU v Namibii Janu Hybáškovou, rodinu Susan Marie Lewisové, tehdejšího ředitele pobočky UNESCO ve Windhoeku Jeana-Pierra Ilbouda, vedoucí informačního centra OSN Lealani Van Wykovou a zaměstnankyni *Velvyslanectví SRN v Namibii* Gundulu Perryovou. Taktéž děkuji personálu *Církevního archivu Evangelické luteránské církve v Namibii* (*Church Archives – Evangelical Lutheran Church in the Republic of Namibia*) ve Windhoeku za umožnění přístupu k užitečným materiálům a kolektivu knihovny *Sam Cohen Library* ve Swakopmundu, kde jsem se rovněž setkala s vřelým přjetím. Děkuji zaměstnancům *Německého spolkového archivu Berlin-Lichterfelde* (*Bundesarchiv*) v čele s Ralphem Engelem, jenž mě seznámil s chodem instituce a pomohl při provádění rešerší, a také personálu *Tajného státního archivu pruského kulturního dědictví* (*Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*). Ve Vídni se o přínos k mé práci zasloužili zaměstnanci *Dokumentačního a kooperačního centra pro Jižní Afriku SADOCC* (*Southern Africa Documentation and Cooperation Centre*). Svému spoluřešiteli Vojtěchu Šeršemu děkuji za doprovod na cestě po Namibii. Velký dík patří

taktěž prof. Ivaně Čeňkové z Ústavu translatologie FF UK za podporu a konzultace k dané práci. Velmi děkuji rovněž Ladislavu Futterovi, kterému vděčím za podnětné rady, konzultace k uvádění archivních pramenů a celkově velmi obohacující spolupráci. Děkuji své rodině, která mě i přes všechny obavy nechala uskutečnit cestu do Namibie, jež byla pro zpracování tématu klíčová.

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je tlumočení mezi německými kolonialisty a místním obyvatelstvem v Namibii během období, kdy byla německou kolonií. V roce 1884 se území dnešní Namibie stalo součástí německého koloniálního panství. Vznikla tak kolonie s názvem Německá jihozápadní Afrika, kde mezi koloniálními úředníky a místním obyvatelstvem vyvstal problém v komunikaci kvůli jazykovým a kulturním odlišnostem. Ačkoliv koloniální vláda zamýšlela poskytnutí dostatečného jazykového vzdělání pro obě strany, tento cíl se ukázal jako příliš ambiciózní a bylo nutné využít služeb tlumočnicků.

Zprostředkovatelé mezijazykové a mezikulturní komunikace se v kolonii setkávali primárně s nedůvěrou, neboť sloužili oběma stranám, a tak je komunikační partneři podezřívali z defektního předání požadované informace. Snažili se tedy tlumočnickým službám vyhnout, ve třech životních sférách – právu, náboženství a diplomacii – se však tlumočníci přesto stali nepostradatelnými. Tato práce se ve zmíněných oblastech tlumočnického působení soustředí na popis role, statusu, pracovních podmínek a kompetencí tlumočnicků. Mnohé zjištěné skutečnosti se částečně prolínají s moderní tlumočnickou teorií i praxí, daná práce tedy historické úseky prokládá i těmito paralelami.

Jelikož tlumočení interdisciplinárně zasahuje do rozmanitých sfér lidského poznání, vytváří daná práce širší kontext, zahrnující rovněž vývoj tlumočení po zániku kolonie, kdy se bezproblémová komunikace stala nepostradatelnou především během jednání o nezávislosti Namibie. S přenosem mluveného kódu se pojí rovněž převod písemný, a to především při výkladu křesťanských a evropských hodnot domorodému obyvatelstvu. Kulturní a jazykové porozumění v Namibii do budoucna otvírá nové perspektivy pro vytvoření mezinárodního dialogu s přihlédnutím k nárůstu globálních problémů současnosti.

Klíčová slova: tlumočení, kolonialismus, Namibie, kulturní rozdíly, překlad

Abstract

This diploma thesis deals with the issue of interpreting in Namibia both during its existence as a German colony and its post-colonial era. In 1884 the territory of present-day Namibia became a colony called German South West Africa. Among the problems encountered by the colonizers were the linguistic and cultural differences that made communication between the Germans and the locals complicated and, at times, even impossible.

Due to their ambivalent role, interpreters were treated with a lot of mistrust and the clients suspected them of twisting the intended information in favour of one of the parties. Although the Colonial Administration emphasised language training for both negotiating parties, at the end, this approach turned out to be too ambitious, and it proved necessary to use interpreting services, especially in the areas of law, religion and diplomacy. This paper explores the role, status, working conditions and competences of interpreters in these areas. Many of the findings are partly intertwined with modern interpretation theory and practice, making it possible to apply some of the crucial theoretic claims on Namibia's colonial era.

The work also creates a broader context encompassing translation issues as well as the development of interpreting services after the collapse of the colony. The importance of interpreting grew substantially during the negotiation process on the independence of Namibia. The concept of oral transmission is connected to the conveying of written texts, especially during the explanation of Christian and European values to the local population of Namibia. The Cultural and linguistic understanding in Namibia opens new perspectives on the creation of an international dialogue taking into account the growing global problems of the present world.

KeyWords: interpreting, Colonialism, Namibia, cultural differences, translation

Obsah

ÚVOD.....	9
METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....	9
1. Historický kontext.....	10
2. Vnímání tlumočnických služeb z pohledu klientů v historickém srovnání.....	11
3. Potíže při dorozumívání vyplývající z jazykové rozmanitosti.....	15
3.1 Namaština.....	15
3.2 Křovácké jazyky.....	17
3.3 Damarština.....	18
3.4 Hererština.....	19
3.5 Získal si v kolonii některý z jazyků status <i>lingua francae</i> ?.....	21
4. Potíže při dorozumívání vyplývající z kulturních odlišností.....	23
5. V jakých situacích se tlumočilo?.....	25
5.1 Soudní tlumočení.....	26
5.1.1 Školení soudních tlumočnicků.....	26
5.1.2 (Ne)kompetentnost soudních tlumočnicků.....	27
5.1.3 Zaměstnávání soudních tlumočnicků na hlavní x vedlejší pracovní poměr.....	28
5.1.4 Problém nedostatku soudních tlumočnicků.....	31
5.1.5 Požadované jazykové kombinace v soudním tlumočení.....	32
5.1.6 Kontrola kompetentnosti tlumočnicka a kvalita tlumočení.....	33
5.1.7 Odměňování soudních tlumočnicků.....	36
5.2 Tlumočení v náboženství.....	38
5.2.1 Skryté tlumočení z listu.....	39
5.2.2 Rozdílná segmentace reality – problémy mezi <i>označovaným</i> a <i>označujícím</i>	41
5.2.2.1 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a namaštinou.....	41
5.2.2.2 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a ovambštinou.....	43
5.2.2.3 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a hererštinou.....	43
5.2.2.4 Jak v domorodém jazyce zavést pojem pro křesťanského Boha?.....	45
5.2.3 Willem Cloete.....	46
5.2.3.1 Druhy a typy tlumočení na příkladu práce Willema Cloeteho.....	47
5.2.3.2 Znaky pravděpodobnostního prognózování v tlumočení Willema Cloeteho.....	47
5.2.3.3 Znaky interpretativní teorie smyslu v tlumočení Willema Cloeteho.....	49
5.2.3.4 Role prezentace Willema Cloeteho při tlumočení.....	50
5.3 Tlumočení v diplomacii.....	51
5.3.1 Ludwig Kleinschmidt.....	52
5.3.2 Tlumočení pro koloniálního guvernéra Theodora Leutweina a náčelníka Hererů Manasseho Tyisesetu 54	
5.3.3 August Wulfhorst.....	55
6. Pracovní podmínky koloniálních tlumočnicků.....	57
6.1 Pracovní doba a finanční ohodnocení koloniálních tlumočnicků – souhrnný pohled.....	57
6.2 Práva koloniálních tlumočnicků.....	59
6.3 Povinnosti koloniálních tlumočnicků.....	60
7. Vzdělávání tlumočnicků.....	62

7. 1	Seminář orientálních jazyků v Berlíně	63
7. 2	Jazyková výuka v kolonii – misionářské školy	68
8.	Souhrnný pohled na osobu tlumočnicka v Německé jihozápadní Africe	72
9.	Překlad	76
9. 1	Překlad Bible do namaštiny	76
9. 2	Překlad Bible do hererštiny	78
10.	Pomůcky translatoLOGŮ v bývalé kolonii	80
10. 1	Gramatické práce	81
10. 2	Vytváření slovníků	82
10. 3	Tvorba glosářů	83
11.	Němečtí tlumočníci v jiných zemích	84
12.	Tlumočení na území dnešní Namibie po zániku kolonie	86
12. 1	Tlumočníci po zániku kolonie	87
12. 2	Pracovní podmínky tlumočnicků po zániku kolonie	89
12. 3	Status tlumočnicka po zániku kolonie	91
12. 4	Finanční ohodnocení tlumočnicků po zániku kolonie	92
12. 5	Porovnání platů napříč časem a zaměstnáními – Jak si vedli tlumočníci?	94
12. 6	Zaměstnávání tlumočnicků po zániku kolonie	98
12. 7	Testování uchazečů o místo tlumočnicka	101
12. 8	Tlumočení během jednání o nezávislé Namibii v Turnhalle	102
13.	Tlumočení v Namibii dnes	105
13. 1	Translatologie na univerzitě UNAM	105
13. 2	Mezinárodní organizace a komunitní tlumočení	107
14.	Výhled do budoucna	109
ZÁVĚR	112	
SEZNAM PŘÍLOH.....	120	

Úvod

Tématem dané diplomové práce, vzniklé na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, je výzkum tlumočení v Namibii během období, kdy byla německou kolonií. Konkrétně se jedná o mezijazykovou a mezikulturní komunikaci místního obyvatelstva s německými kolonialisty. Práce se zaměřuje především na výchovu, odměňování a charakter práce tlumočnicků mezi léty 1884 a 1915. Cílem je prozkoumat nahlížení na tlumočnicka jakožto spolupracovníka s oběma zúčastněnými stranami, dále problémy pragmatické roviny komunikace a s tím související rozdílnou segmentaci reality. Nedílnou součástí diplomové práce rovněž tvoří mezičasové srovnání statusu tlumočnicka, stejně tak jako aplikace nejvýznamnějších tlumočnických teorií na dobové postupy. Vzhledem k tomu, že němčina patřila v Namibii mezi oficiální jazyky až do roku 1990, je německý aspekt v Namibii na rozdíl od jiných bývalých německých kolonií patrný dodnes. Každým rokem se však stopy německé kultury vytrácejí, proto si daná práce klade za cíl včas shromáždit a utřídit informace, které jsou dosud k dispozici. Dalším z badatelských úkolů je zmapovat tlumočnickou situaci po zániku kolonie, nynější poptávku po tlumočení a status německého jazyka. Všechny klíčové informace budou následně zasazeny do širšího kontextu, naznačujícího jazykové, historické, politické a společenské souvislosti. Tento rámec poslouží k hlubšímu porozumění zjištěným skutečnostem a vytvoří platformu pro nástin dalšího vývoje translatologie v Namibii.

Metodologický přístup

Metodologie této diplomové práce se zakládá jak na analýze písemných zdrojů, tak na komunikaci s odborníky, kteří svými poznatky přispěli k výzkumu tlumočení v kolonizované Namibii. Nejvíce badatelského materiálu bylo pořízeno během výzkumné cesty do Namibie, a to při návštěvě institucí, jako jsou např. *Namibijský národní archiv (National Archives of Namibia)*, *Namibijská vědecká společnost (Namibia Scientific Society / Namibia Wissenschaftliche Gesellschaft)*, *Církevní archiv Evangelické luteránské církve v Namibii (Church Archives – Evangelical Lutheran Church in the Republic of Namibia)* či knihovna *Sam Cohen Library* ve Swakopmundu. Synchronní pohled na zkoumanou problematiku poskytly rozhovory se zaměstnanci mezinárodních organizací, jako je zastupitelství OSN, EU a *Velvyslanectví SRN* v Namibii. Situace ohledně didaktiky tlumočení i překlada byla

osvětlena při návštěvě *Namibijské univerzity (University of Namibia, UNAM)*, kde se translatologie vyučuje v rámci samostatného programu. Kromě cesty do Namibie byl výzkumný materiál opatřen v evropských badatelských institucích, jimiž jsou *Spolkový archiv Berlin-Lichterfelde (Bundesarchiv)*, *Tajný státní archiv pruského kulturního dědictví (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz)* v Berlíně, *Dokumentační a kooperační centrum pro Jižní Afriku SADOCC (Southern Africa Documentation and Cooperation Centre)* a *Národopisné muzeum (Weltmuseum)* ve Vídni. Při psaní diplomové práce byla využita odborná literatura týkající se jazykovědy, kultury, historie i politiky Namibie, stejně tak lze za nedílnou součást výzkumu považovat průběžné rešerše v publikacích předních teoretiků tlumočení i překladu, jejichž poznatky se dají usouvztažnit k dobovým translatologickým postupům v kolonizované Namibii. Jelikož je badatelský projekt realizován zejména na základě informací z cizojazyčných pramenů, zodpovídá autorka diplomové práce za jejich pravdivou transliteraci a funkčně ekvivalentní překlad. Archivní prameny byly zdokumentovány během pobytu v Namibii (24. 7. – 14. 8. 2018) a Berlíně (9. 9. – 12. 9. 2018), je tedy třeba do budoucna počítat s odlišným zařazením analyzovaných archiválií.

1. Historický kontext

Německou kolonií se území dnešní Namibie oficiálně stalo v roce 1884, evropský vliv sem však začal prosakovat již dříve, a to díky *Londýnské misijní společnosti (London Missionary Society)* a později *Rýnské misijní společnosti (Rheinische Missionsgesellschaft)*. Roku 1883 koupil brémský obchodník Franz Adolf Lüderitz území v zátocě, později nazvané Lüderitzbucht. O rok později se dané teritorium stalo německým protektorátem, v roce 1885 již vznikla *Německá koloniální společnost pro Německou jihozápadní Afriku (Deutsche Kolonialgesellschaft für Südwestafrika)* a její říšský komisař Heinrich Göring vytvořil základy koloniální administrativy. V průběhu následujících válek Němci místnímu obyvatelstvu postupně zajímali další půdu, až roku 1890 dosáhla Německá jihozápadní Afrika přibližných rozměrů dnešní Namibie. Kolonialisté rychle započali rozsáhlou těžbu zdejšího nerostného bohatství a zabírali místnímu obyvatelstvu zemědělskou půdu, kde si Němci zakládali své farmy. Rostoucí napětí mezi kolonialisty a domorodým obyvatelstvem v roce 1904 vyústilo v povstání kmenů Hererů a Namů. Potlačení tohoto povstání nabylo podoby

vyhlazovací války, jíž padlo za oběť asi 40–60 tisíc Hererů (zhruba tři čtvrtiny populace) a 10 tisíc Namů.¹

Postupně v Německé jihozápadní Africe vznikala první města jako Windhoek (viz Příloha 1), Swakopmund či Lüderitz, pojmenovaný po zakladateli kolonie. Mezi městy Lüderitz a Keetmanshoop byl v roce 1908 zahájen provoz po nově vystavěné železnici. V té době již na území kolonie žilo 9 394 bělochů, vznikaly německé spolky, vycházely tiskoviny, dokončovala se výstavba železniční sítě, otevíraly se nové doly, stavěly se školy. Roku 1915 v době první světové války německou kolonii obsadila Jihoafrická unie (dnes přibližné území Jihoafrické republiky), jež byla britským dominiem. Území bylo po skončení války Jihoafrické unii svěřeno mandátem *Společnosti národů* do dočasné správy. Po převzetí svého mandátu v roce 1920 jihoafrická vláda vyhlásila úředními jazyky angličtinu a afrikánštinu, němčina však zůstávala zohledněna ve vymezených případech a situacích. Po vstupu Jihoafrické unie do druhé světové války ale byly všechny německé politické organizace rozpuštěny.²

Již od padesátých let minulého století vznikaly v Německé jihozápadní Africe různé organizace proti správě Jihoafrické unie, respektive Jihoafrické republiky (vyhlášené roku 1961),³ a bývalá kolonie se tak začala připravovat na nezávislost, které dosáhla až v roce 1990. Tehdy se jediným oficiálním jazykem stala angličtina.⁴ Německý aspekt však v Namibii zůstal výrazný dodnes; stále tu žije početná komunita generačních Němců, jejichž předci pocházeli z řad kolonialistů. V některých městech – jedním z nich je například Swakopmund na břehu Atlantiku – můžeme pozorovat ryze německou architekturu (Příloha 2), v jídelních lístcích najít typicky německé pokrmy a na ulicích hojně slyšet němčinu, ať už od místních obyvatel, nebo německy hovořících turistů, pro něž je Namibie atraktivní destinací.

2. Vnímání tlumočnických služeb z pohledu klientů v historickém srovnání

Fenomén tlumočení jakožto základní forma zprostředkování mezikulturní a mezijazykové komunikace hraje důležitou roli již od starověku. Na akademické úrovni se tlumočení věnuje

---

¹ Klíma, Jan, *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentů, regionů a států*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2012, s. 207–208.

² Tamtéž, s. 258–259.

³ Klíma, Jan, *Dějiny Namibie*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2015, s. 114–117.

⁴ Tamtéž, s. 153–154.

pozornost teprve od konce 50. let minulého století,⁵ cennou službu při dorozumívání společenských skupin s odlišným jazykovým i kulturním základem však prokázalo v mnoha případech napříč mezinárodními dějinami, přičemž se pohled na tlumočníky geograficky i dobově proměňoval. Ve starověkém Egyptě, přibližně 3 000 let př. n. l., byli tlumočníci vnímáni jako vyšší bytosti, propůjčující své schopnosti do služeb faraona. Starověké Kartágo tlumočníky sdružovalo do zvláštní kasty, ve starém Řecku (cca 400 let př. n. l.) se naopak tlumočníci, kteří zprostředkovávali kontakt s četnými podmaněnými národy, takové úctě netěšili. Řekové měli o svém jazyce i vlastní kultuře velmi vysoké mínění, a tak očekávali, že se barbari řečtinu naučí, a tlumočnickou službu považovali za zbytečnou. V Římě se naopak důležitost tlumočení uznávala, protože tak zdejší obyvatelé mohli jednat s kulturně vyspělejšími Řeky.⁶

Ve středověku i novověku daný způsob komunikace sloužil především ke snižování napětí mezi křesťanskými státy a mimokřesťanským světem, což vedlo přibližně ve 14. století ke zrodu moderního tlumočníka, který byl zároveň diplomatem. V Osmanské říši byl kladný vztah k tlumočení dán upřednostňováním ústní komunikace jako takové. V době koloniální se tyto jazykoví zprostředkovatelé stali nepostradatelnými při dobývání Nového světa, přičemž jejich postavení bylo v té době dosti složité, a to právě kvůli službě tlumočníka oběma stranám. Tlumočníci se tedy museli vyrovnávat s řadou společenských předsudků a překážek vyplývajících z rozdílných kulturních vzorců a rovněž z faktu, že slouží Evropanům, kteří byli v jistém smyslu považováni za nepřátele.

Podobná situace panovala i po příchodu Němců na území dnešní Namibie ve druhé polovině devatenáctého století. Záhy poté, co zde roku 1884 vznikla německá kolonie s názvem Německá jihozápadní Afrika, se Němci v řadě dopisů posílaných *Koloniálnímu oddělení Zahraničního úřadu v Berlíně (Kolonialabteilung)*, roku 1907 se osamostatnilo jako *Říšský koloniální úřad – Reichskolonialamt*) zmiňují o nedůvěře, kterou vůči tlumočnickům cítí. V záznamu ze zasedání *Koloniální rady (Kolonialrat)* dne 20. 10. 1894 poukazuje pruský ministr obchodu, průmyslu a koloniálních záležitostí na důležitost jazykových kompetencí vysoce postavených koloniálních úředníků. Ti „[...] by měli být schopni kontrolovat práci svých tlumočnicků, aby se přesvědčili, že nejsou podváděni“. Ve zprávě se rovněž píše o návrhu, který byl vznesen během samotného jednání ze strany jednoho z úředníků:

---

⁵ Čeňková, Ivana, *Teorie a didaktika tlumočení I*, Praha, FF UK 2001, s. 18.

⁶ Ševčíková, Hana, *Dějiny tlumočení* [Závěrečná práce, Evropský kurz konferenčního tlumočení (EMCI)], Praha, Ústav translátologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2016, s. 11–20.

„Působení vysoce postaveného úředníka vyžaduje povědomí o tradicích, zvycích a životním stylu domorodců. Jedná se o realie, v nichž by se měl dotyčný vyznat natolik dobře, aby je posléze mohl vyučovat. Dané kulturní i jazykové znalosti úředníkovi dovolí dorozumět se bez tlumočníka.“

Kritiku na úroveň tlumočnických služeb v kolonii vyslovil i další člen zasedání:

„Na místní tlumočníky se skoro nedá spolehnout, a to kvůli četným nedorozuměním i cílenému klamání, jež mnohdy vede ke zbytečným konfliktům a potyčkám. [...] Je velmi důležité, aby se úředník na tlumočníka zcela nespolehal, ale neustále jej kontroloval.“⁷

Hlavním tématem dopisu z roku 1905 určeného pro *Koloniální oddělení* jsou prémie za ochotu naučit se koloniální jazyk, jejichž udělování se projednávalo po celou dobu existence kolonie. Autor tu ale na závěr podotýká, že znalost jazyka a schopnost obejít se bez tlumočníka je pro nejvyšší úředníky v kolonii povinností, a proto není důvod ji speciálně odměňovat.⁸ Dva roky před zánikem kolonie se v dopise pro státního tajemníka stojícího v čele *Říšského koloniálního úřadu* objevuje propracovanější návrh na udělování prémie za nabyté jazykové kompetence, případně ochotu je získat.

Autor zde používá dichotomické rozdělení na dvě sazby – první náleží těm, kteří „[...] jsou v cizím jazyce schopni překládat oznámení a nařízení, stejně tak jako jednat s domorodci v každodenních běžných situacích“. Na druhou sazbu mají nárok ti, „[...] již určitý domorodý jazyk ovládají na úrovni, která jim umožňuje obejít se zcela bez tlumočníka“.⁹

Důvodem pro danou nedůvěru a snahu tlumočení předejít byla dříve zmíněná oboustrannost komunikace, kterou tlumočnick zprostředkoval. Nehledě na to, že k nejobtížnějším z důvodu kulturního i jazykového patří postavení tlumočníka právě v době zámořských objevů, problematiku nahlížení na tuto službu napříč časem se objevuje i na územích, kde měli zprostředkovatelé komunikace výsadní postavení. Rozporuplně dle Hany Ševčíkové vnímal obraz tlumočníka dokonce antický Řím:

„Nepochybně to souviselo i s faktem, že tlumočníci byli svým zaměstnavatelům naprosto oddáni a často byli pověřováni různými úkoly, které přesahovaly rámec tlumočení a nestavěly je do nejlepšího světla. [...] Vedle jazykových schopností byla od tlumočnicků vyžadována i lstivost, šikovnost a zaměstnavatelé si je tak velice pečlivě vybírali nejen podle jazykových předpokladů.“¹⁰

Co se týče Německé jihozápadní Afriky, nejvýraznější opodstatnění nedůvěry najdeme v korespondenci odeslané 30. 6. 1911 z Windhoeku na úřad pro příslušný koloniální okres

⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 1, Prämien für die Erlernung von Eingeborensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 2.

⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 1, Prämien für die Erlernung von Eingeborensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 16.

⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 1, Prämien für die Erlernung von Eingeborensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 19.

¹⁰ Ševčíková, cit. d. (pozn. č. 6), s. 16.

(Příloha 3). Autor, císařský guvernér, si zde stěžuje na nedostatečně kompetentní tlumočnický personál, s nímž dle vlastních slov není spokojen již poněkolkáté. Úřady prý nemají k dispozici tlumočníky, kteří by svým úkolům stačili. Výpovědi německých úředníků, stejně tak jako domorodců, často v tlumočení podléhají zkreslení, eventuálně se jejich smysl zcela změní. Je tedy jasné, že v důsledku dané skutečnosti trpí veškeré právní záležitosti v kolonii.¹¹

Dle Cecilie Wadensjöové se s podobnou kritikou tlumočení v koloniální i postkoloniální době setkávali také obyvatelé Papui Nové Guineji, kteří zprostředkování komunikace využívali při soudních jednáních mezi koloniálními úřady a domorodými menšinami. Autorka tu zmiňuje kritiku ze strany badatele, jenž se danou problematikou zabýval a úřadům vytýkal, že problémům při soudním tlumočení nevěnovaly dostatek pozornosti. Jako největší komplikaci uvádí netransparentnost vztahu mezi domorodými klienty a domorodými tlumočníky. Důvodem nekvalitního přetlumočení je také tlumočnickova nedbalost, zkreslování původního sdělení, přeslechnutí a status tlumočnicka jako samozvaného mediátora.¹² Autorka publikace o současné podobě soudního tlumočení Holly Mikkelsonová však připouští, že „[...] je těžké jako tlumočnick zůstat neutrální, pokud dochází k nepochopení kulturních záležitostí“.¹³

Ještě závažnější kritiku defektního přetlumočení spatřujeme v dopise, jež dne 19. 12. 1913 odeslal koloniální guvernér Theodor Seitz (1863–1949) z Windhoeku do všech větších měst v Německé jihozápadní Africe (Příloha 4). Tlumočnickům zde vytýká nedůsledný převod výpovědí při výsleších domorodců. Ukázalo se prý, že „[...] způsob, kterým byly převáděny, byl nedostačující, povrchní a nezodpovědný, a to dokonce při procesech, jež vyústily v dlouhodobé odnětí svobody či trest smrti“.¹⁴ V reakci na dané psaní, která byla v lednu 1914 odeslána z Omaruru, odesílatel podotýká, že je v dané oblasti kladen důraz zejména na důvěryhodnost a hlavně neutralitu tlumočnicka. Největší problém ale i přesto tkví v tlumočnickově tendenci protežovat obžalovaného. Téma nestrannosti tedy „[...] navždy zůstane ožahavou záležitostí“. V dobových pramenech však narážíme i na opačnou situaci, kdy tlumočnick straní svému nadřízenému, tedy koloniálnímu úředníkovi. Ostatně uvědomoval si ji i pisatel z Omaruru:

---

¹¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914, document number 3.

¹² Wadensjö, Cecilia, *Interpreting as Interaction*, New York, Addison Wesley Longman Limited 1998, s. 70.

¹³ Mikkelson, Holly, *Introduction to Court Interpreting*, Manchester, St. Jerome Publishing 2000, s. 45.

¹⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 20.

„Zdejší tlumočníci se mnohdy cítí jako loutky svých pánů a pokud upozorují, že je úředník vůči obžalovanému zaujatý, nebo mu naopak sympatizuje, přizpůsobí situaci i převod jednotlivých výpovědí. Výslech pak podává zkreslený obrázek nezávisle na lepší či horší jazykové kompetenci tlumočnicka.“¹⁵

Kvůli silně pocíťované nedůvěře se tedy Němci snažili potřebu tlumočnických služeb zcela vymýtit. Jednalo se však spíše o ideál, k němuž německá vláda špěla po celou dobu existence kolonie.

3. Potíže při dorozumívání vyplývající z jazykové rozmanitosti

Němci se sice od začátku až do konce existence kolonie k tlumočnickým službám stavěli skepticky, zcela obejít se ale bez nich z důvodů jazykových i kulturních nemohli. Následující podkapitoly podrobně popisují domorodé jazyky: *namaštinu*, *křovácké jazyky*, *damarštinu* a *hererštinu*. K významným jazykům z koloniálního i dnešního pohledu v Namibii patří rovněž *ovambština*, o níž však v pramenech nefigurují detailní informace. Známé je pouze to, že daný jazyk zkoumali zejména finští misionáři. Informace o vzniklých translatologických problémech mezi ovambštinou a evropskými jazyky jsou podány v kapitole č. 5. 2. 2. 2. Prezentovány tu jsou rovněž obtíže vyplývající z osvojování daných jazyků, případně vznikající při tlumočení. Následují kulturní odlišnosti mezi Němci a domorodci.

3. 1 Namaština

Jazykem, jemuž se v koloniálním jazykovém výzkumu věnovalo nejvíce pozornosti, byla namaština, a to zejména díky její exotické fonetické stránce, která se vyznačovala neobvyklými fonémy – *mlaskavkami*. Badatelská přitažlivost daného jazyka však kráčela ruku v ruce s obtížemi, které musel Evropan překonat při ochotě se namaštinu naučit, což zakusil i misionář Carl Meinhof, jenž na základě své zkušenosti zároveň vyvracel domnělou primitivnost domorodých jazyků: „Mnoho jejich jazyků z hlediska zvučnosti přesahuje jazyky evropské, což se ostatně týká i logiky.“¹⁶ Stejný názor ohledně propracovanosti domorodých jazyků vyjadřuje i Eugene Nida: „Mnoho lidí se domnívá, že domorodé africké jazyky jsou

---

¹⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 35.

¹⁶ Scheulen, Peter, *Die "Eingeborenen" Deutsch-Südwestafrikas. Ihr Bild in deutschen Kolonialzeitschriften von 1884 bis 1918*, Köln, Rüdiger Köppe Verlag Köln 1998, s. 130.

příliš primitivní na to, aby měly dostatek slov pro překlad Bible, ale toto tvrzení je zcela nesprávné.¹⁷ Svůj argument však autor dokládá na jazyce Zulu, který má dle slovníku až 90 000 slov, pokud jsou počítána způsobem, jenž se využívá k lexikální evidenci v angličtině.

Uživatelé namaštiny – Namové – byli považováni za největší národ domorodců, který před příchodem kolonizátorů obýval jih Afriky. Vedl kočovný život, živil se zemědělstvím, chovem ovcí, krav a koz. Jedním z průkopníků jazykových zákonitostí namaštiny byl autor řady tematických publikací, misionář Heinrich Vedder (1876–1972). Na tomto místě za zmínku nepochybně stojí dopis, jež misionář odeslal 29. 10. 1909 ze Swakopmundu do Windhoeku s poděkováním za možnost poskytnout guvernérovi svůj rukopis gramatiky namaštiny. Referuje o svém novém filologickém výzkumu, který jej přivedl k „[...] nadmíru zajímavému výsledku, a to že i začátečník může po osvojení několika přesných lexikálních pravidel tvořit v namaštině nová slova, přičemž se jedná o vlastnost příznačnou pouze pro tento jediný jazyk“. Po vygenerování slov si ale dotyčný musí jejich význam dohledat. Dle Veddera se v případě namaštiny jedná o jazyk do té míry prastarý a konzervativní, že aspiruje na podobný status mezi africkými jazyky, jako zaujímá sanskrt mezi jazyky indoevropskými. Obsahuje mnoho výpůjček, které údajně pocházejí ze semitských jazyků (arabštiny, hebrejštiny aj.), jež mohou tvořit celé věty.¹⁸

O výzvách spojených s osvojením namaštiny později pojednává misionář Friederich Rust, jenž ve svých pracích vycházel z poznatků Veddera i jiných jazykovědců a průkopníků v dané jazykové oblasti. Ve svém díle *Praktische Namagrammatik (Praktická gramatika namaštiny)* se vyjadřuje ke složitosti daného jazyka, která se skrývá pod zdánlivě jednoduchou strukturou umožňující na základě vzorců vytvářet lexikální i syntaktické celky. Právě tuto vlastnost zmiňuje i Vedder, přičemž dle jeho popisu můžeme zvažovat přirovnání ke konceptu *generativní gramatiky* Noama Chomského.¹⁹ Nehledě na danou vlastnost Rust píše:

„I když je namaština na první pohled jednoduchá, každý Evropan se potýká s problémy při jejím osvojování. Důvodem je zejména implicitnost některých sémantických výrazů a nespočet výjimek. [...] Proto je nutné sestavit srozumitelnou gramatiku, jež tyto implicitní významy opatří srozumitelnou logikou. [...] Každopádně je však tento jazyk nadmíru zajímavý a částečně může do jeho sémantických zákonitostí proniknout i Evropan.“²⁰

¹⁷ Nida, Eugene A., *Fascinated by Languages*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2003, s. 19.

¹⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 126.

¹⁹ „Generative grammar“, in *Encyclopædia Britannica* [online] 2019 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/generative-grammar>

²⁰ Rust, Friederich, *Praktische Namagrammatik. Auf Grund der Namagrammatiken von H. Vedder und J. Olpp*, Cape Town, A. A. Balkema 1965, s. 3–5.

Z deníku misionáře Huga Hahna (1818–1895) rovněž plyne rozpačitost při osvojování namaštiny a nejistota v komunikaci (zejména po misionářově příchodu na tehdy ještě nekolonizované území budoucí Německé jihozápadní Afriky). Zde je třeba si uvědomit, že ve srovnání s Rustem měl Hahn značně ztížené didaktické podmínky. V jeho deníku, jež si vedl v letech 1837–1860, nalezneme záznam datovaný rokem 1846, kde kritizuje nedostatek kompetentních namských učitelů, od nichž by se misionáři jazyky učili. Jako příklad tu popisuje situaci, kdy se svého učitele zeptal na význam namského slova, přičemž mu kantor podal mylnou informaci. Hahn sice přesný ekvivalent slova neznal, tušil však z kontextu předchozích situací, že učitelův výklad mu neodpovídal. Na závěr autor shrnuje, že podobných případů nekvalitní didaktiky jsou stovky.²¹ V jiném záznamu píše:

„Jak máme [my, první misionáři] zkoumat pravidla cizího, v písemné podobě neexistujícího jazyka, systematizovat jej, překládat Bibli, když nikdo z nás nerozumí ani základnímu kontextu. [...] Mladí, talentovaní bratři si jazyk osvojí pouze pro své potřeby, ale bez zevrubných jazykových znalostí nebudou moci vybudovat jazykový systém. Jejich snahy tedy zůstanou nevyužitelné pro potomky, další generaci.“²²

Časem se Hahnovi sice dařilo jazyk osvojovat, ke svým pokrokům se však stavěl skepticky. Dle předchozího záznamu u sebe nepozoruje žádné výsledky, nehledě na to, že se jazyk učil již rok a tři měsíce, přičemž se stále snaží zjistit onu příčinu popisovaných problémů. Dle Hahna není zlepšení znatelnější ze dvou důvodů: „absence tlumočnicka“, od nějž by se jazyk misionáři mohli učit kontrastivně, a „neexistence pevného výukového plánu“.²³

3. 2 Křovácké jazyky

Křovácké jazyky patří vedle namaštiny mezi tzv. kojsanské jazyky. Po polovině 19. století jich na jihu Afriky existovalo přibližně 150, z nichž se dnes aktivně užívá méně než třetina.²⁴ Za vědecky nejzajímavější řeč Křováků se považuje jazyk Kung, jemuž se v době koloniální věnoval i Heinrich Vedder, který, jak dokládá jeden z dobových pramenů (Příloha 5), se po setkání s křováckým náčelníkem dohodl na poskytování výuky němčiny a namaštiny –

---

²¹ Lau, Brigitte (ed.), *Carl Hugo Hahn Tagebücher 1846–1851, Part II: A missionary in Nama- and Damaraland*, Windhoek, Archives Services Division of the Department of National Education 1985, s. 26.

²² Tamtéž, s. 329.

²³ Tamtéž, s. 26.

²⁴ Brock-Utnelau, Brigit, Holmarsdottir, Halla B., „The Choice of English as a medium of instruction and its effects on the African languages in Namibia“, *International Review of Education* 47, 2011, č. 3–4, s. 293–322.

nejprve pro něj a později rovněž pro další příslušníky kmene.²⁵ Křovácké jazyky sice spolu s namaštinou patří do skupiny jazyků kojsanských, znalost namaštiny však pro porozumění Křovákům nestačila. Jak ve svém deníku píše Hugo Hahn: „Křováci mají svůj vlastní jazyk, který nepochybně souvisí s jazykem Namů, prostřednictvím namaštiny mu však rozumět nemůžeme.“ Důvodem je dle Hahna lexikální i fonetická rozmanitost. Kromě čtyř mlaskavek společných s namaštinou má jazyk Křováků ještě mlaskavku pátou, jež se označuje jako *retní* (*Lippenschnalze*), zatímco zbylé se považují za *jazykové* (*Zungenschnalzen*).²⁶

Křováci jsou jedním z nejstarších kmenů na jihozápadě Afriky. Pravděpodobně existovaly časy, kdy dané území obývali jen oni, neboť za autory většiny jeskynních kreseb jsou považováni právě Křováci. Údajně se jim dařilo přežít i na místech, která dnes platí za neobyvatelná. Příslušníci tohoto kmene se nikdy nestali zemědělci či chovateli dobytka, živili se lovem za pomoci jednoduchých, ručně vyrobených nástrojů. Nový rok pro ně začínal v dubnu, po skončení období dešťů. Poté, co na dané území přišly jiné národy, byli Křováci vytlačeni do pouští Namib a Kalahari. Ještě na počátku tisíciletí byly zmíněné nehostinné oblasti obývány přibližně pěti tisíci příslušníky tohoto kmene. Geograficky podmíněn byl přitom jazyk, jímž Křováci hovořili – v Namibu mluvili speciálním dialektem, podobným namaštině, v Kalahari se jejich řeč naopak zcela odlišovala a dělila se na řadu dialektů.²⁷

3.3 Damarština

Příslušnost ke skupině kojsanských jazyků a na rozdíl od křováckých jazyků výraznější podobnost s namaštinou dle Waltera Moritze vykazovala damarština. Damarové kočovali společně s Namy, přičemž působili jako pastýři či sluhové a ostatní národy jimi spíše pohrdaly. „Byli považováni za jeden z nejnižších kmenů na jihozápadě Afriky. [...] Teprve díky snahám misionářů a německé vlády se jim podařilo získat lidskou důstojnost.“ Místo svého původního jazyka Damarové přijali namaštinu, přičemž na způsob jejího osvojení se názory různí.²⁸

Heinrich Vedder se vedle namaštiny zajímal i o její podobnost s damarštinou. S Damary přišel do kontaktu v horách Otaviberge, kde tehdy Damarové žili v naprosté izolaci před

---

²⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 25.

²⁶ Lau, cit. d. (pozn. č. 21), s. 1004.

²⁷ Moritz, Walter, *Einführung in die Geschichte Südwestafrikas von Dr. H. Vedder*, Werther, Walter Moritz 2004, s. 1–2.

²⁸ Tamtéž, s. 3–5.

okolním světem a jen zřídkakdy z ní vycházeli. Dle Veddera si ale právě díky tomu zachovali své písňe, v nichž se tradovaly ještě prastaré formy jejich domorodého jazyka. Vedder ve výše uvedeném dopise, kde popisuje jazykové zvláštnosti namaštiny, nesouhlasí s dříve rozšířenou domněnkou, že Namové svůj jazyk Damarům vnutili:

„Namové svůj jazyk z velké části ztratili, přijali ale jazyk Damarů a ten pak obohatili cizími slovy. Proto Damarové dodnes nazývají Namy Naman, tedy: mluvící cizím jazykem, avšak Namové samotní si říkají Khoi-Khoin, tedy původní lidé.“

Etymologicky pozoruhodný je rovněž namský výraz pro Křováky, kteří se zde označují jako Sanové. Vedder dle vytvořených slovotvorných zákonů vidí prapůvod tohoto výrazu ve slově *Saban*, které spojuje se sábskou civilizací. Ta žila na jihu Arabského poloostrova již v šestém století př. n. l. a v Africe těžila zlato. Daným poznatkem se tedy snaží potvrdit stáří namaštiny a výpůjčky ze semitských jazyků dostávají rovněž své opodstatnění. Z etymologie se dle Veddera dá odvodit i původní způsob života daného kmene. Základ zmíněného slova zní *saba* a znamená *s rozvahou a pozorností/v zápalu něco číst ze země*, z čehož Vedder usuzuje, že Sanové možná byli kdysi otroky, pracujícími ve zlatých dolech nebo na diamantových polích. Po skončení lodních výprav pak zůstali na jihu kontinentu. V závěru dané úvahy Vedder poznamenává, že „[...] staré kresby i nápisy Křováků mají jednoznačně hlubší význam, bylo by však příliš odvážné tvrdit, že se jedná o záznamy sábských zlatokopů“.²⁹ Nutno ale dodat, že se jedná čistě o Vedderovy závěry, které novější výzkumy nepotvrzují.

3. 4 Hererština

Hererové patří mezi několik mladších kmenů, jež na území dnešní Namibie přišly mezi léty 1700–1750. Jejich jazyk – na rozdíl od tří výše jmenovaných – patří ke skupině jazyků bantuských, v rámci níž jsou uživatelé schopni se jazykově dorozumět. V publikaci o životě na řece Okavango misionář August Bierfert popisuje interakci s kmenem, v jehož případě se jednalo pravděpodobně o Herery – živili se chovem dobytka, pracovali na poli a sami si vlastnoručně vyráběli nářadí. Od té doby, co obývali území kolem města Grootfontein, zpracovávali zejména železnou rudu, z níž pak zhotovovali nástroje na obdělávání polí a věci do domácnosti. Kmen prý vynikal pílí a dobrou náladou, neboť se každý rok znovu pouštěl do obdělávání polí nehledě na zklamání z časté neúrody, jež přinášela utrpení spojené s hladem.

---

²⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 126.

„Jejich jazyk, jenž patří k bantuským, jsme se museli naučit bez knih, za chodu při komunikaci s domorodci. [...] Po roce jsme s našimi znalostmi již mohli vést nedělní kázání. [...] Skutečnost, že jsme se o jejich jazyk zajímali, se domorodcům velmi líbila a mnohokrát nad tím vyjadřovali svoji radost.“

Co se týče struktury, nemá tento jazyk dle autora jasně definovanou pasivní formu, pomocí jednoho slůvka je však možné dodat výpovědi význam trpného rodu. Za nejobtížnější pro osvojení autor považuje segmentaci slovesného času – jazyk disponuje pěti formami pro vyjádření času přítomného, stejným počtem pro zobrazení děje v minulosti a dvěma formami času budoucího.³⁰ Na základě hypotézy Edwarda Sapira a Benjamin Whorfa o odlišném vnímání světa z pohledu mluvčích různých mateřských jazyků lze předpokládat, že Hererové měli jiný pohled na temporální rozvrstvení skutečnosti než kolonialisté.³¹ Právě *jazykový relativismus (linguistic relativity)* tedy mohl tvořit jeden z problémů při vzájemném dorozumívání.

Jazykem i kulturou Hererů se zabýval například vídeňský misionář Johannes Rath (1816–1903), jenž u tohoto kmene působil ve službách evangelické *Rýnské misijní společnosti*. Rath se s Hugem Hahnem zabýval převodem abstraktních výrazů do hererštiny. Zkoumali, do jaké míry Hererové takovým pojmům rozumí, když pro ně v jazyce nemají formální vyjádření. Misionáři však zjistili, že sémantická stránka není striktně podmíněna existencí přesného jazykového označení. Hererové například neměli jazykový výraz pro *vděk*, nicméně daný koncept dokázali uplatňovat v praxi ještě výrazněji než evropská kultura, disponující celým paradigmatem slovních označení *vděčnosti*. Z daného zjištění tedy misionáři usoudili, že určité křesťanské hodnoty domorodci dodržují, byť nevědomky. Vyskytl se tu však i opačný názor – většinu křesťanských zásad domorodci přeci jen neznali, a to právě kvůli absenci jazykového pojmenování.

Během tvoření nových slov pro vyjádření známých i neznámých skutečností misionáři vycházeli z následujících poznatků: „Hererština je aglutinační jazyk, vyznačující se bohatou morfologickou produktivitou. Na to, co se v němčině vyjádří větou, Hererové mnohdy potřebují jen jedno slovo, a to díky bohatství produktivních sufixů.“³² Vedder heherštinu popsal jako jazyk, který má sice jen málo hlásek, jež by představovaly těžkosti při osvojování,

---

³⁰ Bierfert, August, *25 Jahre bei den Madiriku am Okawango*, Hessen-Nassau, Verlag der Oblaten 1938, s. 14–21.

³¹ Černý, Jiří, *Úvod do studia jazyka*, Olomouc, Rubico 1998, s. 212–213.

³² Strommer, Martina Anissa, *Der Missionar als Linguist. Der Wiener Johannes Rath (1816–1903) im Dienst der Rheinischen Missionsgesellschaft bei den Herero* [Diplomová práce], Wien, Universität Wien 2012, s. 78–108.

obtíže však přináší značná strukturní rozmanitost.³³ Dle Petera Scheulena byla ale komunikace s Herery pro Němce velmi důležitá, a to zejména v oblasti obchodu, neboť Hererové byli předními chovateli dobytka, který v době koloniální představoval zboží s největší kupní hodnotou.³⁴

3. 5 Získal si v kolonii některý z jazyků status *lingua franca*?

Na území jihozápadní Afriky se kromě čtyř výše popsaných jazyků (popř. jazykových skupin) vyskytovala řada dalších, jež Němcům komunikaci rozhodně neulehčovaly. Po vyhlášení nezávislosti bylo v Namibii uznáno deset národních jazyků, přičemž celkové množství se odhaduje až na 30.³⁵ Pokud vezmeme v potaz dělení na dvě základní skupiny (jazyky bantuské a kojsanské) a uvědomíme si, že se počet jazyků v druhé jmenované skupině postupně snížil na třetinu, lze v době koloniální předpokládat značně větší jazykovou pestrost. Z tohoto důvodu se na jednáních o efektivitě komunikace častokrát objevoval návrh na zavedení jednoho jazyka se statusem *lingua franca*. V úvahu na prvním místě přicházela holandská, již na území dnešní Namibie s sebou přinesli osadníci z Kapska.³⁶

V roce 1800 začala migrace domorodých otroků z Kapské kolonie. Nový domov si přáli najít na jihozápadě, kam přinesli způsob života, značně založený na evropských hodnotách, kterým se naučili v Kapsku. Vyznačovali se evropským stylem oblékání, mluvili holandsky a věděli, jak zacházet se zbraněmi. Holandsčinu ovládali rovněž míšenci pocházející ze vztahů Búrů a namských žen. Na území budoucí německé kolonie se usadily skupiny, které se označovaly jako *Oorlam people* a *Bastards*. Druzí jmenovaní si ale dle Scheulena dané označení, pocházející původně z afrikánštiny, vybrali sami a Němci jej zachovali za účelem co největší autenticity.³⁷ Evropský způsob života převzali ještě signifikantněji než *Oorlam people*. Svou první osadu na jihozápadě založili v roce 1871 na území bývalé misijní stanice ve městě Rehoboth. Holandsky mluvili ve veřejné i soukromé sféře.

---

³³ Wietersheim, Erika von, „Ohne Grammatik und Wörterbuch. Von den Schwierigkeiten der ersten Missionare, die namibischen Sprachen zu erlernen und zu übersetzen“, *Afrikanischer Heimatkalender* 83, 2012, s. 46–51.

³⁴ Scheulen, cit. d. (pozn. č. 16), s. 120.

³⁵ Maho, Jouni F., *Few People, Many Tongues: The languages of Namibia*, Windhoek, Gamsberg Macmillan Publishers 1998, s. 22–25.

³⁶ Moritz, cit. d. (pozn. č. 27), s. 4–5.

³⁷ Scheulen, cit. d. (pozn. č. 16), s. 60.

Holandština dle některých úředníků německé vlády mohla efektivně vyřešit jazykový problém na obou stranách, což mělo své reálné opodstatnění. V roce 1875 misionář Weber psal, že holandština stále postupuje dopředu a utlačuje namaštinu. Navzdory jí sice nevytlačí, ale ke značnému omezení dojde. Knihy se již v namaštině nevydávají, přednost má holandština. Bylo by proto žádoucí, kdyby se šíření tohoto jazyka více podporovalo a omezily se tak zkušenosti s chabým tlumočením.³⁸ Příloha k *Německému koloniálnímu listu* z roku 1894 pak upozorňovala, že se v běžné komunikaci mezi domorodci a Evropany holandština používá, navíc do budoucna by mohla být nahrazena němčinou, a to díky vzájemné podobnosti obou jazyků. Nechyběly však ani obavy ze strany německých úředníků a kolonistů, že by holandština mohla nakonec překrýt i jejich vlastní identitu: „Holandština je již patrná i v každodenní komunikaci mezi domorodci, a pokud sem přijde ještě víc holandských obchodníků, němčina ztratí své dřívější postavení,“ poznamenal v dopise pro koloniálního guvernéra starosta okresu Outjo.³⁹

Za zmínku stojí i skutečnost, že komunikaci v holandštině upřednostňovali taktéž sami domorodci. První misionář mezi Namy Johann Heinrich Schmelen (1776–1848) vyzoroval pohrdavý postoj domorodců ke svému vlastnímu jazyku, který dle misionáře vyjadřovali slovy: „Namaština je pomatený jazyk, který je hloupý a nestačí k popisu křesťanských hodnot.“⁴⁰ Namové tedy chtěli církevní jazyk oddělit od každodenního, s čímž však misionáři nesouhlasili. Ti totiž usilovali právě o integraci evropské kultury do každodenního života domorodců, aby pak domorodci odpovídajícím způsobem změnili své cítění a jednání.

Vliv *linguy francy* dnešního globalizovaného světa – angličtiny – se začal dle Herberta Nöcklera prosazovat po búrské válce, jež skončila v roce 1902. Tehdy se v domorodých jazycích začala objevovat první anglická slova jako například *store*, *picnic*, *plenty* aj.⁴¹ Angličtina však nikdy neaspirovala na postavení, které zaujímá ve 21. století. Tento jazyk si měli koloniální úředníci možnost osvojit v Berlíně. „Studium angličtiny je výhodou, ale není povinně nařízeno,“ napsal ředitel *Semináře orientálních jazyků* (*Seminar für Orientalische Sprachen*) v dopise pruskému ministrovi pro humanitní, didaktické a lékařské záležitosti.⁴² Ve zprávě z Kamerunu, datované rokem 1896, se však dozvídáme, že pro koloniální úředníky

---

³⁸ Cit. dle: Nöckler, Herbert, *Sprachmischung in Südwestafrika*, München, Hueber Verlag München 1963, s. 66–69.

³⁹ Tamtéž, s. 67.

⁴⁰ Cit. dle: Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 47–48.

⁴¹ Nöckler, cit. d. (pozn. č. 38), s. 83.

⁴² National Archives of Namibia Windhoek: Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 4, Sprache der Naman und Bergdaman 1909–1910, document number 4.

první kategorie (nejvyšší postavení) se znalost angličtiny považovala za bezpodmínečnou.⁴³ Sám guvernér Německé jihozápadní Afriky Theodor Leutwein (1849–1921) v roce 1896 z Windhoeku odeslal kancléři do Berlína dopis, v němž píše:

„Hlavními jazyky, které je třeba se pro službu v kolonii učit, jsou angličtina a holandština. Zatímco holandština je lehká a lze si ji osvojit bez předchozích znalostí, s osvojováním angličtiny je třeba začít již dříve, před začátkem kurzu. Na výuku domorodých jazyků – hererštiny, namaštiny a později ovambštiny úředníci začnou chodit až následně přímo v kolonii, a to buď k misionářům, nebo domorodcům.“⁴⁴

Zprostředkovacím jazykem byla však angličtina v další německé kolonii Togo. V Německé jihozápadní Africe se výuka angličtiny spolu s afrikánštinou zintenzivnila až po roce 1915, kdy bývalá kolonie přešla pod správu Jihoafrické unie.

4. Potíže při dorozumívání vyplývající z kulturních odlišností

Ještě větší problémy než mezijazyková komunikace působilo dorozumívání mezikulturní. Obecné tvrzení, že difference mezi kulturami způsobují více problémů než difference mezi jazyky, zastává i Nida.⁴⁵ Peter Newmark uvádí vzdálenost dvou kultur jako jeden z faktorů, kdy při překladu nelze dosáhnout ekvivalentního efektu. V závěru se však přiklání k názoru, že vše je přeložitelné, někdy si však celý proces žádá velkého úsilí.⁴⁶ Co se týče ústního převodu, Andrej Pavlovič Čužakin práci zkušených tlumočnicků nedefinuje jako tlumočení mezi jazyky, ale mezi kulturami.⁴⁷

V dobových dokumentech i denících nenalezneme tolik záznamů o složitosti místních jazyků jako o diametrálních rozdílech mezi evropskou a africkou kulturou, která však často podléhala stereotypnímu vidění světa a přesvědčení o kulturní nadřazenosti Evropanů. Ve třetím díle deníku Huga Hahna najdeme srovnání Hererů a Germánů: „Ne, ne, ne, žádný černý člověk se nepodobá Germánům, tomu energickému, hloubavému, citlivému a čestnému

⁴³ National Archives of Namibia Windhoek: Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 2, Sprache der Eingeborenen. Generalia 1913–1913, document number 19020.

⁴⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu.1, Prämien für die Erlernung von Eingeborenen-sprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 11.

⁴⁵ Nida, cit. d. (pozn. č. 17), s. 16–17.

⁴⁶ Newmark, Peter, *A Textbook of Translation*, New York – London – Toronto – Sydney – Tokyo, Prentice Hall 1988, s. 94–99.

⁴⁷ Čužakin, Andrej P., *Osnovy posledovatel'nogo perevoda i perevodčeskoj skoropisi*, Moskva, adastra 2008, s. 31.

společenství.⁴⁸ V publikaci Petera Scheulena najdeme dobový citát vyjadřující obavy z domorodců:

„Jsou Ovambové vlci, nebo jehňátka? Nebo jsou snad jako Hererové – vlci v jehněčím převleku? Na tuto otázku si netroufáme odpovědět, ve jménu obezřetnosti je však třeba smířit se s posledním označením.“⁴⁹

Dané vyřčení lze považovat za oprávněné, neboť v publikaci obsahující tento citát se vzápětí píše, že na přelomu 18. a 19. století docházelo k přepadání misijních stanic a obchodníků domorodými kmeny. Němci je tedy začali považovat za nebezpečné pro fungování kolonie. Obecně k domorodcům přistupovali s předsudky a snažili se je převychovat k obrazu svému. Heinrich Vedder, jenž mezi Namy strávil značnou část svého života, si ve své knize *Das alte Südwestafrika (Stará Jihozápadní Afrika)* klade otázku, jak kulturní zábrany překonat. Za jeden z hlavních problémů přitom považuje kočovný způsob života kmenů a ptá se, jak je přimět k usedlosti. V průběhu svých úvah doslova poznamenává: „Dá se obecně říci, že v roce 1850 pro domorodce skončila doba kamenná.“⁵⁰

Za jednu z dalších komplikací při germanizaci kmenů Němci považovali alkohol, jemuž domorodci často holdovali. Obchod s Herery byl dle Scheulena pro kolonizátory důležitý kvůli chovu dobytka, kolem roku 1908 ale začal slábnout kvůli problémům s alkoholem a nepřehledné byrokracii. Walter Moritz uvádí vzpomínky jistého misionáře na soužití s Herery. Při prvním setkání se domorodci ukázali jako velice štedří a darovali svému hostovi několik skopců. Ten jim na oplátku věnoval oblečení a náradí. Postupně však domorodci žádali víc a víc, prosili o kávu, cukr, další oblečení, a tak prvotní radost misionáře rychle opustila. Domorodci od něj ve výsledku dostali dárky dvakrát až třikrát převyšující hodnotu skopců, přičemž dle misionáře-vypravěče toto chování nebylo výjimkou, ale spíše pravidlem. Když se misionář jednou při své cestě vracel přes Windhoek, chtěl tu vykonat bohoslužbu. Ke svému rozhořčení však zjistil, že skoro všichni domorodí muži byli opilí medovým pivem (*Honigbier*).⁵¹

Němce u původních obyvatel kolonie také znepokojovala nedostatečná motivace k práci. Heinrich Vedder se k absenci píle vyjadřuje následovně: „Dalším mostem k překonání je most práce, široký a pevný, ježž černý člověk pod bílým láme, a bílý se tak bez

---

⁴⁸ Lau, Brigitte (ed.), *Carl Hugo Hahn Tagebücher 1852–1855, Part III: A missionary in Nama- and Damaraland*, Windhoek, Archives Services Division of the Department of National Education 1985, s. 593.

⁴⁹ Cit dle: Scheulen, cit. d. (pozn. č. 16), s. 120.

⁵⁰ Vedder, Heinrich, *Das alte Südwestafrika: Südwestafrikas Geschichte bis zum Tode Mahareros 1890*, Windhoek, SWA Wissenschaftliche Gesellschaft 1981, s. 264–267.

⁵¹ Moritz, Walter, *Herero-Namakrieg 1863–1870. Erinnerungen an Kriegswirren und missionarische Friedensarbeit von Missionar H. P. Brincker*, Werther, Walter Moritz 1997, s. 18–19.

černého dál kupředu nedostane.“⁵² Ve zprávě ze dne 1. 12. 1914 jeden z koloniálních úředníků píše o svých pokusech přimět domorodce k řemeslné práci, což se mu nedařilo zejména kvůli analfabetismu. Kladl proto důraz na sankce, které dotyčným náležely za náhlé opuštění služby. Během svého působení totiž vyzoroval, že se domorodci mnohdy „dočasně“ vzdalují, aniž by se pak vrátili.⁵³

Na obtíže, které vznikaly při germanizaci, ostatně upozorňuje i guvernér Theodor Leutwein v korespondenci týkající se prémií za šíření německého jazyka. Jako jednu z překážek uvádí velké rozdíly mezi Němci a domorodci, týkající se vnímání okolního světa a způsobu myšlení. Leutwein taktéž vyzoroval, že s rostoucí znalostí jazyka bělochů u domorodců mizí respekt vůči kolonizátorům.⁵⁴ Kontrast mezi domorodou a německou kulturou je dobře pozorovatelný ve výčtu vlastností, k nimž mají být dle ročenky německé školy ve Windhoeku děti vedeny. Doslova zde stojí: „Škola nezprostředkovává jen faktografické znalosti a praktické dovednosti, ale vychovává žáky k základním vlastnostem, tedy dochvilnosti, smyslu pro pořádek, poslušnosti a úctě k rodičům a učitelům.“⁵⁵ Erika von Wietersheimová, rodilá Namibijka, zdůrazňuje, že

„[...] pro šíření německého vlivu a křesťanských hodnot nestačilo pouze osvojení cizího jazyka. Nutné bylo rovněž porozumět cizí kultuře, dívat se na výklad Bible z pohledu domorodců a přizpůsobit tomu i nutné pojmosloví.“⁵⁶

5. V jakých situacích se tlumočilo?

Nejčastěji se s tlumočením během německé koloniální nadvlády setkáváme v oblasti *justice*, *náboženství* a *diplomacie*. Co se týče justice, jednalo se o určitou formu dnešního soudního tlumočení, kdy se komunikace zprostředkovávala při výsleších a soudních řízeních. Náboženské ceremonie se taktéž tlumočily, neboť bylo třeba během kázání správně předat domorodcům křesťanské hodnoty. V diplomacii měl zase tlumočnický zodpovědnost za příznivý výsledek jednání.

---

⁵² Cit. dle: Kuntze, Lisa, *Was hält Euch denn hier fest? Lebensgeschichten aus Südwestafrika/Namibia*, Windhoek, S. W. A. Wissenschaftliche Gesellschaft 1982, s. 116–119.

⁵³ Bundesarchiv Berlin, Archivsignatur: R 1002/2536, Vorschläge und Kommandierungen usw. für den Ausbildungskursus in Windhoek 12. Febr. 1908–18. Febr. 1915, Aktenzeichen: B Va 3, Unterlagenart: Sachakte, Dokument Nummer 191.

⁵⁴ Adick, Christel, Mehnert, Wolfgang, Christiani, Thea, *Deutsche Missions- und Kolonialpädagogik in Dokumenten. Eine kommentierte Quellensammlung aus den Afrikabeständen deutschsprachiger Archive 1884–1914*, Frankfurt am Main – London, Iko-Verlag 2001, s. 265.

⁵⁵ Bundesarchiv Berlin, Archivsignatur: R 1002/2729, Schulangelegenheiten 1908–1914, Aktenzeichen: S 4 Unterlagenart: Sachakte, Erster Jahresbericht der Kaiserlichen Realschule zu Windhoek.

⁵⁶ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 36.

5. 1 Soudní tlumočení

Jednou z oblastí, kde se tlumočnické služby v Německé jihozápadní Africe využívaly, byla justice. Na prvním místě se zde jednalo o dorozumívání mezi Němci a domorodci během výslechů nebo soudních řízení. Tlumočnické služby ve většině případů zprostředkovávali domorodí policisté, jimž se velmi těžko dařilo tuto činnost skloubit s jejich hlavní pracovní náplní. Dle Holly Mikkelsonové je soudní tlumočení na světě tak staré jako právo samo. Zákony pro využívání služeb soudních tlumočnicků lze vypátrat již v roce 1500 během kolonizace Ameriky. Na jihu Afriky se dle autorky začalo tlumočit v 17. století, kdy sem přišli první kolonizátoři.⁵⁷

5. 1. 1 Školení soudních tlumočnicků

V dopise odeslaném dne 4. 9. 1911 se misionář Johannes Olpp (1837–1920), člen *Rýnské misijní společnosti*, obrací na císařskou vládu s prosbou o možnost naučit domorodého policistu německému jazyku za účelem snadnějšího, a především spolehlivého dorozumívání během soudních řízení. Jak uvádí sám odesílatel, „[...] není třeba dlouze popisovat, že každý z našich misionářů bude vzhledem k důležitosti úlohy ochoten investovat čas i práci, aby mohl být v této záležitosti nápomocen“. Autor kromě povolení adresáta žádá o poskytnutí vhodných pomůcek k tomuto účelu: „Vzhledem k nedostatku učebních pomůcek se obávám, že nebude možné jazyk vyučovat efektivně a rychle. [...] I v případě osvojování základních německých frází musí být výuka vystavena systematicky a přesně.“ Aby se dotyční stali opravdu spolehlivými tlumočníky, doporučuje odesílatel dočasnou praxi ve službě jejich nadřízených, od nichž domorodí policisté uslyší jen němčinu, a stanou se tak v jazyce pohotovějšími:

„Bohatá zkušenost ukazuje, že tato cesta vede k cíli rychleji a snadněji než ta přes teoretickou výuku ve speciálně vyhrazených hodinách. [...] Takto vyškolení policisté by pak mohli svým pánům poskytovat tlumočnické služby.“

Na závěr Olpp za účelem srovnání uvádí, že pro osvojení jazyka během dvou až tří hodin němčiny týdně je nutná doba dvou až tří let.⁵⁸

Jak píše Mikkelsonová, školení soudních tlumočnicků dlouho nebyla věnována pozornost ani v době, kdy se již plně rozvíjely tlumočnické školy, vznikaly nové teorie,

⁵⁷ Mikkelson, cit. d. (pozn. č 13), s. 4–7.

⁵⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: W. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 13.

publikace a praktické přístupy. „Tlumočnické školy soudní tlumočení ignorovaly. Některé kurzy nabízely pouze profesní asociace. Tlumočnické školy sice vedly soudní tlumočení jako součást svého studijního plánu, samostatné akreditace pro soudní tlumočníky však nenabízely.“ První tlumočnickou školou, která zavedla magisterský program pro soudní tlumočníky a překladatele, byla *University of Charleston* v Jižní Karolíně roku 1996.⁵⁹

5. 1. 2 (Ne)kompetentnost soudních tlumočnicků

V psaní ze dne 30. 1. 1912 autor vyzdvihuje schopnosti jednoho z úředníků v Okahandje, jenž se bez tlumočnicka obejde – ovládá zcela perfektně hererštinu a je natolik kompetentní, že jednoduché výslechy a jednání zvládne vést samostatně.⁶⁰ V únoru stejného roku se podává zpráva z návštěvy misionáře Friedricha Siekmanna, jenž se v Okahandje jako pozorovatel účastnil řady soudních jednání. „Misionář konstatoval, že policisté se na roli tlumočnicků velmi hodí.“ Příležitostně je ochoten tlumočnickou úlohu převzít i sám Siekmann a rovněž zdejší sekretář, který ovládá namaštinu. Situace v Okahandje se ale z hlediska kvality tlumočení a jazykových znalostí jeví na základě dobových archiválií jako výjimka.⁶¹

V dopise z 19. 12. 1913 si guvernér Theodor Seitz stěžuje na absenci dobrých tlumočnicků při výsleších domorodců a z toho plynoucí, někdy až fatální následky. Adresovaná města proto vyzývá, aby zavedla ve využívání tlumočnických služeb systém. Dle autora musejí města stanovit, jak budou úřady tlumočníky vyhledávat, podle kterých kritérií se otestují tlumočnické dovednosti a co bude zásadní pro výběr vhodných kandidátů. Stávající situace je v dopise charakterizována takto: „Častokrát to vypadá, že úřady nemají k dispozici žádné určené domorodé tlumočníky, ale zvou si příležitostně zástupce domorodého obyvatelstva, přičemž se většinou jedná o policisty, již se pak nemohou plně věnovat své práci.“ Odesílatel za účelem vyjasnění situace tedy prosí starosty oslovených měst, aby mu během dvou následujících týdnů sdělili odpovědi na následující otázky:

1. Má daný úřad k dispozici nějakého určeného domorodého tlumočnicka?
2. Pokud ano, ze kterého kmene tlumočnick pochází?

---

⁵⁹ Mikkelson, cit. d. (pozn. č 13), s. 4–7.

⁶⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 17.

⁶¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 8.

3. Jsou na posty tlumočnicků dosazováni domorodí policisté a v jakém poměru oproti ostatním povoláním?
4. Existuje zkouška, která by posuzovala, zda dotyční disponují dostatečnou znalostí němčiny, aby vůbec byli schopni působit na pozici tlumočnicků? Prověřuje dané kompetence alespoň některý z misionářů?
5. Je žádoucí zaměstnat jednoho či více tlumočnicků a jak by měli být za své služby odměňováni?⁶²

Důležitost zaměstnávání kvalitních tlumočnicků se odráží také v současných studiích, z nichž ve své publikaci čerpá autorské duo Rebecca Tiptonová a Olgierda Furmaneková: „Policisté obvykle hledají tlumočnický až ve chvíli, kdy soudní řízení již začalo, a tak sáhnou po první osobě, která jim připadá pro zprostředkování komunikace vhodná.“⁶³ Autorky proto upozorňují, že i kvalifikovaný tlumočnick může mít limitované zkušenosti s tlumočením policejních záležitostí a nedisponovat dostatečnými kompetencemi pro danou oblast, což pak může vést k nechtěným, ale vážným důsledkům pro vyšetřování.⁶⁴ Z dnešního pohledu musí soudní tlumočnick dle Christiane Driesenové věrně přenést obsah sdělení, zachovat neutralitu a mlčenlivost. Teoretická však zároveň dodává, že mezi etikou a reálnou situací mnohdy panuje napětí, proto se musí tlumočnick stále přizpůsobovat.⁶⁵

5. 1. 3 Zaměstnávání soudních tlumočnicků na hlavní x vedlejší pracovní poměr

Nejčastěji roli tlumočnicků v soudních řízeních mezi domorodci a kolonialisty plnili policisté, kteří danou službu poskytovali nad rámec svého hlavního pracovního úvazku. Město Okahandja mělo jako jediné zavedenou zvláštní profesi tlumočnicka – tlumočnicki tu tedy působili na hlavní pracovní úvazek. Dle dopisu z února 1912 tu pracovali tři Damarové, již byli schopni tlumočit mezi němčinou, hererštinou a namaštinou, přičemž poslední jmenovaný

---

⁶² National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 20. Následující výklad se opírá o informace z odpovědí koloniálních úřadů v jednotlivých městech. Příslušné archiválie jsou v takovém případě citovány pouze u první zmínky dokumentu.

⁶³ Tipton, Rebecca, Furmanek, Olgierda, *Dialogue Interpreting. A Guide to Interpreting in Public Services and the Community (Routledge Interpreting Guides)*, New York, Routledge 2016, s. 22–23.

⁶⁴ Tamtéž, s. 38.

⁶⁵ Driesen, Christiane, *Gerichtsdolmetschen. Grundwissen und -fertigkeiten*, Tübingen, Narr Francke Attempto Verlag 2018, s. 22–23.

jazyk byl jejich mateřštinou. Jelikož se ale všichni tři narodili v Okahandje, úroveň mateřského jazyka u nich splňovala i hererština.⁶⁶ Dle dělení jazykových kompetencí v souladu se systémem organizace tlumočnicků *Association internationale des interprètes de conférence* (AIIC), kde jazyk A odpovídá znalostem na úrovni mateřštiny, bychom řekli, že zmínění tlumočníci mají na této úrovni hned dva jazyky. Němčina u nich dosahuje úrovně B, tedy aktivního jazyka, do nějž mohou tlumočit, nebo C, tedy pasivního jazyka, pokud ji aktivně nepoužívají a tlumočí pouze do mateřštin.⁶⁷

V odpovědích z ostatních měst se setkáváme s absencí tlumočnicků na plný úvazek, jejichž roli většinou příležitostně suplují policisté, zaměstnaní hlavní měrou ve svém policejním úřadu. Dokládá to například reakce z města Bethanien, kde odesílatel vyzdvihuje problém nedostatku času na hlavní práci policistů právě kvůli jejich příležitostnému tlumočení.⁶⁸ Stejný problém zaznamenává i město Gibeon, kde nejstaršího domorodého policistu jménem Zacharias střídají jiní vhodní policisté, pokud zrovna tlumočit nemůže. I tak jsou však „[...] soudní řízení s domorodci natolik častá, že se policisté svému původnímu povolání nemohou souvisle věnovat. Zadržení pak musejí nečinně sedět a čekat zavření, nebo se slučovat do větších skupin, protože je nikdo nevyšetřuje.“⁶⁹ Z Omaruru přišla následující odpověď:

„Až donedávna byl u zdejšího koloniálního úřadu zaměstnán domorodec z kmene Damarů, jehož hlavní pracovní náplň tvořilo tlumočení. Kvůli příliš nízkému platu však z úřadu odešel, a tak nyní tlumočnické služby poskytuje policista z kmene Hererů. Policejní povinnosti vykonává v průměru polovinu dne, přičemž stejnou dobu se věnuje zprostředkování komunikace.“⁷⁰

Dané rozvržení by se tedy dalo považovat za určitou podobu polovičního úvazku. Město Gobabis tlumočením pověřuje rovněž policisty, přičemž komunikační práce zde má spíše nárazový charakter – „[...] jejich tlumočnická činnost je několikahodinová, až celodenní“. Druhá varianta údajně příliš často nenastává, i přesto však v důsledku částečného úvazku jejich hlavní zaměstnání strádá.⁷¹ Strategii ke správnému využití času odráží dopis z

---

⁶⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 8.

⁶⁷ „How we work. Language Combination“, in *Aiic. International Association of Conference Interpreters* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/1403/how-we-work/lang/1>

⁶⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 29.

⁶⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 34.

⁷⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 36.

⁷¹ National Archives of Namibia: Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 38.

města Maltahöhe (Příloha 6). I zde se k tlumočení využívají dva policisté, přičemž jim tato činnost odnímá průměrně jeden celý den v týdnu. Daný postup se však osvědčuje, neboť zadržené musí k tlumočenému soudnímu jednání či výslechu stejně přivést policista. Místo toho, aby policista během výslechu nečinně čekal na odvedení předvolaného, vezme na sebe dočasně roli tlumočnicka a je přizván k výslechu. Policista tak nejen efektivně vyplňuje čas, ale zároveň si prohlubuje jazykové kompetence v němčině a rozšiřuje obzory z oblasti práva i soudnictví.⁷² Jakkoliv prakticky se daná myšlenka jeví, v současné době se soudním tlumočnickům zpravidla odpírá přístup k předcházejícím výslechům a šetření účastníků soudního řízení, a to především kvůli zachování nestrannosti. Dle Tiptonové a Furmanekové nemá současná praxe negativní dopad na kvalitu tlumočení, pokud se jedná o krátké výslechy, závažnější situace však nastává při delších soudních řízeních, která vynikají svou komplexitou a v nichž tlumočnickovi chybí znalost terminologie, chronologie a celkového kontextu dění.⁷³

Závažnost problémů, které vznikaly při dělení pozornosti mezi policejní a tlumočnickou práci, se proměňovala v závislosti na konkrétním městě. Zatímco v Outju trávili policisté tlumočením v průměru tři hodiny za den,⁷⁴ přístavní město Swakopmund v korespondenci vyžaduje jejich celodenní nasazení.⁷⁵ Město Aroab naopak vykazuje téměř zanedbatelnou poptávku po tlumočení, a proto

„[...] policisté v důsledku občasného tlumočení nijak nezanedbávají své hlavní služební povinnosti. [...] Obecně je tlumočení potřeba jen zřídka, neboť většina domorodců rozumí holandsky, a je tedy možné se s nimi dostatečně dorozumět.“⁷⁶

Nejen policisté však museli složitě dělit pozornost mezi dvě zaměstnání. V podobné situaci se ocitali i kancelářští úředníci (*Bürodiener*), již tlumočnické služby ve městě Lüderitz zastávali místo policistů. Ve městě Karibib komunikaci zprostředkovával pouze jediný policista, který kvůli daným povinnostem už skoro nevykonával práci policisty.⁷⁷ Hlavní město Windhoek k tlumočení zvalo jiné kandidáty. Byli jimi učitelé, kteří během misijního vzdělání nabyli

---

⁷² National Archives of Namibia: Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 40.

⁷³ Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 57.

⁷⁴ National Archives of Namibia: Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 41.

⁷⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 42.

⁷⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 43.

⁷⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 31.

vědomostí dostatečných k tlumočení. Policisté tu tlumočili jen nepatrně – při méně podstatných záležitostech, jako byly například výslechy již doznaných obžalovaných.⁷⁸

5. 1. 4 Problém nedostatku soudních tlumočnicků

Guvernér Seitz v dopise z 19. 12. 1913 od měst požaduje také vyjádření k nedostatku tlumočnicků při úřadech. Vzhledem k situaci popsané v kapitole č. 5. 1. 2 se dá předpokládat, že problém zanedbávání policejní profese v důsledku příležitostného zprostředkování komunikace se dá vyřešit zaměstnáním více tlumočnicků, ať už na částečný, či plný úvazek. Opět tu však pozorujeme odlišnosti odvíjející se od rozdílné situace v jednotlivých městech. I přesto, že v Okahandje panovaly z tohoto hlediska nejpříznivější poměry, se v odpovědi objevuje návrh na zaměstnání jednoho domorodce se znalostí hererštiny, namaštiny a němčiny, který se bude věnovat výhradně tlumočení a nahradí tři policisty, kteří již nyní zastávají zvláštní post policisty-tlumočnicka.

Posilu si v odpovědi guvernérovi žádá i město Keetmanshoop, kde si nyní tlumočnickou práci dělí pět policistů, z nichž dva mají chabé znalosti v některém z užívaných jazyků. Proto odesílatel navrhuje jejich výměnu za policisty, již absolvovali tlumočnické školení. Nejlepší variantou by zde údajně bylo zaměstnat domorodce hovořícího německy, herersky, namsky a holandsky. Vzhledem k nepravděpodobnosti výskytu tak obsáhlých jazykových kompetencí u jednoho člověka pisatel jako alternativní řešení navrhuje zaměstnání jednoho domorodce z kmene Herero a jednoho z kmene Nama, přičemž oba budou zajišťovat jazykový převod mezi němčinou a jejich mateřštinou, případně i holandsčinou.⁷⁹ Stejně tak tlumočníci chyběli ve městech Bethanien, Lüderitz a Karibib. Z posledního jmenovaného města dokonce přichází návrh konkrétního kandidáta na pozici tlumočnicka. S téměř stejnou ideou se na guvernéra obrací i správa města Gibeon, kde domorodý policista Zacharias tlumočí mezi namaštinou a němčinou. „Zaměstnat Zachariase jako tlumočnicka pro Herery a Namy je naléhavě nutné, přičemž by byl propuštěn z policejní služby a místo něj by byl zaměstnán jiný policista.“

Také město Warmbad vyžaduje posily, neboť jediný zdejší tlumočnick Tim Benkis není k dispozici pořád, a tak jej musejí suplovat policisté, kteří tak přicházejí o možnost plně vykonávat svou práci. Zaměstnání dalších tlumočnicků naopak nevyžaduje Rehoboth a

---

⁷⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 33.

⁷⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 27.

Windhoek. Odlišné zdůvodnění pro rozšíření personálu přichází v reakci z Omaruru. Odesílatel považuje za žádoucí, aby se chybné a zmanipulované soudní tlumočení, jež bylo rozebráno v kapitole č. 2, omezilo na minimum, a tak požaduje, „[...] aby byli v úřadě i na policejních stanicích zaměstnávání zvláštní tlumočníci“. Ty následně specifikuje: „Zapotřebí jsou celkem tři tlumočníci, jeden pro oblast Omaruru, jeden pro Kalkfeld a jeden pro Otjiwarongo. Nejvhodnější by byli mladí ženatí míšenci, neboť s vyslychajícími zatím nejsou spřáteleni, a tak nemohou obžalované domorodce klamat.“

Zaměstnání jednoho spolehlivého tlumočnicka prosazuje i správa města Outjo. V odpovědi z Gobabisu pak odesílatel navrhuje převedení všech tlumočnických služeb na jednu osobu, přičemž ji rovnou explicitně jmenuje. Jedná se o kancelářského úředníka Alfréda, který bude společně s dalším policistou každý večer navštěvovat hodiny němčiny u misionáře Johanna Jakoba Irleho. Odesílatel jej plánuje po absolvování daného vzdělání dosadit na post stálého zvláštního tlumočnicka. Naopak v oblasti Maltahöhe není nedostatek tlumočnicků hlavním důvodem požadavku na zaměstnání dalšího domorodce (důvodem je pravděpodobně strategie efektivního využití času, popsána v kapitole č. 5. 1. 3), zdejší úředníci si ale obecně stěžují na podstav domorodého personálu. Nejnaléhavější prosba o zvýšení počtu tlumočnicků přichází ze Swakopmundu.

Jak je vidět, oddělení tlumočnické profese od dalších bylo z výše uvedených důvodů žádoucí již před sto lety, nutno ale podotknout, že dle Mikkelsonové v historii soudního tlumočení nikdy nedošlo k zaměstnávání tlumočnicků na plný úvazek. „Nehledě na to, že po staletí tu byla řada talentovaných a kompetentních tlumočnicků, při rekapitulaci soudních procesů zjišťujeme, že jejich činnost nikdy nebyla uznána za samostatnou profesi na plný úvazek.“ Mnoho dnešních soudních tlumočnicků-veteránů se k této práci dostalo náhodou, kdy situace vyžadovala člověka hovořícího určitým jazykem, a tak se tlumočnické techniky naučili za chodu.⁸⁰

5. 1. 5 Požadované jazykové kombinace v soudním tlumočení

Prvotní návrh německé vlády na oboustranné osvojování jazyků či stanovení jednotného jazyka kolonie, tedy *lingua franca*, se postupně ukázal jako příliš ambiciózní, a proto se koloniální úřady ani policejní stanice bez pomoci třetí osoby neobešly. Tlumočilo se především mezi Němci a domorodci. Zatímco na straně kolonialistů funkci hlavních jazyků

---

⁸⁰ Mikkelson, cit. d. (pozn. č. 13), s. 5.

plnila němčina, holandština a ojedinele angličtina, v případě domorodců byl výběr značně pestřejší. Jazyky, jejichž znalost byla pro výběr jednotlivých tlumočnicků prioritní, variovaly geograficky. Průměrně ale byla nejhojněji zastoupena kombinace namaština-němčina/holandština-hererština, jež se prosazovala v Okahandje, Gibeonu, Bethanienu, Omaruru či Keetmanshoopu.

V dopise z posledního jmenovaného města se autor podrobně rozepisuje o úrovních jazykových znalostí svých pěti policistů-tlumočnicků (Příloha 7): Policista Wilhelm Kuisib mluví dobře německy, namsky a holandsky, přičemž dostává výplatu ve výši 30 německých marek měsíčně. Policista David Hendrick Jandap mluví německy a holandsky, jeho měsíční plat je stejný ve srovnání s předchozím tlumočnickem. Policista Matthias Klaas mluví dobře německy a holandsky, měsíčně pobírá 25 marek, stejně tak jako policista Gebhardt, jenž kromě namaštiny relativně dobře hovoří německy a holandsky. Seznam uzavírá policista Max Isaak z kmene Hererů, který však německy i namsky mluví chabě, a proto dostává i nejnižší finanční ohodnocení – 20 marek. Jazykové kombinace uplatňované v Lüderitzu se ve srovnání s předchozími městy nepatrně liší. Působí tu dva kancelářští úředníci, již se paralelně věnují tlumočení. Prvním z nich je domorodec ovládající holandštinu a angličtinu, druhý tlumočnick umí celkem čtyři jazyky, a to angličtinu, ovambštinu, hererštinu a namaštinu.⁸¹

V Gobabisu se dle zprávy poptávalo také tlumočení v bečuánštině. Za důvod lze považovat východní polohu města, neboť se nachází blízko dnešní Jihoafrické republiky, kde se daným jazykem hovoří. Odesílatel však s kompetencemi tlumočnicka v tomto jazyce spokojen není: „Tlumočnicka pro bečuánštinu má úřad k dispozici pouze v osobě pracovníka jménem September, který však tlumočí nedostatečně a špatně se poddává školení. Ve vážných případech proto tlumočí Bečuánc, učitel Franz z *Katolické misijní společnosti (Katholische Missionsgesellschaft)*.“ Jiná města v korespondenci pro guvernéra neuvádějí žádoucí jazykové kombinace, neboť daná informace nebyla v žádné z otázek původního dopisu explicitně požadována.

5. 1. 6   Kontrola kompetentnosti tlumočnicka a kvalita tlumočení

Z odpovědí na guvernérovu otázku ohledně zkoušek pro potenciální tlumočnický plyne, že ve většině měst Německé jihozápadní Afriky ucelená forma testování daných dovedností

---

⁸¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 30.

zavedena nebyla. V Berlíně museli úředníci, kteří chtěli v kolonii působit, skládat četné zkoušky nařízené německou koloniální vládou, a to nejen z jazyka, ale i reálií koloniálního území (podrobněji viz kapitola č. 7). Na území samotné kolonie se ale tlumočnické kompetence systematicky neprověřovaly ani v pozdější fázi německé nadvlády. První dotaz na testování tlumočnicků vznesl guvernér Seitz právě až v dopise ze dne 19. 12. 1913, tedy dva roky před přechodem kolonie pod Jihoafrickou unii. Důvodem bylo zřejmě stálé směřování k ideálu nezávislosti na zprostředkovatelích komunikace. Koloniální vláda věřila, že se jednou tlumočnické služby využívat přestanou, a proto vynakládala největší energii i finanční prostředky na germanizaci místního obyvatelstva, případně školení Němců před příchodem do kolonie. „Žádná speciální zkouška tlumočnických dovedností se u těchto lidí nekonala,“ píše odesílatel z Keetmanshoopu, přičemž se daná věta, pouze s drobnými obměnami, vyskytuje ve valné většině dopisů z oslovených měst. Za jedinou výjimku lze považovat koloniální úřad ve městě Karibib, kde bylo na základě usnesení guvernéra ze dne 30. 6. 1911 provedeno testování policistů z příslušného okresu.

„Zkoušku dle prosby provedl misionář Elger, zodpovědný za jazyk Otjiherero [hererština] a misionář Olpp jakožto odborník na namaštinu. [...] Výsledky zkoušky ukázaly, že v každé policejní stanici je minimálně jeden policista, který může působit jako tlumočnick, a to pro oba jmenované jazyky.“

Podobným způsobem se k testování kompetencí potenciálních tlumočnicků přistupovalo ještě v padesátých a šedesátých letech, kdy obor vznikal na akademické půdě. Jak píše Mariachiara Russoová, „[...] školitelé tlumočnicků, fungující paralelně jako profesionální tlumočníci, se při definici profilu ideálního tlumočnicka spoléhali na svou intuici a vlastní zkušenost“.⁸² Misionáři v předchozím citovaném odstavci tedy při testování pravděpodobně vycházeli rovněž z osobních kritérií.

Zajímavou korelaci mezi kvalitou tlumočení a prověřováním znalostí spatřujeme ve Windhoeku. „Nikdo zde tlumočnické zkoušky neskládal. [...] Nesprávný mezijazykový převod výpovědi domorodců při výsleších byl zaznamenán výhradně za hranicemi hlavního města.“ Na rozdíl od promyšleného hospodaření s časem se přístup k testování v Maltahöhe jeví jako dosti irelevantní: „Zkouška se nekonala, ani se nepovažuje za žádoucí, protože soudce, jenž je rodilý Němec, může sám dostatečně posoudit, zda policista-tlumočnick německy dostatečně rozumí.“

Garance kvality tlumočení v některých případech vycházela ze zkušenosti, tedy dlouhodobého pozorování dotyčného tlumočnicka při práci, jako tomu bylo například

---

⁸² Russo, Mariachiara, „Aptitude testing over the years“, in M. Shlesinger, F. Pöchhacker (ed.), *Aptitude for Interpreting*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2011, s. 5–30, zde s. 9.

v případě Zachariase, jenž působil v Gibeonu: „Zacharias nekonal zkoušku, ale za svou dlouholetou činnost v úřadě nabyt takových jazykových znalostí, že byl uznán za zcela vhodného tlumočníka, a zkouška tak není potřeba.“ Podobný přístup vítězil i v Omaruru, kde se na spolehlivost tlumočnicků kladl obzvláště velký důraz (viz kapitola č. 2). O zdejším tlumočnickovi z kmene Damara odesílatel napsal: „Zkouška se v jeho případě nekonala, dotyčný mluví výborně herersky, namsky a holandsky. Tlumočil při mnoha příležitostech v přítomnosti misionáře, přičemž se stížnosti na jeho práci nikdy neobjevily.“ Co se týče Alfréda, jež misionář Irle po dovršení vzdělání plánoval dosadit na místo zvláštního tlumočníka, panoval o jeho výchozích kompetencích před začátkem školení spíše negativní názor: „Dle úsudku misionáře Irleho má Alfréd, který jím byl pět měsíců vyučován, dostatečné znalosti a dovednosti, aby působil jako tlumočník, jeho germanizace se však nachází v troskách.“

Daný postup ale mohl fungovat pouze v případě, že misionář měl dostatečné jazykové kompetence pro posuzování znalostí potenciálních tlumočnicků. Například ve městě Outjo hodnocení znalostí ze strany misionáře nepřicházelo v úvahu: „Kompetence kvalitního tlumočníka nemohou být zkouškou určeny, protože sám misionář se může namsky dorozumět jen v nevyhnutelných situacích.“ Dle dopisu z Lüderitzu byl zase za hodnocení tlumočnicků zodpovědný okresní úřad. Důležitost správného dorozumění si správci jednotlivých měst uvědomovali a předcházet případům popisovaným v dopise od guvernéra se snažili pomocí některých opatření. Jedním z nich se stala kontrola tlumočníka v průběhu jeho práce, kdy k soudnímu jednání byli přizváni domorodí svědci (nejčastěji míšenci), kteří měli právo na celý proces dohlížet a případně vyjádřit svůj nesouhlas. Příkladem dané praxe je koloniální úřad v Rehobothu. V Okahandje se dokonce, jak můžeme vidět v Příloze 8, trest realizoval teprve tehdy, „[...]“ když obžalovaný i jeho doprovod, jenž také místy zajišťoval přetlumočení, s výkonem navrhované sankce souhlasil“.

V publikaci o dialogickém tlumočení Tiptonové a Furmanekové se taktéž zmiňuje role svědka, který měl pro soudní řízení velký význam a přispíval ke správnému rozsudku. V tomto případě ale šlo o svědka-experta (expert witness), jenž u soudu poskytoval relevantní informace ze svého oboru (anesteziologie, geologie, mineralogie, atd.).⁸³ V dobových pramenech se odbornost domorodých svědků nezmiňuje, lze tedy spíše předpokládat jejich zaměření na správnost převodu jazykového, který v dnešní praxi zajišťuje tlumočník naopak pro dané svědky-experty. Autorky publikace rovněž uvádějí, že tlumočení stanovisek odborníků představuje jednu z nejtěžších disciplín, neboť projevy jsou často hutné,

---

⁸³ Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 62–63.

terminologicky nasycené a rozsáhlé. O kontrole tlumočnicka ze strany klienta píše R. Bruce W. Anderson, jenž se zaměřuje na rozdílné vnímání tlumočnicka z pozice klientů. Zatímco monolingvní klient, jenž výchozímu jazyku vůbec nerozumí, vnímá tlumočnicka jako autoritu, bilingvní má tendenci jej kontrolovat a status tlumočnicka v příslušné situaci klesá.⁸⁴

Díky snaze předejít nedorozuměním a z toho plynoucím následkům pro obžalované se začaly pomalu formovat tlumočnické strategie, jako tomu bylo například v Keetmanshoopu, kde se vedle zaměstnání vhodného tlumočnicka kladl důraz na to, aby:

„[...] soudce své otázky na obžalovaného formuloval jednoduše, srozumitelně a koherentně, tedy tak, aby jim rozuměli i tlumočníci. Rovněž je potřeba, aby soudce při jednání dodržoval myšlenkovou souslednost a zachovával klid, svůj rozsudek odůvodňoval jednoduše a srozumitelně. Tento postup je stejně důležitý jako kvalitní tlumočnick.“

5. 1. 7 Odměňování soudních tlumočnicků

V odpovědi na otázku ohledně platu tlumočnicků působících na plný či částečný úvazek se města převážně shodují – stávající výplaty jsou příliš nízké, pro udržení vhodných osob na dané pozici je tedy žádoucí odměňování zlepšit. Nejmenší stávající plat dostávali tlumočníci v Omaruru. Mezi reakcemi na guvernérovy otázky ze dne 19. 12. 1913 odesílatel píše, že domorodec z kmene Damara za své tlumočnické služby dostával 15 marek měsíčně, přičemž tlumočení bylo hlavní náplní jeho práce. Vyšší finanční odměnu si zdejší koloniální úřad údajně dovolit nemohl, a tak se nízká výplata stala důvodem tlumočnickova odchodu. Místo něj úřad tlumočením pověřil policistu z kmene Herero, jenž svou pozornost musel nově dělit mezi dvě zaměstnání. Jako odůvodnění návrhu na vyšší sazbu pro tlumočnicka autor dopisu uvádí skutečnost, že jeho nejstarší policista dostává měsíčně 35 marek, přičemž má hrazené oblečení i boty. Pokud mají tlumočníci vhodně reprezentovat koloniální úředníky, musí se jim dle autora dopisu platit minimálně 50 marek měsíčně. Tlumočnick má také dle odesílatele dbát na svůj vzhled, a proto považuje navrhovaný plat za přiměřený vzhledem k vysokým cenám oblečení a bot v dané oblasti.

Stejný návrh, co se výše měsíčního platu týče, přichází i v odpovědi z Karibibu. Jako policista zdejší tlumočnick na částečný úvazek dostává 40 marek, kdežto jako tlumočnick v hlavním (a jediném) pracovním poměru by měl mít dle odesílatele nárok na částku, jež o deset marek převyšuje původní. Své stanovisko odůvodňuje následovně: „Jelikož se jedná o mimořádně důležitou a zodpovědnou práci, doporučuje se odpovídající finanční ohodnocení.“

---

⁸⁴ Anderson, R. Bruce W, „Perspectives on The Role of Interpreter“ [1976], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 208–217, zde s. 213–214.

Na stejnou úroveň s platem policisty se tlumočnická služba staví v Gibeonu, kde dané služby nyní, podobně jako v Karibibu, zprostředkovává jedna konkrétně určená osoba. Tady se jedná o již zmíněného policistu jménem Zacharias, jenž by po výstupu z policejní služby, kde mu náležel plat ve výši 40 marek, měl jako tlumočnická služba měsíčně nárok na stejnou částku, a to s úhradou oblečení ze strany koloniální vlády. Pokud by mu oblečení propláceno nebylo, pobíral by plat o deset až patnáct marek vyšší.

Jak již bylo naznačeno v kapitole č. 5. 1. 5, hodnocení tlumočnickovy práce záleželo na jeho kompetencích. V Keetmanshoopu se kladl důraz na úroveň jazykových znalostí dotyčného, jež šly ruku v ruce se třemi platovými výměrami – 30, 25 a 20 marek měsíčně. Ani s těmito částkami však autor v korespondenci nesouhlasí a zasazuje se o zvýšení na 40 nebo 50 marek měsíčně. Stejně jako v Omaruru uvádí pro srovnání platy policistů, jež činí v průměru 25 až 30 marek (šest pracovních míst po 30 a čtrnáct míst po 25 markách). Dle jazyků se určovalo odměňování v Lüderitzu: Působili zde dva tlumočníci, z nichž jeden ovládal holandštinu, angličtinu a jeden z domorodých jazyků, druhý dokázal tlumočit v angličtině, ovambštině, hererštině a namaštině. První tlumočnická služba každý měsíc obdržel 90 marek bez uhrazení stravného a ubytování, druhý 70 marek s tím, že měl proplácený byt, ale stravné si rovněž financoval sám. Aby se tito dva tlumočníci v úřadě udrželi, žádá odesílatel o zvýšení platu.

Jelikož nejsou k dispozici údaje o dobových cenách za potraviny a bydlení, nelze přesně určit, která varianta pro dotyčné vycházela výhodněji – zda vyšší plat bez proplacení dalších výdajů, či nižší částka s financováním některých položek životních nákladů. V každém případě autor dopis stanovuje doporučený plat pro tlumočnickou službu vládou hererštinou a ovambštinou na přibližně 60 marek měsíčně, v případě ostatních jazyků přichází v úvahu 100 marek, avšak bez nároku na úhradu stravného a ubytování. Jako v předchozích případech autor připojuje zmínku o tom, že v poměru k platům zdejších domorodců v jiných povoláních podle něj nejsou sazby pro tlumočnickou službu příliš vysoké. Ostatní města ve svých odpovědích na gubernérův otázku konkrétní částky nezmiňují, i když k tomu byla vládou explicitně vyzvána. Některá města daný dotaz ignorovala z důvodu nezájmu o zaměstnání dalších tlumočnicků či inovaci stávající situace.

V moderních publikacích a příručkách pro tlumočnickou službu se problematice doporučeného odměňování příliš pozornosti nevěnuje, není zvykem ani uvádění konkrétních sazeb. Ruský teoretik Rurik Konstantinovič Minjar-Běloručev například ve své příručce z roku 1999 komentuje odměňování mezinárodního tlumočnicka (*pěrevodčik međdunarodnik*) následovně: „Mezinárodní tlumočnická služba v západních zemích, to je poměrně zámožný člověk, [...] V naší

zemi je to někdo, kdo sice není zámožný, ale finančně samostatný.“⁸⁵ Holly Mikkelsonová uvádí odpovídající finanční ohodnocení do souvislosti s kvalitou tlumočení, a hlavně neustranností tlumočnicka: „Pokud má tlumočnick blízky vztah s některou z jednacích stran, nebo má osobní či finanční zájem na výsledku jednání, vzniká tu střet zájmů a tlumočnick by měl být proto diskvalifikován.“ Neustrannost tlumočnicka se musí zachovávat i vůči klientovi, který mu za služby platí. „Profesionální tlumočnicki jsou placeni za své služby, ale to neznamena, že by měli stranit tomu, kdo jim platí.“⁸⁶

5. 2 *Tlumočení v náboženství*

Dle publikace Tiptonové a Furmanekové o dialogickém tlumočení právě zprostředkování cizojazyčných obsahů v náboženství dokazuje, že tlumočení patří k nejstarším povoláním na světě. Tento druh tlumočení se uplatňoval při bohoslužbách a poutích, náboženských setkáních či pro osobní potřebu kazatelů či jiných církevních hodnostářů.⁸⁷

Jedním z hlavních a nejdéle trvajících cílů německé vlády v koloniích byla germanizace místního obyvatelstva. Daná kategorie obnášela nejen snahy o šíření německého jazyka, ale mnohem větší důraz kladla na změnu myšlení místních obyvatel, jež měla proběhnout zejména díky jejich christianizaci. Dle autorek zmíněné publikace se tlumočení v náboženství na africkém kontinentě realizuje dodnes, a to když se evangeličtí kazatelé snaží zprostředkovat své myšlenky místnímu obyvatelstvu v místních jazycích. Tlumočí se konsektivně.⁸⁸

Konkrétně Vedderova práce byla motivována hlavně snahou poskytnout těmto lidem šanci podílet se na okolním dění, čímž by se dle misionáře odčinily hříchy, které byly na tomto kmene po staletí páhány.⁸⁹ Dle Bierfertových memoárů se misionářům, příšedším do oblasti v povodí řeky Okavango, dařilo již po roce osvojování hererštiny v cizím jazyce samostatně kázat.⁹⁰ Namaština zase misionáři Schmelenovi připadala natolik obtížná, že i přes didaktickou pomoc holandsky hovořící manželky, pocházející z kmene Namů, dlouho nebyl

---

⁸⁵ Minjar-Běloručev, Rurik K., *Kak stat' perevodčikom?*, Moskva, Gotika 1999, s. 69–70.

⁸⁶ Mikkelson, cit. d. (pozn. č. 13), s. 52.

⁸⁷ Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 237–239.

⁸⁸ Tamtéž, s. 240.

⁸⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 140.

⁹⁰ Bierfert, cit. d. (pozn. č. 30), s. 14–21.

schopen kázat sám. Využíval tedy jejích znalostí, když mu jeho kázání zpočátku „překládala“.⁹¹ I když dané slovo v příslušné publikaci explicitně figuruje, můžeme se domnívat, že se jednalo o určitou formu dnešního tlumočení z listu, kdy je psaný text při čtení simultánně oralizován v odlišném jazyce (podrobněji viz kapitola č. 5. 2. 1).⁹²

5. 2. 1 Skryté tlumočení z listu

Pojmy *překlad* a *tlumočení* laická veřejnost zaměňuje dodnes, a to nehledě na rozdílné definice.⁹³ Daná chyba se proto vzhledem k nepropracovanosti translologie jako samostatné disciplíny dá v kolonii očekávat mnohem pravděpodobněji. Dle Aleny Hromasové se navíc dříve místo *tlumočení z listu* užíval pojem *překlad z listu* či *čtení z listu*, což vyznívá vzhledem k dvojímu charakteru dané činnosti celkem pochopitelně.⁹⁴ Nedbalý přístup k užívání správné terminologie ostatně nalezneme i v korespondenci mezi koloniálním guvernérem a úřady oslovovaných měst v Německé jihozápadní Africe. V odpovědi na dopis od koloniálního guvernéra z prosince 1913 odesílatel z Warmbadu zmiňuje „překladaatele“ Tima Bankise (Příloha 9). Z popisu je ale zcela jasné, že se při výsleších věnuje ústnímu mezijazykovému převodu. V jedné z vět doslova stojí: „Tim Benkis obzvlášť dobře a rychle překládá, a tak se využívá při důležitých jednáních, na kterých jej ale kontroluje misionář Nyhof.“ „Skryté“ tlumočení z listu zmiňují rovněž autoři publikace věnující se koloniální pedagogice:

„Misionáři byli první, kdo písemně zachytil a ucelil mnoho domorodých jazyků. Pro hlásání evropských hodnot a víry bylo klíčové s domorodci hovořit v jejich mateřštině. Do domorodých jazyků se tedy překládaly nejprve úryvky náboženských textů a Bible. Teprve poté se začalo s alfabetizací a zakotvením jazyků v písemné formě.“⁹⁵

I zde se sice hovoří o *překladau*, z definice daného pojmu dle standardů *Jednoty tlumočnicků a překladaatelů* (JTP) jakožto písemného převodu textu z jednoho jazyka do druhého⁹⁶ však

---

⁹¹ Moritz, Walter, *Auf dem Reitochsen quer durch's südwestliche Afrika: Missionar Schmelen, ein Pionier der Sprache der Nama (1811–1848) am Oranje, in Bethanien, Steinkopf und Komaggas*, Werther, Walter Moritz 2004, s. 14–36.

⁹² Čeňková, Ivana, *Úvod do teorie tlumočení*, Praha, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka 2008, s. 15.

⁹³ Dle dotazníkového šetření v rámci předmětu *Metody výzkumné práce v tlumočení* dne 27. 11. 2017 vyplynulo, že ze vzorku 200 respondentů většina užívala pro písemný i ústní převod jazykového materiálu pojem „překlad“.

⁹⁴ Cit dle: Čeňková, cit. d. (pozn. č. 92), s. 15.

⁹⁵ Adick, Mehnert, Christiani, cit. d. (pozn. č. 54), s. 257–260.

⁹⁶ „Definice některých pojmů z oblasti tlumočení a překladau“, in *JTP: Jednota tlumočnicků a překladaatelů* [online]. 18. 6. 2015 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://jtpunion.org/O-profesi-Akce/Odborne/Definice-nekterych-pojmu-z-oblasti-tlumoceni-a-pre>

vidíme, že se o překlad v pravém smyslu slova zjevně nejedná, neboť v té době písemná forma domorodých jazyků ještě nebyla pevně zakotvena. Nabízí se tedy opět hybridní model, kombinující v sobě písemnou i ústní formu, a to tlumočení z listu, kdy se v domorodých jazycích ústně reprodukoval německý originální text. Tlumočení z listu mělo ostatně své místo i v jiných geografických oblastech mezinárodních styků, a to právě při tlumočení během náboženských obřadů. Hana Ševčíková píše: „V rámci církevních obřadů se používala i technika podobná soudobému tlumočení z listu – tlumočnick dostal náboženský text, který měl přetlumočit.“⁹⁷ Garry Mullender pak ve své disertaci o tlumočení na území portugalských kolonií popisuje tlumočení z listu v úředním styku, kdy muslimští lingvisté (a zároveň tlumočníci) museli tlumočit dopisy z arabských dialektů do spisovného arabského jazyka, aby je pak mohl tlumočnick převést do portugalštiny.⁹⁸ Pojmu *překlad* s významem *tlumočení* dávali v šedesátých letech přednost i Pierre Oléron a Hubert Nanpon, kdy své rozhodnutí vysvětlují následovně:

„Odborníci tvrdí, že by se výraz překlad měl užívat, pouze pokud referujeme o psaných textech, a pojem tlumočení má být rezervován pro čistě mluvený projev. My jsme se však rozhodli toto striktní rozlišení nedodržovat, a to z důvodu dvojsmyslnosti slova interpretation [v angličtině kromě *tlumočení* rovněž ve významu *intepretace*].“⁹⁹

Detailně dichotomii pojmů *překlad* a *tlumočení* rozebírá Heidemarie Salevská, kde jako zastřešující pojem zmiňuje *Translation (translace, přenos)*. Toto hyperonymum zavedl Otto Kade a pod daným pojmem usiloval o rovnocennost obou disciplín. Salevská však namítá, že obě činnosti v mnohém vyžadují rozdílné přístupy. Pro tlumočení je relevantnější šablonovitost vyjadřování, situativnost a nemožnost zpětné korekce. V závěru shrnuje: „Tlumočení je druh translace, který se od překladu odlišuje specifickými podmínkami jednání.“¹⁰⁰

---

⁹⁷ Ševčíková, cit. d. (pozn. č. 6), s. 17.

⁹⁸ Mullender, Garry, *The Importance of Interpreting During the Portuguese Discoveries in Africa and Asia* [Disertační práce], Lisboa, Universidade de Lisboa 2014, s. 86.

⁹⁹ Oléron, Pierre, Nanpon, Hubert, „Research Into Simultaneous Translation“ [1965], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 42–51, zde s. 50.

¹⁰⁰ Salevsky, Heidemarie, „Dolmetschen – Objekt der Übersetzungs- oder Dolmetschwissenschaft?“, in H. Salevsky (ed.), *Wissenschaftliche Grundlagen der Sprachmittlung*, Frankfurt am Mein, Peter Lang 1992, s. 86–109.

5. 2. 2 Rozdílná segmentace reality – problémy mezi označovaným a označujícím

Naučit se jazyk neznamena naučit se jen sémantiku a syntax, ale hlavně osvojit si jeho pragmatické dimenze.¹⁰¹ Ona pragmatická dimenze se dá chápat různě. Z deníků a korespondence misionářů vystupuje na povrch snaha předat s jazykem i evropské hodnoty, mezi nimiž nejvýznamnější roli hrálo křesťanství. Jak již víme z předchozích kapitol, někteří domorodci, zejména Namové, upřednostňovali oddělování bohoslužebného jazyka od jazyka mateřského, což vysvětlovali jednoduchostí namaštiny, která například nenabízela žádné vyjádření pro abstraktní pojmy, tvořící většinu náboženského názvosloví. Dané vymezení vůči vlastní řeči potvrzuje například vyjádření misionáře Friedricha Antona Judta, který v roce 1875 napsal: „Místní v Gobabisu si desetkrát radši přečtou holandskou Bibli nežli její překlad do namaštiny.“¹⁰² Misionáři tedy usilovali o odstranění dané averze, a to zaváděním křesťanských hodnot do jazyka domorodců.

5. 2. 2. 1 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a namaštinou

Průkopníkem dané strategie byl dle Waltera Moritze misionář Johann Heinrich Schmelen, jenž na jihozápad Afriky přišel ještě předtím, než zde vznikla německá kolonie. Vzal si zde Zaru Hendrichsovou, která pocházela z kmene Namů, zároveň však ovládala holandštinu, a spolu se pokoušeli šířit mezi místní obyvatelstvo křesťanské hodnoty. Rovněž jako první přeložili části Bible do namaštiny.¹⁰³ Erika von Wietersheimová se ve svém článku domnívá, že se misionáři snažili šířit nové obsahy v domorodých jazycích proto, že byli ovlivněni myšlenkami Martina Luthera a rovněž ideami romantismu. Právě Luther prosazoval důležitost mateřského jazyka pro pochopení a vyznávání křesťanské víry, romantismus navazující na myšlenky filosofa Johanna Gottfrieda Herdera pak spatřoval v jazyce duši jeho uživatelů.¹⁰⁴

Z hlediska překladatelských přístupů se ale s Erikou von Weiteheimovou dá v této problematice polemizovat, neboť romantismus dle Jiřího Levého v překladu prosazuje

---

¹⁰¹ Adick, Mehnert, Christiani, cit. d. (pozn. č. 54), s. 257–260.

¹⁰² Cit. dle: Moritz, Walter, *Scheppmannsdorf-Rooibank und die älteste Druckerei in Südwestafrika-Nambija*, Werther, Walter Moritz 1997, s. 16–19.

¹⁰³ Moritz, cit. d. (pozn. č. 91), s. 14–36.

¹⁰⁴ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 47–49.

zachování individuálních rysů originálu,¹⁰⁵ Luther ale, jak píše Jeremy Munday, při překladu Nového zákona do němčiny sdílel přesvědčení Svatého Jeronýma v tom, že odmítal doslovný překlad, pokud by bránil porozumění.¹⁰⁶ Volný překlad dle Levého řadíme ke klasicismu, Lutherův přístup se proto v reformátorově době považoval za vzpuru proti katolické církvi. Otázkou tedy zůstává, jak tehdy misionáři přistupovali k překladům, neboť popis konkrétních metod v pramenech chybí.

Jelikož se v případě němčiny a domorodých jazyků jednalo o řeči diametrálně odlišné, bylo nutné v domorodých jazycích pojmenovat celou řadu evropských obsahů. Problémy se však objevovaly i opačným směrem – komplikace vznikaly při určování významu některých namských slov z důvodu rozdílné segmentace reality, jak ji popisují Sapir a Whorf. Namové, ovládající docela dobře holandštinu, neměli dle Eriky von Wietersheimové potíže s překladem celé věty, problémy jim však působil bezkontextový překlad jednotlivých slov. Danou praxi teoreticky dokládá John Cunnison Catford, jenž ekvivalenci definuje primárně na úrovni věty, neboť tvoří krátký, ale zároveň uzavřený významový celek.¹⁰⁷

Analogicky se také obtížným jevil překlad některých holandských či německých výrazů do namaštiny, obzvláště byly-li spjaty s evropskými reáliemi. Jako příklad autorka uvádí názvy měsíců či dnů v týdnu, jejichž převodem se zabýval misionář Hans Christian Knudsen. Erika von Wietersheimová dále popisuje způsob vyjadřování těchto entit v namaštině. Pro *pondělí* Knudsen v namaštině našel výraz, jenž doslovně přeložený zní *Chodící den*, protože se v pondělí všichni domorodci vraceli z nedělní bohoslužby domů. Naopak *sobota* dostala v namaštině pojmenování *Den příprav* podle příprav na nedělní bohoslužbu. Ještě obtížnější však bylo převést abstraktní pojmy jako *hřích*, *vina*, *milost*, *odpuštění*, nebo *duše*, neboť Namové, k velkému Schmelenovu překvapení, mezi duší a tělem nerozlišovali. „Schmelen doslova popisuje, s jakým údivem se na něj domorodci dívali, když jim chtěl vysvětlit koncepty jako je *odpouštění hříchů*, *posmrtný život* či *nesmrtelnost duše*.“¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Levý, Jiří, *Umění překladu*, Praha, apostroř 2012, s. 34–38.

¹⁰⁶ Munday, Jeremy, *Introducing Translation Studies. Theories and applications*, New York, Routledge 2008, s. 23–24.

¹⁰⁷ Catford, John C., *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*, Oxford, Oxford University Press 1965, s. 75–76.

¹⁰⁸ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 48.

5. 2. 2. 2 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a ovambštinou

K luteránské *Finské misijní společnosti (Finnische Missionsgesellschaft)* náležel misionář Martti Rautanen (1845–1926). Zajímal se o dialekt ovambštiny, jímž se hovořilo na severu kolonie. V tomto dialektu chtěl vykládat Bibli a svým životním posláním si stanovil její tištěný překlad. I Rautanen během svého působení narážel na mnoho problémů mezijazykového i mezikulturního převodu křesťanských pojmů. Při vytváření ekvivalentů v domorodém jazyce se rozhodl uplatňovat dva přístupy. První z nich předepisoval použití domorodé slovo i přes jeho pohanský význam, osvobodit jej od pohanských konotací a propůjčit mu nový křesťanský význam. Druhou možností bylo zavést cizí výraz pocházející z evropského jazyka a dodat mu formu, na niž je domorodý jazyk zvyklý přidáním typické předpony. „Zprvu dané slovo sice nebude mít pro domorodce žádný význam, časem jej ale uživatelé nasytí obsahem i životem.“¹⁰⁹ Daný přístup se občas ukázal jako vhodné řešení, někdy však dle Eriky von Wietersheimové vygeneroval takzvaná „mrtvě narozená slova“ (*tot geborene Worte*).¹¹⁰

Eugene Nida při překladu Bible podporuje zejména řešení, jež se shoduje s první možností uplatňovanou Rautanenem. Teoretik zde tematizuje zejména problém odlišných významových rozsahů jednotlivých slov z různých jazyků. Největší komplikací je dle Nidy buď užší, nebo širší význam slova v jazyce cílovém ve srovnání s jazykem výchozím, popřípadě jiný významový odstín. Za nejvhodnější translatologický postup považuje následující:

„Nejlepší je vybrat [pro neexistující reálii] v cílovém jazyce výraz s širokou sémantikou a postupně mu dodávat přesnější význam pomocí edukace příjemců a tvořením odpovídajícího kontextu. [...] Je lepší význam omezovat, než propůjčovat význam bezvýznamnému cizímu slovu.“¹¹¹

5. 2. 2. 3 Vyrovnávání jazykových i kulturních rozdílů mezi němčinou a hererštinou

V diplomové práci o vídeňském lingvistovi Johannesi Rathovi, působícím u kmene Hererů, se Martina Anissa Strommerová mimo jiného věnuje postupu při vyplňování lexikálních mezer

---

¹⁰⁹ Peltola, Matti, *Nakambale. The Life of Dr. Martti Rautanen*, Helsinki, Finnish Evangelical Lutheran Mission 2002, s. 113–120.

¹¹⁰ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 49.

¹¹¹ Nida, Eugene A., *Bible Translating. An Analysis of Principles and Procedures, with Special Reference to Aboriginal Languages*, London, United Bible Societies 1961, s. 145–146.

v centrálních křesťanských konceptech, jako byla *spravedlnost, zákon, víra, milost, naděje* atd., přičemž celkově označuje nově zavedené pojmy za jakési „křesťanské názvosloví hererštiny“ (*christliche Herero-Fachsprache*), jež dohromady připomínalo nově vytvořený jazyk. K vyplňování mezer využívali misionáři čtyři různé strategie: rozšíření významu již existujících slov, opis nového slova slovy již existujícími, vytvoření nového slova z existujících slov a zavedení cizího slova.¹¹²

Nejhojněji se prosazovala první jmenovaná strategie – existující slovo nabylo křesťanské konotace. Občas se misionáři domnívali, že má hererština v určité oblasti příliš mnoho synonym, a tak se jedno z nich rozhodli vyčlenit pro přiřazení křesťanského významu. Například pro pojmenování *ducha (Geist)* užíli hererské slovní vyjádření v překladu znamenající *vítr*, pak jej obohatili o náboženskou dimenzi a učinili z něj *Ducha svatého* – v doslovném překladu *Čistý vítr*. Dále sem patří převod jednotek, jako například *milost*, která byla v hererštině odvozena ze *soucitu*, adjektivum *svatý* vzešlo z adjektiva *oddělený*, *naděje* vznikla z *očekávání* a *koruna* našla svůj hererský ekvivalent v *náčelníkově čepici*. Rath i Hahn zaváděli cizí slova neradi, protože pro Herery nebyla transparentní, často jim špatně rozuměli nebo komolili jejich fonetickou stránku, načež německé slovo *Teufel (čert)* téměř splývalo s *Tempel (svatostánek)*. Příslušník kmene Hererů Lukas Kamatoto proto také v roce 1902 podotýkal, že předělávání existujících překladů může představovat riziko obtíží při porozumění, protože starší Hererové si na staré formulace už zvykli. O několik desetiletí později dilema překladu klasického a inovujícího ve svém díle zpracoval Jiří Levý.¹¹³ Kamatoto upřednostňoval důslednou kontrolu a revize, nesmělo však docházet k destabilizaci hererštiny. Ostatně Hererové pak samovolně zaváděli do svého jazyka německá slova, a tak nakonec slovesa, jako například *kázat (predigen)* a *prorokovat (prophezeien)*, zněla v diametrálně odlišném jazyce téměř identicky.

Evropané obecně naráželi na problém při zjišťování, jak se místní k náboženství staví, neboť domorodci evropské náboženské obřady za posvátné vůbec nepovažovali. Často se objevuje výrok, že božstvem Hererů je dobytek. Strommerová však na daném místě připouští, že zbožštění mohlo být míněno i metaforicky ve smyslu velké důležitosti dobytka pro obživu. Ve srovnání s konceptem dobytka jakožto svatého zvířete uctívaného v hinduismu by se tak jednalo o dva odlišné pohledy. Otázkou však zůstává, do jaké míry s sebou nové pojmy přinesly i nové obsahy (viz kapitola č. 5. 2. 2. 2).¹¹⁴

---

¹¹² Strommer, cit. d. (pozn. č. 32), s. 78–91.

¹¹³ Levý, cit. d. (pozn. 105), s. 94–95.

¹¹⁴ Strommer, cit. d. (pozn. č. 32), s. 78–91.

5. 2. 2. 4 *Jak v domorodém jazyce zavést pojem pro křesťanského Boha?*

Správné jazykové označení křesťanského Boha bylo pro misionáře nutné si vyjasnit hned zpočátku, aby se ve výkladu později nedopustili chyb. I tak ale musela být během překladu Bible do hererštiny učiněna změna právě v daném vyjádření, a to téměř po více než sto letech od zavedení původního pojmenování. Misionáři nejdřív pro označení Boha v hererštině vybrali jméno *Mukuru*, jež prý od domorodců slychali ve spojitosti s vyššími silami nejčastěji. Tato bytost však až příliš evokovala strach. Překladatel Hans Karl Diehl (1911–2007) v prvním vydání překladu Bible využil již existujícího pojmenování, do druhého vydání však zavedl postavu jménem Ndjambi Karunga, jež působila příjemně a přátelsky, přinášela lidem štěstí a požehnání, nevyžadovala oběti ani netrestala.¹¹⁵

Anton Popovič ve svém výkladu k výrazovým konvencím příjemce a překladového textu odkazuje na Levého, jenž podotýká, že „[...] překladatel narazí na odpor čtenáře nebo jej dezorientuje, pokud se odchýlí od tradičního řešení. Pokud je nové řešení lepší, je oprávněné. Pokud překladatel chce prorazit bariéru zvyklostí, narazí na těžkosti.“¹¹⁶ I když se v případě revidovaného překladu Bible do hererštiny jednalo o velmi razantní změnu, o odporu ze strany příjemců se v pramenech nepíše. Za důvod lze považovat skutečnost, že se z první verze ještě nestal překlad klasický.

I Martti Rautanen se dle Eriky von Wietersheimové potýkal s problémem při vyjadřování daného pojmenování, nacházel se nicméně v jednodušší situaci, neboť domorodci na místě jeho působení vyznávali monoteistického boha, který dle jejich víry stál za stvořením celého světa. Pak se však dle legendy stáhl do ústraní a lidské životy dále neovlivňoval. Mnohem silněji byl také u Ovambů přítomen strach z čarodějnic a zlých duchů. Rautanen však tuto monoteistickou postavu nepřebíral zcela, nechal se jí pouze inspirovat, neboť „Ovambové si museli uvědomit, že Bůh je stále aktivní a řídí svět“.

S postavou Boha se pojily další kulturně-jazykové výzvy, mezi něž patří například řádné psaní biblických jmen. Otázka zněla, zda je správné psát jména tak, jak se mezi domorodci vyslovují, i když se jejich fonetická reprodukce od té mezinárodní výrazně liší. Rautanen, stejně jako němečtí misionáři, kladl důraz na osvojení pragmatické stránky jazyka, přičemž ale koncept prosazovaný *Rýnskou misijní společností* – vnést němčinu či holandštinu

---

¹¹⁵ Baumann, Julius, „Hans Karl Diehl, der Missionsmann und Bibelübersetzer“, *Afrikanischer Heimatkalender* 59, 1988, s. 97–115.

¹¹⁶ Cit dle: Popovič, Anton, *Teória umeleckého prekladu. Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*, Bratislava, Tatran 1975, s. 160.

do života domorodců spolu s evropskými hodnotami – vnímal i opačným směrem. Vyzýval proto místní obyvatele, aby ho v domorodém jazyce naučili i smýšlet a pustili jej dál do svého života.¹¹⁷

5. 2. 3 Willem Cloete

Jedním z tlumočnicků, jenž působil při kázáních, byl Willem Cloete (Příloha 10), o kterém misionář Johannes Olpp napsal celou knihu. Tlumočnick misionáře doprovázel a pomáhal mu překonat jazykovou i kulturní bariéru při šíření křesťanských myšlenek. Willem Cloete patřil k samostatnému kmeni míšenců, kteří na území Německé jihozápadní Afriky přišli ještě předtím, než kolonie vznikla a usadili se ve stanici Rehoboth. Mladí neměl Cloete jednoduché, a to zejména kvůli problémům s alkoholem. Na vině byl především transport daného artiklu z přístavu ve Walvis Bay do vnitrozemí. Osoby řídící koňské povozy, k nimž Cloete náležel, si tehdy mohli uzmout tolik alkoholu, kolik chtěli, což se projevovalo na zpáteční cestě, kdy nezřídka docházelo k mnoha nehodám s těžkými poraněními.

Willem Cloete takto jednou v opilosti spadl z povozu, načež mu kola přejela nohu a jedinou nadějí na přežití budoucího tlumočnicka byla amputace končetiny. K té ale téměř zázrakem nedošlo, což Cloete považoval za znamení vyšší moci, která jej jako kdyby chtěla varovat před neuspořádaným způsobem života. Cloete velmi dobře ovládal namaštinu, což se ukázalo jako vhodný předpoklad pro přijetí do úřadu tlumočnicka při bohoslužbách, které se od osmdesátých let devatenáctého století pořádaly pro kmen Damarů. Své činnosti byl Cloete naplno oddaný a v tlumočení našel své životní poslání i způsob, jak se přiblížit k Bohu, který mu víceméně zachránil život.¹¹⁸ Oddanost a vidinu poslání v daném druhu tlumočení popisují rovněž Tiptonová s Furmanekovou:

„Církevní tlumočníci často nezapadají mezi tlumočnický v ostatních životních sférách a při své práci se od nich odlišují. I tak ale nepřestávají být tlumočnický, neboť mnozí z nich, jestli ne dokonce všichni, tlumočení v náboženství vnímají jako službu Bohu.“¹¹⁹

Tento typ tlumočení se realizuje dodnes. Pro srovnání uvedme, že Vatikán má dokonce svůj kolektiv tlumočnicků, který funguje při apoštolských vizitacích, církevních kongresech a synodách. Za hlavní komunikační jazyk se tu považuje italština, i když angličtina se prosazuje stále silněji kvůli rostoucímu počtu účastníků z asijských a afrických zemí. Do druhého

¹¹⁷ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 50.

¹¹⁸ Olpp, Johannes, *Willem Cloete*, Bremen, Verlag des Missionshauses 1913, s. 1–10.

¹¹⁹ Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 237.

vatikánského koncilu (1962–1965) na místě hlavního církevního jazyka v katolickém prostředí figurovala latina.

Tlumočení v náboženství autorky dále dělí na několik podtypů, z nichž se jako nejrelevantnější pro srovnání se situací v Německé jihozápadní Africe jeví tlumočení při obřadu (*liturgical interpreting*) a misijní tlumočení (*missionary interpreting*). V případě prvního jmenovaného typu se tlumočily projevy kazatele pocházejícího z jiné země, přičemž se zde využívalo zejména konsektivního přetlumočení krátkých úseků. Na misiích se komunikace zprostředkovávala během procesí a u příležitostí spojených s evangelizací.¹²⁰ Oba typy se realizovaly i v bývalé německé kolonii, o čemž blíže pojednávají následující kapitoly.

5. 2. 3. 1 Druhy a typy tlumočení na příkladu práce Willema Cloeteho

Misionář Johannes Olpp ve své vlastní publikaci píše o tom, že si příležitosti spolupracovat s Cloetem jakožto tlumočnickem velmi cenil. „Každý rok si svého tlumočnicka vážím víc a víc, důvěřuji mu jako málokomu.“ Než se Olpp jazyk domorodců naučil, byla pro něj pomoc tlumočnicka při bohoslužbách nevyhnutelná. Willem Cloete předával nejen význam jazykový, ale především fungoval jako kulturní mediátor, smiřující rozpory mezi evropskými pojmy a možnostmi jejich výkladu v myšlení domorodých obyvatel. Cloete předávané myšlenky chápal z pohledu lidí, k nimž patřil, a proto, jak píše sám Olpp, dokázal požadované obsahy zprostředkovat mnohem lépe a jinak, než by se to podařilo misionáři. Olpp doslova uvádí: „Bylo pro mě skutečně potěšením slyšet, jak přijímal mé věty vyslovené v holandštině, pak je zpracovával a ostatním zprostředkovával tak, aby pronikly natolik hluboko, jako když správně namířený šíp při zásahu pronikne do kmene stromu.“¹²¹ Z popisů tlumočnickovy práce lze vypožorovat některé strategie a druhy tlumočení, jež byly významnými teoretiky popsány o několik desetiletí později.

5. 2. 3. 2 Znaky pravděpodobnostního prognózování v tlumočení Willema Cloeteho

Dle Olppa občas Cloete začínal tlumočit ještě předtím, než misionář větu dořekl. Daný postup tedy můžeme považovat za dobovou verzi simultánního tlumočení, kdy tlumočnick výpověď

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 237–257.

¹²¹ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 6.

přejímal paralelně s jejím zněním v originále. Základním předpokladem pro to, aby tlumočník začal tuto metodu uplatňovat, bylo postupné zapamatování podoby řečnickova projevu, který se zřejmě v průběhu tlumočnickovy praxe mnohokrát opakoval. Willem Cloete často věděl, co chce Olpp říci, ještě předtím, než misionář větu dokončil. Především ale Cloetemu dle autora pomáhaly zkušenosti ze života mezi domorodci, které tlumočnickovi napovídaly, jak tu či onu informaci podat, aby slova padla na úrodnou půdu.¹²² Daný postup můžeme ze soudobého pohledu přirovnat ke strategii anticipace (pravděpodobnostního prognózování), byť je velmi nepravděpodobné, že by ji Cloete uplatňoval vědomě.

Anticipací neboli předpovídáním dalšího vývoje výpovědi v určité fázi jejího přednesu se ze světových teoretiků tlumočení jako první začal systematicky zabývat Gellij Vasiljevič Černov, jenž popsal *model pravděpodobnostního prognózování (Probabilistic Anticipation Model)*. Teoretik na začátku vychází z toho, že v jazyce jsou přítomny jednotky, jež se opakují napříč konkrétním diskurzem. Z toho odvozuje hypotézu, že simultánní tlumočení je možné pouze díky postupnému předvídání, jak se komunikovaná informace bude vyvíjet. Černov vychází ze zjištění ruských psychologů, že živé organismy vykazují přirozenou tendenci předvídat a případně plánovat.¹²³

Nyní si můžeme pouze domýšlet, do jaké míry Cloete využíval anticipačního potenciálu slyšeného textu, jak dlouho čekal, než se odvážil výpověď v domorodém jazyce dokončit, a zda přetlumočení probíhalo skutečně souběžně s originálem, nebo se s ním jen částečně překrývalo. Ivana Čeňková však uvádí:

„Souběžnost je nutno chápat jako pojem relativní vzhledem k lineárnímu charakteru textu v tom smyslu, že samotná dispozice lidského mozku, fyziologické procesy v nervové soustavě, čas potřebný na reakce způsobují určité minimální zpoždění.“¹²⁴

Na základě daného popisu, zahrnujícího vysvětlení proměnlivého odstupeu tlumočnicka za řečníkem, je možné přirovnat Cloeteho k simultánnímu tlumočnickovi. V dobové praxi se jednalo o situaci, kdy tlumočník nahlas reprodukoval sdělení řečníka, přednášené/přednesené rovněž v plné hlasové síle. Na základě této skutečnosti se spíše přikláníme k delšímu časovému posuvu při převodu originálních vět a představě, že se jednalo primárně o následný převod kratších úseků originálního projevu, tedy konsektivní tlumočení, které díky znalosti originálu místy přecházelo v tlumočení simultánní.

---

¹²² Tamtéž, s. 7.

¹²³ Chernov, Ghelly V., *Interference and Anticipation in Simultaneous Interpreting. A probability-prediction model*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2004, s. 92–99.

¹²⁴ Čeňková, cit. d. (pozn. č. 5), s. 80.

5. 2. 3. 3 Znamky interpretativní teorie smyslu v tlumočení Willema Cloeteho

„Cloete nikdy přesně necitoval, nikdy nevyjadřoval to, co jemu samotnému nebylo jasné,“ píše Olpp.¹²⁵ Rovněž daný postřeh nalézá své vyjádření v kontextu tlumočnických teorií dvacátého století. Na kognitivním zpracování slyšeného svůj model v sedmdesátých letech založila Danica Seleskovitchová a pojmenovala jej *interpretativní teorie smyslu* (*Interpretive Theory of Translation*). Jak píše sama autorka, „[...] pro tlumočení je klíčové nejprve porozumět“. Pokud chce řečník něco říci, nejprve si utřídí myšlenky a teprve poté pro svou intenci vybere nejvhodnější slova v jazyce, což se děje nevědomky. Pokud bychom se však jako řečníci přestali soustředit na svůj jazykový projev, sdělení by pozbylo svou funkci. V tlumočení daný proces funguje velmi podobně, proto dělají mnozí tlumočníci chybu, když se příliš soustředí na jazykovou formu a tlumočí pouze to, co slyší, aniž by sémantickému obsahu rozuměli. Správný tlumočník dle Seleskovitchové přenáší smysl, ne slova.¹²⁶

V interpretativní teorii smyslu zaujímá centrální postavení mezičlánek, který autorka integruje mezi *poslech* a *produkcí* v cílovém jazyce. Daným mezičlánkem je *reformulace*, kdy dojde k *deverbalizaci*, tedy cílenému zapomenutí původní formy.¹²⁷ Dle misionářových slov měl Cloete smysl pro „duchovní porozumění“, což na domorodce působilo natolik silně, že Olpp jen zřídka kdy vyzval tlumočníka, aby určitou větu zopakoval, a to reformulovaně.¹²⁸ Daná skutečnost proto velmi nasvědčuje Cloeteho přístupu k reformulaci jakožto k nepostradatelné strategii při předávání originálu. Seleskovitchová rovněž podotýká, že efektivní předání smyslu se realizuje pod podmínkou znalosti řečníka i cílového posluchače,¹²⁹ což Willem Cloete zcela splňoval. Misionáře Olppa doprovázel při všech příležitostech, kde bylo zprostředkování komunikace nutné, cílové posluchače znal také velmi dobře, a to proto, že se jednalo o příslušníky kmene, z něž tlumočník pocházel.

¹²⁵ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 6–7.

¹²⁶ Seleskovitch, Danica, *Interpreting for International Conferences. A probability-prediction model*, Washington, Pen and Booth 1978, s. 12–19.

¹²⁷ Delisle, Jean, *Translation. An interpretative Approach*, Ottawa – London, University of Ottawa Press 1989, s. 53–66.

¹²⁸ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 6–7.

¹²⁹ Seleskovitch, cit. d. (pozn. č. 126), s. 25.

5. 2. 3. 4 Role prezentace Willema Cloeteho při tlumočení

Willem Cloete na posluchače působil věrohodně, a jak zmiňuje Olpp, „[...] každý, kdo jej poslouchal, musel nabýt dojmu, že vyřčené pro tlumočnicka představuje srdeční záležitost“. Cloete během tlumočení efektivně pracoval s hlasem, vhodně měnil intonaci a správně střídal stoupavou kadenci s klesavou, přičemž se způsob prezentace vždy odvíjel od tlumočeného obsahu. Celkový dojem z tlumočnicka Olpp charakterizuje následovně: „Ten muž prožívá kázání, jako kdyby kázal sám.“¹³⁰

Je na místě předpokládat, že právě umění podat tlumočený obsah správnou formou, se stalo jedním z klíčů k tlumočnickovu úspěchu, neboť dle některých soudobých studií posluchači dávají přednost přednesu před obsahem. Jak píše Minjar-Běloručev, „[...] na mezinárodních konferencích tlumočnickovi neplatí za to, jak tlumočí, ale za to, jak mluví“. Dále teoretik své tvrzení vysvětluje: „Slovo, to je silný prostředek, který působí na rozum i duši člověka.“¹³¹ Na důležitost formy upozorňuje také Čužakin: „Od tlumočnicka se očekává schopnost za použití hlavních řečnických dovedností usměrňovat reakci posluchačů a budit důvěru jak řečníka, tak příjemce.“¹³² Uvedme zde například ještě diplomovou práci Libora Nekuly, jenž dokázal tvrzení Miriam Shlesingerové,¹³³ že bezproblémový přednes může vytvářet klamný dojem perfektního tlumočení:

„Usuzujeme tak z různých komentářů k jednotlivým výkonům – domníváme se, že většina hodnotitelů z řad netlumočnicků se skutečně nechala ovlivnit plynulým přednesem a suverénní prezentací, a neodhalila tak nedostatky.“¹³⁴

Willem Cloete ale zároveň dle Olppa vystupoval velmi skromně a pokorně, což koresponduje s podstatou některých etických kodexů tlumočnicka. Například tlumočníci u Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii vycházeli z kodexu, jenž stanovoval: „Tlumočníci a překladatelé se musejí vždy chovat slušně, zdvořile a důstojně.“¹³⁵ Některé rysy Cloeteho vystupování však dnešním etickým kodexům spíše odporují. V *Etickém kodexu soudního tlumočnicka* se píše: „Stejně nepřipustné je zasahovat do jednání vlastními myšlenkami či

¹³⁰ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 6.

¹³¹ Minjar-Běloručev, cit. d. (pozn. č. 85), s. 76.

¹³² Čužakin, cit. d. (pozn. č. 47), s. 21.

¹³³ Shlesinger, Miriam, „Quality in Simultaneous Interpreting“, in Y. Gambie, D. Gile, Ch. Taylor, (ed.), *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 1997, s. 123–131, zde s. 127.

¹³⁴ Nekula, Libor, *Hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců* [Diplomová práce], Praha, Ústav translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2008, s. 80.

¹³⁵ *The Code of Ethics of Interpreters and Translators Employed by the International Criminal Tribunal for The Former Yugoslavia* [online] [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <http://www.tradulex.com/Regles/ethICTFY.htm>

skákáním do řeči.¹³⁶ Olpp však ve svých memoárech během charakteristiky spolupráce s tlumočnickem popisuje situaci, kdy se Cloete posluchačů po přetlumočení dosti důrazně zeptal, zda všemu rozuměli,¹³⁷ což je jednání porušující neutralitu tlumočnicka jakožto prostředníka mezi řečníkem a posluchači. Nutno však podotknout, že dostupné etické kodexy se týkají převážně tlumočení soudního, zatímco Cloete zajišťoval komunikaci výhradně v oblasti náboženství, o němž Tiptonová a Furmaneková doslova píše: „Důležitost zprávy, která musí být přenesena, a osobní účast tlumočnicka činí tlumočení v náboženství odlišným od jiných typů tlumočení. [...] Tlumočení v náboženství nemá šanci být neviditelné.“¹³⁸

Olpp byl každopádně tlumočnickou prací domorodce nadšen, a to nejen proto, že Cloete uměl efektivně šířit misionářovy myšlenky, ale také se díky své skromnosti, pokoře a osvojení tlumočených témat (rovněž v souvislosti se svým dřívějším úrazem) dokázal sám stát ztělesněním hlásaných hodnot, a tedy do určité míry i příkladem pro další členy svého kmene.

5.3 Tlumočení v diplomacii

Třetí oblastí, v níž zprostředkovatelé komunikace sehráli důležitou roli, byly diplomatické styky mezi nejvyššími představiteli německé i domorodé strany. Jednalo se nejčastěji o uzavírání smluv, zajišťujících konsolidaci německé moci na určitém území. Právě v těchto situacích se více než na tlumočnické či jazykové kompetence kladl důraz na vyjednávací schopnosti komunikačního prostředníka. Kolonialisté při dosahování svých cílů mnohdy využívali kulturních specifik místního obyvatelstva, například důvěřivosti nebo až naivní představy o navrácení zabraného území. Příklad dané strategie nalezneme již v roce 1884, kdy kupec Adolf Lüderitz díky klamavému vyměření nárokovaného území získal povolení podnikat na ploše mnohem větší, než se domorodci domnívali, a tím prakticky vznikla Německá jihozápadní Afrika.¹³⁹

Vysoké nároky na tlumočnický v diplomacii, spojené s mimořádnou zodpovědností a často nekalými úmysly, se objevují rovněž v době dlouho po zániku kolonie na jiných územích. Jako příklad si uveďme nejprve tlumočení Ericha Sommera během událostí spojených s vyhlášením války Sovětskému svazu 22. 6. 1941. Ve svých memoárech z roku

---

¹³⁶ „Etický kodex“, in *Komora soudních tlumočnicků České republiky* [online] [cit. 2019-01-26]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>

¹³⁷ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 6–7.

¹³⁸ Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 237, 263.

¹³⁹ Klíma, cit. d. (pozn. č. 3), s. 37.

1981 píše: „Tlumočník musel v pravém smyslu slova plnit misi, na níž v určitých situacích závisela radost, nebo bolest nejen jednotlivých osob, ale celých národů.“¹⁴⁰ Naopak o vědomém využívání vlastní moci svědčí příběh Eugena Dollmanna, jenž tlumočil diktátorům. Během druhé světové války zprostředkoval jednání mezi Adolfem Hitlerem a Benitem Mussolinim. Dle Ursuly Gross-Dinterové využíval Dollmann své tlumočnické role k prosazování vlastních zájmů: „Stále častěji vystupoval jako kulturní expert či rádce a působil jako blízký důvěrník svých klientů.“ Originální projevy manipuloval prostřednictvím úmyslně přidaných, vynechaných či upravených informací. „Jeho intervence do originálních projevů hraničily s přednesem projevu vlastního.“ Dollmann svou strategii občas obhajoval tím, že údajně „[...] chtěl předejít hádce“.¹⁴¹

5. 3. 1 Ludwig Kleinschmidt

Jedním z významných tlumočnicků během jednání mezi německými guvernéry a domorodými náčelníky byl Ludwig Kleinschmidt (1857–1929). Při své práci byl dokonce zachycen na snímku, kde stojí mezi náčelníkem Manassem a německým guvernérem Theodorem Leutweinem u příležitosti podpisu jedné z koloniálních smluv (Příloha 11). Dle Ursuly Trüperové, příbuzné tlumočnickovy rodiny a autorky připravované knihy o rodu Kleinschmidtových, je z postoje na fotografii patrná tlumočnickova nervozita, pramenící ze zodpovědnosti za úspěšný průběh a výsledek schůzky.¹⁴² V ruce Kleinschmidt drží svinutý papír, jenž mohl sloužit pro fixaci informací při poslechu originálu, anebo se jedná o podklady k tématu. Z charakteru celé situace se jednalo o tlumočení bilaterální, a to mezi němčinou a hererštinou.

V běžné praxi se smlouva určená k podpisu dávala náčelníkovi k přečtení a tlumočnick pomáhal při porozumění textu. Jednalo se tak o tlumočení z listu s doplněními, neboť si některé záležitosti žádaly podrobnějšího vysvětlení, popřípadě nutného zkreslení k úspěšnému závěru pro německou stranu. Samotné označení smlouvy pojmem *Schutzvertrag*, tedy „smlouva o ochraně“ (uznání určité formy protektorátu), je tak příkladem kamufláže nekalého

---

¹⁴⁰ Cit. dle: Kujamäki, Pekka, „In der Mitte wirst du am sichersten gehen“. Erich Sommer: *Das Memorandum. Wie der Sowjetunion der Krieg erklärt wurde*“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 77–96, zde s. 85.

¹⁴¹ Gross-Dinter, Ursula, „Dolce Vita am Rand des Abgrunds. Eugen Dollmann – SS-Verbindungsoffizier, Salonlöwe und Dolmetscher der Diktatoren“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 35–58, zde s. 47–51.

¹⁴² Údaje pocházejí z rozhovoru poskytnutého dne 9. 9. 2018

úmyslu dané území získat. Fotografie, popisovaná výše, pochází z roku 1895, kdy se ještě smlouva uzavírala s každým náčelníkem zvlášť.

Ve stejném roce byl pořízen i další snímek z jednání, které se odehrávalo v Grootfonteinu opět mezi výše uvedenými aktéry (Příloha 12). Přítomno zde bylo tentokrát více účastníků, z nichž většina zůstává neznámá. Ludwig Kleinschmidt stojí v pozadí, nyní s prázdnýma rukama. Jak je vidět, jeden z příslušníků domorodé strany si pročítá dokument, jež mu Kleinschmidt pravděpodobně písemně přeložil či tlumočením z listu shrnul.

Ludwig Kleinschmidt dle pramenů z digitální databáze Namibijského národního archivu pocházel z misionářské rodiny, do níž se narodil jako sedmé dítě. Jeho rodiči byli Franz Heinrich a Hanna Kleinschmidtovi. Ludwigova matka (dcera misionáře Schmeleny) se v překladu i tlumočení vyznala také. Oproti svému synovi se však Hanna spíše věnovala tlumočení v náboženství, a to na území Rehobothu v letech 1845–1864.¹⁴³ Ludwigův otec Heinrich Kleinschmidt domorodé jazyky neovládal, a tak si mnohdy stěžoval, že bez tlumočnické pomoci své manželky byl komunikačně zcela bezmocný.¹⁴⁴ Ludwig se do roku 1890 věnoval obchodu, poté pracoval čtrnáct let jako tlumočnick pro německou administrativu. Ursula Trüperová ve své připravované publikaci píše, že ačkoliv se Ludwig nikdy neoženil, dlouho žil s ženou z kmene Nama. Stejně jako jeho děd Schmelen tedy i Ludwig využíval možnosti zdokonalovat se v jazyce od rodilé mluvčí. Díky svému koloniálnímu dětství a mezikulturnímu smýšlení měl však budoucí tlumočnick mnoho přátel z kmene Nama i Herero, proto své jazykové znalosti mohl prohlubovat i mezi nimi. Dle Trüperové se od Němců spíše distancoval a více souzněl s místním obyvatelstvem, proto byla úroveň jeho němčiny nižší ve srovnání se dvěma uvedenými domorodými jazyky. Kromě namaštiny, hererštiny a němčiny ovládal i angličtinu.

Obecně však pro Němce, stejně tak jako obecně pro Evropany, hrál dle Trüperové původ tlumočnicka v době kolonialismu mnohem důležitější roli než jeho jazykový fond, a proto rozhodovala hlavně barva pleti. Ludwig Kleinschmidt se tak z hlediska svých evropských rysů a znalostí domorodých jazyků i místní kultury stal ideálním kandidátem na vyjednávače. O to složitější tedy pro Ludwiga bylo přihlížet mnohdy nečestnému chování svých krajanů vůči domorodcům, kteří mu důvěřovali. Kleinschmidt se celkově ke kolonialismu stavěl negativně, a to právě kvůli podvodným smlouvám, až nakonec tlumočení zanechal.

---

¹⁴³ National Archives of Namibia Windhoek, Namibian Bibliographical Database: MFN 0200, Read more: F002 – A. 839, s. 311.

¹⁴⁴ Moritz, cit. d. (pozn. č. 102), s. 16–19.

Kdo z norem tlumočnickova vystupování profituje nejvíc, rozebírá Şebnem Bahadır. Uznává, že principy jako *neutralita*, *nestrannost*, *odstup*, *nezainteresovanost*, jsou zcela jistě třeba. Vážou se však na určité osoby, konkrétní situaci a čas. Autor na tomto místě zpochybňuje výhodu jmenovaných zásad pro obě strany: „Měli bychom se sami sebe ptát, kdo z daných principů těží nejvíce. Většinou je to odborník, poslanec nebo zástupce většiny [...] Určitě to ale nebude klient z minoritní skupiny, popř. migrant.“¹⁴⁵ V případě diplomatického tlumočení na území kolonie se sice jedná o značně odlišnou situaci, přesto zde nalezneme částečnou paralelu s Bahadırovou úvahou. Na základě historických zkušeností s favorizováním jedné strany se začal koncept neutrality a nestrannosti prosazovat jako ideál, k němuž by měli tlumočníci spět. Vzniká však otázka, zda právě nulový postoj tlumočnicka neprotežuje stranu, která se v tématu vyzná, má jistý úmysl a snaží se laického komunikačního partnera, který se spoléhá na neutrálního tlumočnicka, mystifikovat. Naopak příkladem porušování tlumočnickovy neutrality ve prospěch vyšších lidských hodnot je například Hiltgunt von Zassenhausová, zodpovědná za zprostředkování komunikace nacistické justice s norskými a dánskými vězni. Jak píše Klaus Kaindl, „[...] tlumočníci se dařilo nejen jednat proti nařízením nacistických úřadů, ale také získat důvěru vězňů a nakonec je zachránit před jistou smrtí“.¹⁴⁶

5.3.2 Tlumočení pro koloniálního guvernéra Theodora Leutweina a náčelníka Hererů Manasseho Tyisesetu

Jak již bylo uvedeno výše, Ludwig Kleinschmidt tlumočnické služby poskytoval zejména při vyjednávání Theodora Leutweina s Manassem Tyisesetou (1850–1898). Z Leutweinových memoárů se dozvídáme o charakterových vlastnostech jeho domorodého protějšku, ale především jasně definovaných cílech při vyjednávání.

Německý guvernéř například píše, že „[...] se Manasse pokoušel smířit křesťanství s pohanstvím“. Dle Leutweina vynikal svou nadprůměrnou inteligencí, „[...] v dřívějších válkách se vyznamenal svou chrabrostí a spolehlivostí“. Když se s ním ale guvernéř potkal,

---

¹⁴⁵ Bahadır, Şebnem, „The Interpreter as Observer, Participant and Agent of Change. The Irresistible Engagement Between Interpreting Ethics, Politics and Pedagogy“, in M. Biagini, M. S. Boyd, C. Monacelli (ed.), *The Changing Role of the Interpreter. Contextualising Norms, Ethics and Quality Standards*, New York, Routledge 2017, s. 122–145, zde s. 140–141.

¹⁴⁶ Kaindl, Klaus, „Dolmetschen als Dienst am Leben. Die autobiographischen Texte der Hiltgunt von Zessenhaus“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 97–114, zde s. 97.

byl již Manasse údajně nemocný, měl problémy s chůzí a jeho vliv celkově klesal, což se guvernérovi hodilo: „Pro nás byla horší Manasseho pohyblivost příznivá, neboť jej nutila k pomalejší a mírnější politice, kterou pak mohl praktikovat pouze za podmínky připojení k německé vládě.“¹⁴⁷

5. 3. 3 August Wulfhorst

Augusta Wulfhorsta (1861–1936) spatřujeme v roli tlumočnicka na fotografii z roku 1915 (Příloha 13), kde je zvěčněn podpis smlouvy mezi britským majorem Johnem Pritchardem a králem Mandume Ya Ndemufayo o územním přesunu jeho království směrem na jih do Oihale, oblasti, která nyní leží na hranicích mezi Namibií a Angolou, tehdy však náležela Němcům. Na fotografii je Wulfhorst zachycen druhý zleva, sedící na zavazadle. Danou domněnku lze ověřit na jednom z mála dalších snímků (Příloha 14), kde tlumočnick figuruje jakožto člen *Rýnské misijní společnosti* s dalšími misionáři a vzhledově se shoduje s osobou na fotografii z roku 1915. V čele stolu sedí major Pritchard a po jeho levici král Mandume spolu se zástupci svého království. Ostatní přítomní jsou pravděpodobně příslušníci britské jednací strany. Opět jde v první řadě o tlumočení bilaterální, tentokrát mezi angličtinou a ovambštinou, přičemž z Wulfhorstova posedu lze uvažovat o simultánním tlumočení šeptem, neboli šušotáži, kdy tlumočnick sedí vedle svého klienta nebo těsně za ním a šeptem mu souběžně tlumočí.¹⁴⁸ Vzhledem k tomu, že na fotografii je zúčastněných osob více, není občasná vyjednávání mezi členy britské či domorodé strany zcela vyloučeno. Z prostorového uspořádání na snímku lze určit, že Wulfhorstovým klientem byla britská jednací strana v čele s majorem Pritchardem.

August Wulfhorst se narodil v Německu, na území Německé jihozápadní Afriky poprvé vkročil roku 1890, kdy založil stanici *Rýnské misijní společnosti* ve městě Ondjiva a provincii Omupanda. Obě města se nyní nacházejí v Angole, blízko k hranicím s Namibií, přičemž během existence Německé jihozápadní Afriky náležela německým kolonialistům. Hlavní Wulfhorstovou činností se stal sběr místních rostlin a etnologických artefaktů, jejichž vzorky následně posílal do Curychu. Nálezy byly uloženy v německém *Archivu Rýnské misijní společnosti* (*Archiv der Rheinischen Missionsgesellschaft*), jenž však byl zničen

---

¹⁴⁷ Leutwein, Theodor, *Elf Jahre Gouverneur in Deutsch-Südwestafrika*, Berlin, Ernst Siegfried Mittler 1906, s. 310–314.

¹⁴⁸ Čeňková, cit. d. (pozn. č. 92), s. 15.

během druhé světové války, a tak se nedochovala ani jedna fotografie z Wulfhorstovy kolekce, stejně tak jako většina snímků jeho samého.

Stanice v Omupandě musela být zavřena kvůli nárůstu nevraživosti a konfliktů ze strany domorodců, které měly původ v územních sporech. Na sklonku roku 1886 podepsali Portugalci s Němci úmluvu, jež stanovila jasnou hranici mezi Portugalskou západní Afrikou (dnešní Angolou) a Německou jihozápadní Afrikou (*Deutsch-portugiesischer Grenzvertrag*). Daný akt však způsobil rozdělení království Kwanyama a Ovambové vytyčenou hranici nerespektovali. *Rýnská misijní společnost* s kwanyamským králem vyjednala znovuzřízení misijní stanice, načež se Portugalci i Němci snažili rozdělené království Kwaynama získat na svou stranu. Vleklá jednání, zejména mezi léty 1904 a 1911, skýtala řadu tlumočnických příležitostí, a to především na diplomatické úrovni. Dokážeme si rovněž představit povahu daných vyjednávání a míru nutné přizpůsobivosti tlumočnicka za účelem dosažení požadovaného výsledku.

V roce 1911 se posledním králem Kwaynama stal Mandume Ya Ndemufayo. Když v Evropě propukla první světová válka, napadl Mandume portugalské základny, byl však během tří dnů poražen. Roku 1915 pak podepsal smlouvu s britskou Jihoafrickou unií, čímž se oklikou opět dostáváme k fotografii z vyjednávání, popisovaného na začátku kapitoly. Jelikož ale konflikty pokračovaly i nadále, rozhodl se Wulfhorst z oblasti odejít do Karibibu, odkud se pak vrátil do Německa, kde zemřel.¹⁴⁹ Zda však byly hlavním důvodem opuštění pohraničí právě fyzické konflikty, nebo nesnadná role Wulfhorsta jako zprostředkovatele komunikace, jenž se musí vyrovnávat s mnohdy nekalými úmysly jedné ze stran, přesně určit nelze. Pokud bychom však zohlednili paralelu s Ludwigem Kleinschmidtem, dostávají obě možnosti své opodstatnění.

V psaní ze dne 30. 3. 1914, odeslaném z Lüderitzu místnímu okresnímu starostovi, autor zmiňuje finanční problémy, jejichž důsledkem *Rýnská misijní společnost* nemohla dostat podporu na provoz své činnosti v příhraniční oblasti. „Z těchto důvodů by se misionář musel stát zároveň komisařem domorodců,“ píše se dále v dopise. Není sice explicitně specifikováno, o kterého misionáře se jedná, pokud se jím však myslí August Wulfhorst, zmiňovaný v dopise jako jeden z členů zdejší misijní stanice, stávají se etické zábrany při tlumočení ve prospěch Němců ještě pochopitelnějšími. V uvedeném psaní taktéž figuruje misionář Karl Skär, a to v souvislosti se školením Ovambů na budoucí tlumočnický. Školení bylo nařízeno místní *Důlní komorou* (*Minenkammer*), jež potřebovala zprostředkovatele

---

¹⁴⁹ Obsáhlou informaci o misionáři podává článek věnující se především Wulfhorstovým zásluhám v oblasti botaniky: Figueiredo, Estrela, Smith, Gideon F., Nyffeler Reto, „August Wulfhorst (1861–1936) and his overlooked contributions on the flora of Angola.“, *Candollea* 68, 2013, č. 1, s. 123–131, zde s. 124–125.

komunikace na diamantových polích. Skär však kromě toho, že vyjádřil souhlas s výukou němčiny u Ovambů, také německým úředníkům nabídl možnost naučit se ovambštinu.¹⁵⁰

6. Pracovní podmínky koloniálních tlumočnicků

Následující kapitoly podávají informace o pracovních podmínkách tlumočnicků v kolonii, a to z hlediska jejich pracovní doby, finančního ohodnocení, práv a povinností vyplývajících z tlumočnické práce, stejně tak jako statusu, který ve srovnání s jinými zaměstnáními zaujímal.

6. 1 Pracovní doba a finanční ohodnocení koloniálních tlumočnicků – souhrnný pohled

Diskuse kolem platebních podmínek je patrná z dokumentů po celou dobu existence Německé jihozápadní Afriky, přičemž se vedle odměňování tlumočnicků jednalo o výše prémie za ochotu učit se cizí jazyky, šířit v kolonii germanizaci nebo zřizovat a spravovat misionářské školy. Jednotné nebyly ani názory na optimální platy policistů, kancelářských pracovníků či koloniálních úředníků. Archivní podklady ukazují snahu o úsporné hospodaření, jež se při odměňování tlumočnicků projevuje obzvlášť výrazně. Odhlédneme-li od prvotního záměru a po celou dobu prosazovaného ideálu dorozumění bez tlumočnicka, dostaneme se k pokusům o vymezení tlumočnickovy role, která zahrnuje i úvahy na téma adekvátního odměňování. Rozdíly v požadované výši odměn jsme mohli pozorovat již v reakcích měst na guvernérův dotaz ze dne 19. 12. 1913. Spolu s otázkou peněžního ohodnocení se hojně řešila problematika časové vytíženosti tlumočnicků.

V dopise odeslaném dne 4. 5. 1912 z osady Schuckmannsburg do císařské rezidentury na Capriviho výběžku autor informuje o propuštění místního tlumočnicka z důvodu absence prostředků na jeho výplatu a prosí o finanční podporu.¹⁵¹ Dopis je následně předán do Windhoeku, kde požadavku vyhověno nebylo. Odesílatel podotýká, že i v hlavním městě panuje stejný problém a sám „[...] nedávno propuštění tlumočnicka zvažoval“. Dále své stanovisko odůvodňuje: „Výdaje ve výši 120 marek měsíčně pro jednoho domorodého

¹⁵⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914, document number 6.

¹⁵¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 2.

tlumočnicka jsou s ohledem na účetní rok velmi vysoké.¹⁵² V reakcích na psaní ze dne 19. 12. 1913 většina měst vyjadřovala svou nespokojenost s vyčerpáním policistů-tlumočnicků a žádala tak zaměstnání tlumočnicka na plný úvazek, nicméně z Windhoeku tehdy přišel jiný názor:

„Mít k dispozici tlumočnicka na plný úvazek je samozřejmě pohodlné a užitečné, ale je zde i nemálo výhrad. Naši lidé tím očividně ztrácejí podnět a zájem naučit se alespoň jeden evropský jazyk – němčinu, holandštinu nebo angličtinu –, protože mají tlumočnicka stále po ruce. Mám například v úřadě mezi domorodci tři tlumočnicka, z nichž dva obstojně mluví anglicky a jeden dobře holandsky.“

Dále odesílatel podtrhuje výši nákladů na tlumočnicka, která se téměř rovná výdajům na výuku jazyků, a chce proto zkusit, zda oslabením tlumočnických služeb nedosáhne v šíření němčiny lepších výsledků.¹⁵³

Stejněho roku se však objevuje i mnoho žádostí o zaměstnání tlumočnicka na plný úvazek. V dopise z Keetmanshoopu dne 23. 11. 1912 odesílatel navrhuje měsíční plat mezi 30 a 40 markami pro jazykovou kombinaci hererština – namaština – němčina.¹⁵⁴ Ani této žádosti však příslušný úřad nevyhoví, neboť opět nedisponuje dostatkem finančních prostředků.¹⁵⁵ Jako alternativu nabízí pouze přidělení vhodného policisty. Podrobnou zprávu o pracovní náplni policistů podává koloniální úřad v Keetmanshoopu v psaní ze dne 27. 12. 1912 (Příloha 15). Městu bylo přiděleno celkem devatenáct policistů, z toho jedenáct se nachází na stanicích v terénu, osm v samotném městě, z nichž jeden se věnuje výhradně tlumočení. Přesto je policistů údajně málo, jeden musí být často na dvou místech najednou. „Tlumočnick je komisaři domorodců stále k dispozici v úředních hodinách.“ Problém dle autora zprávy nastává, jakmile se komisař z města vzdálí. Odesílatel proto s vykřičníkem zdůrazňuje, že se bez tlumočnicka v těchto případech obejít nedokáže, proto závěrem prosí o posilu – jednoho policistu.¹⁵⁶ I v daném případě ale prosbě vyhověno nebylo.¹⁵⁷

Vraťme se nyní k propuštěnému tlumočnickovi z Schuckmannsburgu, jenž byl přibližně o rok později znovu přijat do služby. V příslušném psaní stojí, že idea vzdát se tlumočnicka,

---

¹⁵² National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 5.

¹⁵³ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 33.

¹⁵⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 7.

¹⁵⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 8.

¹⁵⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 9.

¹⁵⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 10.

podpořená ještě obsáhlou reakcí z Windhoeku, byla uznána chybnou a role tlumočnicka si tak obhájila svou důležitost. Získat finanční prostředky zdejší úřad plánoval z úspor na platech místních policistů. Daný záměr slouží jako doklad potřeby tlumočnické služby, jež měla být financována i za cenu znevýhodnění práce policistů. To si však místní úřady uvědomily až rok před zánikem kolonie. Na závěr autor podotýká, že v případě opětovného vyčerpání finančních prostředků tlumočnicka znovu propustí. Pro účetní rok 1914 nicméně žádá o povolení tlumočnicka zaměstnat a vyčlenit na něj prostředky ve výši 150 marek měsíčně.¹⁵⁸ Jak vidíme, jedná se o částku několikanásobně vyšší ve srovnání s odpověďmi na psaní z 19. 12. 1913, i když tlumočnickovi v Schuckmannsburgu nebylo hrazeno ani stravné, ani ubytování. Co vedlo k tak výrazné změně, není z podkladů zcela jasné, roli však s největší pravděpodobností sehrály fatální zkušenosti s nekvalitním tlumočením při soudních jednáních, která mnohdy vyústila v udělení těžkého trestu nevinnému člověku.

6. 2 Práva koloniálních tlumočnicků

Ačkoliv by se mohlo z dosavadních informací zdát, že tlumočnické služby se v Německé jihozápadní Africe velké pozornosti netěšily, administrativní zakotvení práv i povinností tlumočnicků bylo propracováno do detailů. Jako příklad uveďme smlouvu mezi tlumočnickem Georgem Alcockem a německým okresním starostou Keetmanshoopu (Příloha 16).¹⁵⁹ Zde je zakotven měsíční plat ve výši 30 marek, stvrzený účetním dokladem, jež tlumočnick každý měsíc dostane od císařské okresní pokladny. Tlumočnick má dále nárok na úhradu stravného, tedy vybraných základních surovin dle pevně stanoveného denního přídělů: 2 libry masa, 1,25 libry mouky, 1,25 libry rýže, 1,25 libry kávy. Úřad má právo dávky měnit, snížení však připadá v úvahu jen dle zvláštního nařízení okresního starosty. V případě výpovědi má tlumočnick smluvně stanovenou měsíční výpovědní lhůtu. Základní doba setrvání na postu tlumočnicka činí pět let, přičemž během šesti měsíců před jejím uplynutím má dotyčný právo smlouvu ze své strany vypovědět. Pokud tak neučiní, smlouva se automaticky prodlužuje. Oblečení si tlumočnick obstarává i platí sám, je mu však dovoleno nakupovat ošacení ze zásob zdejší armády, pokud nevyvstanou kapacitní problémy. Za dobré výkony v tlumočnické praxi a dodržování předpisů tlumočnickovi náleží zvýšení platu: po odpracování prvního roku ve

---

¹⁵⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 14.

¹⁵⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7, Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899, document number 1.

službě ročně o 120 marek, v nejlepším případě může roční plat vyrůst až o 720 marek. Jak se píše v dopise pro majora Leutweina, potenciální tlumočnický Georg Alcock má zatím nedostatečné znalosti němčiny, bude se však ve službě němčinu dále učit od misionáře, autora dopisu, který smlouvu uzavřel na pět let právě z toho důvodu, aby bylo možné sledovat tlumočnickovy pokroky.¹⁶⁰

6.3 Povinnosti koloniálních tlumočnicků

Co se týče povinností, rovněž ty byly pevně zakotveny ve smlouvách. Například již výše zmíněný tlumočnický Georg Alcock se podpisem hned v prvním článku zavazoval k tlumočnické službě při úřadě okresního starosty, a to minimálně na pět let. Už na začátku se také objevují pracovní jazyky tlumočnicka – zde namaština a holandsština. Striktně kolonialisté dbali na to, aby tlumočnicki své povinnosti dodržovali, jinak hrozila výpověď:

„V případě neposlušnosti, nedbalého vystupování a opilosti či hrubého porušení říšského trestního zákoníku má starosta okresu právo G. Alcocka ihned propustit. Počínaje dnem propuštění Alcock ztratí všechna práva vyplývající ze smlouvy.“

Daný tlumočnický byl o rok později skutečně propuštěn, a to za podvodné získávání alkoholu. Detailní anabázi prohřešku nalezneme v obsáhlém sdělení ze dne 16. 6. 1897, jež bylo sestaveno v Keetmanshoopu na základě podrobného vyšetření celé situace a výpovědí svědků. Souhrnně řečeno, Georg Alcock falšoval podpisy úředníků, aby si na ně mohl poříditi alkohol nad rámec svého maximálního přidělu.¹⁶¹ Spolu s dopisem se v archivu dochovaly tři listky, na nichž stojí požadavek spolu se zfalšovaným cizím podpisem. Někteří z domorodců se však o podvodném dění dozvěděli a zneužití podpisu nahlásili na okresní úřad. Jeden ze zúčastněných dokonce mluvil o úplatku: „Včera večer chvíli po západu slunce mě Georg Alcock zavolal a dal mi cedulku, do níž byly zabaleny peníze, a požádal mne, abych v obchodě koupil alkohol.“ Na základě výpovědí se pak tlumočnický sám ke své chybě přiznal a byl nakonec propuštěn. Alcocka dočasně nahradil jeden z úředních policistů, poté do služby nastoupil další tlumočnický.¹⁶²

---

¹⁶⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7, Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899, document number 3.

¹⁶¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7, Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899, document number 7.

¹⁶² National Archives of Namibia Windhoek, Code: BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7, Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899, document number 12.

Dne 31. 3. 1905 v platnost vstoupila obecná smlouva vymežující předpisy pro jednotlivá povolání, jejichž vykonavatelé nesli označení *Sachverständige für gerichtliche Angelegenheiten*, tedy *odborníci pro soudní záležitosti*. Smlouva vzešla od císařského vrchního soudce a obsahovala celkem devět článků. „Okresní soudci mají kompetenci na základě vyslechnuté přísahy zplnomocňovat odborníky pro soudní záležitosti,“ zněl první článek. Smlouvou odborník stvrzuje, že bude dle soudního posudku s nejlepším vědomím a svědomím na území Německé jihozápadní Afriky vykonávat své povolání. „Před vyslovením přísahy však bylo třeba dotyčnému sdělit, že samotné její vyslovení ke jmenování odborníkem nestačí.“ Nabýt daného statusu bylo možné až po soudním jednání v sále.¹⁶³ Předtím, než přikročíme k analýze samotné přísahy a z toho vyplývajících povinností pro tlumočníka, je nutné zvážit relevantnost aplikace pojmu *odborník*. V názvu archivní složky, obsahující všechny odpovídající dokumenty, stojí *Tlumočníci a odborníci (Dolmetscher und Sachverständige)*. Daná dichotomie se však napříč spisem nedodrhuje konstantně, což dokazuje například psaní odeslané dne 18. 1. 1908 z Windhoeku¹⁶⁴ a odpověď na něj z Lüderitzu.¹⁶⁵ V první části korespondence autor adresáta informuje o udělení povolení ke jmenování kupce von Sodensterna *odborníkem pro anglický jazyk*, zatímco v reakci jej odesílatel označuje jako *tlumočníka*: „Kupec Sodenstern, narozen dne 16. 3. 1882 ve státě New Jersey, evangelického vyznání, byl dnes na neurčito jmenován tlumočníkem pro anglický jazyk.“ V psaní z dubna roku 1909, odeslaném z Lüderitzu, se opět píše o jmenování tlumočníka: „Victor Hermann, 22 let, původem z Lüderitzu, složil přísahu a byl jmenován tlumočníkem pro angličtinu a holandštinu na neurčito.“¹⁶⁶ V jiné zprávě ze stejného roku najdeme označení *tlumočník vzatý do soudní přísahy (gerichtlich vereidigter Dolmetscher)*, které se ve stejném psaní zaměňuje s pojmem *veřejně jmenovaný tlumočník (öffentlich bestellter Dolmetscher)*.¹⁶⁷ Jelikož jde v celém archu o jmenování soudních tlumočnicků, lze předpokládat, že oba pojmy mají stejný konotát. Při druhém označení klade autor větší důraz na veřejné uznání dotyčného jako vhodného tlumočníka, neboť jak již bylo poznamenáno dříve, daný status nelze získat jen vyslovením přísahy.

---

¹⁶³ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 2.

¹⁶⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 17.

¹⁶⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 18.

¹⁶⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 25.

¹⁶⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 23.

Pokud budeme význam slova *odborník* nahlížet z perspektivy autora *teorie expertízy* Anderse K. Ericssona, zjistíme, že dané označení vyznívá pro každého člověka individuálně, tedy nezávisle na konkrétním druhu činnosti. Ericsson klade důraz hlavně na množství vynaložené energie potřebné ke zlepšování příslušných kompetencí: „Špičkové výkony odborníků a jejich složité mechanismy byly zjištěny jako výsledek postupného zlepšování prostřednictvím záměrné praxe, ideálně pod vedením učitele-odborníka.“¹⁶⁸ Na příkladu jmenování tlumočnickem Willyho Schlegela (stár 24 let, bydlištěm v Lüderitzu, s pracovním jazykem angličtinou), byl v psaní ze dne 6. 11. 1909 přehledně ilustrován průběh celého ceremoniálu:

„Nejprve se tlumočnickovi sdělilo, že pro udělení statusu soudního tlumočnicka je třeba nejen vyslovit přísahu, ale rovněž se zúčastnit výslechu v soudní síni. Dále se Schlegel zavázal k tomu, že ihned nahlásí případnou změnu svého bydliště, a pokud dojde k personálním škrtkům, bude odstraněn ze seznamu odborníků a odevzdá okresnímu úřadu svůj průkaz o jmenování. Poté vyslovil tlumočnick přísahu, jejíž význam mu byl předem vysvětlen.“¹⁶⁹

Přísaha měla pro všechny tlumočnický stejný vzor, proměňovaly se jen osobní údaje a pracovní jazyky. Zněla takto: „Přisáhám Bohu Všemohoucímu a Všudypřítomnému, že budu věrně a svědomitě tlumočit z ovambštiny do němčiny [případně mezi jinými jazyky]. V tom mi pomáhej Bůh.“

O podobném postupu titulování tlumočnicků píše Driesenová v souvislosti se soudními tlumočnický. Dokonce se podobá samotný název celé procedury, jenž zní v němčině *Beeidigung* nebo *Vereidigung* (*vzetí do přísahy*). Kořen daného slova tvoří německé *Eid*, v překladu *čest*, ale také *přísaha*, kterou tlumočnický v době koloniální museli povinně složit. V Německu je dle Driesenové zákonem stanovena rovněž možnost takzvaného „ad hoc jmenování jazykových znalců“, které soudce dle svého uvážení vybírá. Každý „tlumočnický vzatý do přísahy“ (označení se skutečně shoduje s dobou koloniální) skládá i v současnosti přísahu, na niž se před každým soudním řízením odvolává.¹⁷⁰

7. Vzdělávání tlumočnický

Němci měli možnost učit se jazyky v *Semináři orientálních jazyků* (*Seminar für Orientalische Sprachen*), jenž byl zřízen roku 1887 v Berlíně na *Univerzitě Fridricha Viléma* v souvislosti

¹⁶⁸ Ericsson, Anders K., Charness, Neil, „Expert Performance. Its Structure and Acquisition, *American Psychologist* 48, 1994, č. 8, s. 725–747, zde s. 737.

¹⁶⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII, Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912, document number 27.

¹⁷⁰ Driesen, cit. d. (pozn. č. 65), s. 21.

s vytvářením německého koloniálního panství. Vyučovaly se zde i jazyky, kterými se v německých koloniích sice nemluvilo, jejich znalost však představovala jeden ze stěžejních článků mezinárodního obchodu a diplomacie. Jak už bylo zmíněno výše, německá vláda kladla důraz na výuku jazyků pro Němce i domorodce, aby se obě strany dokázaly obejít bez tlumočnicka. I tak ale *Seminář orientálních jazyků* nutnost tlumočnických služeb ve svém programu zohledňoval, a proto je v odpovídajících archiváliích o vedení semináře patrná distinkce mezi školením tlumočnicka a koloniálního úředníka. V případě druhého jmenovaného bylo i tak hlavním cílem naučit jej cizímu jazyku co nejlépe, aby eventuálně kromě vlastní komunikace dokázal zajistit dorozumění ostatních.

Než přistoupíme k detailnějšímu popisu výuky, je na místě pro budoucí srovnání nastínit vývoj postoje ke školení tlumočnicků z hlediska diachronního i synchronního. Mariachiara Russoová píše, že před vznikem prvních tlumočnických škol ve čtyřicátých a padesátých letech tlumočili vzdělaní, talentovaní, bilingvní či multilingvní mluvčí, kteří se posléze stali profesionály. Jejich vynikající tlumočnické dovednosti tedy podnítily představu, že tlumočnické kvality jsou vrozené, a tento předpoklad se pak na několik let stal předmětem úvah pro vědce i tlumočnické školy.¹⁷¹ V roce 1999 Jennifer Mackintoshová vydává publikaci s názvem *Tlumočníci se nerodí, ale vytváří* (*Interpreters are made, not born*), čímž zavádí nový přístup k selekci a tréninku potenciálních tlumočnicků. I tak však autorka podotýká, že se způsoby testování tlumočnicků dobově proměnily jen nepatrně.

7.1 Seminář orientálních jazyků v Berlíně

Seminář orientálních jazyků byl založen v roce 1887 na tehdejší *Univerzitě Fridricha Viléma* (nyní *Humboldtova univerzita*) jako výsledek imperiálních a koloniálních ambicí sjednoceného Německa.¹⁷² Z jazyků se v semináři nejprve vyučovala svahilština, angličtina, francouzština, španělština, ruština, čínština, japonština, arabština aj. Jazyky Německé jihozápadní Afriky se do nabídky semináře integrovaly až kolem roku 1894, kdy se

---

¹⁷¹ Russo, cit. d. (pozn. č. 82), s. 7–16.

¹⁷² K dějinám *Semináře orientálních jazyků* srov. Kampffmeyer, Georg, „Das Seminar für Orientalische Sprachen zu Berlin“, *Die Welt des Islams* 8, 1923, č. 1, s. 4–14; Pugach, Sara, *Africa in Translation. A History of Colonial Linguistics in Germany and Beyond 1814–1945*, Ann Arbor, The University of Michigan Press 2012, s. 49–70; Wills, Wolfram, „Das Seminar für Orientalische Sprachen Berlin“, *Lebende Sprachen* 45, 2000, č. 2, s. 59–63.

Koloniální rada na svém zasedání usnesla, aby se v Berlíně bylo možné kromě jazyků východní Afriky učit i hererštinu či namaštinu spolu s místními reáliemi.¹⁷³

Z výroční zprávy hodnotící prvních pět let fungování semináře se dozvídáme, že neměl pouze didaktický charakter. Výuka se přerušovala a zejména v letních měsících se zde vyřizovaly jiné lingvistické záležitosti jako například mezinárodní korespondence a překladatelské práce, které se však v určité míře realizovaly po celý rok. Co se překládání týče, jednalo se o různé dokumenty, u nichž se vyžadovala dostupnost ve více jazycích. Některé z nich se převáděly z němčiny do domorodých jazyků, jiné obráceně. Občas se překládala i osobní korespondence. Honorář za dané služby určoval ředitel semináře po poradě s překladatelem. Za některé úřední dokumenty však seminář odmítal převzít zodpovědnost, a to pravděpodobně z důvodu příliš vysoké obtížnosti textů spojené s riziky, která by mohla při defektním převodu nastat. Seminář rovněž pořádal prázdninové kurzy, na nichž měli koloniální úředníci během své dovolené v Německu povinnou účast.¹⁷⁴

Koloniální kurzy trvaly půl roku – v jedné ze zpráv o chodu semináře se uvádí časový úsek od 15. 10. 1901 do 15. 3. 1902. Podíváme-li se v dokumentu na konkrétní sylabus jednoho z jazykových kurzů, zjistíme, že tematika tlumočení figuruje již v jeho názvu: *Přednášky a cvičení k přípravě na císařskou tlumočnickou službu v Orientu*. Kurzy velkých jazyků, jako byla například čínština, arabština, či turečtina, měly jemně segmentovanou výstavbu. Vyučování se odehrávalo každý den v pevně stanovenou denní dobu a skládalo se z různých didaktických disciplín. V případě čínštiny se jednalo například o následující předměty: četba čínských novin, ekonomické poměry Číny, praktická cvičení, písemná cvičení, volitelný soukromý kurz čínského mluveného jazyka. Méně propracovaný plán měl kurz svahilštiny, a to pravděpodobně z důvodu menšího zájmu v porovnání s jazyky vlivnějších a strategičtějších zemí. I v případě svahilštiny se však jednalo o denní výuku, rozdělenou dle úrovně na dvě skupiny: začátečníky a pokročilé. Z předmětů v nabídce nalezneme: dějiny a správu Německé východní Afriky (území dnešní Tanzanie, Rwandy a Burundi), cvičení v interpretaci a analýze veřejných i soukromých dokumentů, praktická a písemná cvičení. Africkým jazykům Německé jihozápadní Afriky bylo v *Semináři orientálních jazyků* věnováno výrazně méně pozornosti.¹⁷⁵

---

¹⁷³ Sachau, Eduard, *Denkschrift über das Seminar für Orientalische Sprachen an der Königlichen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin 1887 bis 1912*, Berlin, Friedrich-Wilhelms-Universität 1912.

¹⁷⁴ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 53.

¹⁷⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 5.

Zpráva z kurzu s dobou trvání v letech 1903–1904 dokládá výuku hererštiny: „Hererština – úvod do studia jazyka po individuální domluvě u pastora Meinhofa.“¹⁷⁶ Z angličtiny bylo dle zpráv možné navštěvovat celkem tři kurzy praktických cvičení, přičemž zde místo dělení na skupiny dle úrovně nalézáme distinkci na základě cíle jazykového využití. První skupina byla určena pro členy koloniálních tříd, druhá pro aspiranty na tlumočnické služby. Podklady v *Tajném státním archivu pruského kulturního dědictví* ukazují, že zvláštní důraz měl být kladen na zajištění dobrých znalostí angličtiny, neboť se na její důležitost často zapomíná: „Anglický jazyk je tu zprostředkovatelem mezi Evropany a místními.“ Nutno však podotknout, že daný dokument byl zacílen na kolonii v Togu. V uvedeném prameni autor dále vybízí k rozšíření učebního plánu semináře. Nově by se kromě jazyků a koloniálních reálií měly vyučovat například základy tropické hygieny, chirurgie a ošetřování ran.¹⁷⁷

Počet učitelů se dle dvou zmíněných zpráv o konání jednotlivých kurzů pohyboval kolem 35, přičemž tento počet zahrnoval ještě administrativní pracovníky. Vyučující měli vždy úzkou specializaci, ať už se jednalo o zaměření na jeden z jazyků, nebo určitou oblast koloniálních reálií (například tropické rostliny). Některé předměty byly vyučovány rodilými mluvčími, o čemž v případě Německé jihozápadní Afriky svědčí korespondence z roku 1908, kdy se za nejčastěji používané jednacích jazyky považovala hererština a ovambština. V dopise se dokonce uvádí, že v semináři bude vyučovat řada domorodců z afrických kolonií. Přednášek o namaštině a hererštině se měl ujmout profesor Meinhof. Odesílatel se však zároveň ptá, co je lepší: pokud dané jazyky učí misionář, nebo rodilí mluvčí. Sám v závěru dává přednost první variantě, neboť „[...] s posíláním domorodců do Německa zatím dobré zkušenosti nejsou“.¹⁷⁸ Naráží tím zřejmě na mezikulturní rozdíly, jimiž jsme se zabývali na začátku dané práce. Přítomnost rodilých mluvčích v kurzech semináře ale přesto dokládá smlouva mezi vedením *Semináře orientálních jazyků* a domorodcem, která stanovuje podmínky pro spolupráci obou stran:

---

¹⁷⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 18.

¹⁷⁷ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonialwissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalische Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1.1891–1903, Dokument Nummer 19.

¹⁷⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 19. K působení rodilých mluvčích v Semináři orientálních jazyků srov též Pugach, cit. d. (pozn. č. 172), s. 141–159.

„Domorodec dostane před odjezdem do Německa 150 marek, aby si mohl nakoupit vybavení a připravit se na vyplutí do Berlína. [...] Také mu náleží proplacení cesty do Berlína v prostoru třetí třídy na lodi a ve vlaku. Jakmile domorodec dorazí do Berlína, dostane příspěvek na oblečení ve výši 250 marek. Měsíční plat bude činit 130 marek, z nichž 30 bude použito na stravné, ubytování a oblečení. [...] Pokud domorodec svědomitě splní podmínky (bude poctivě vést výuku, poslouchat jiné učitele a ředitele semináře), bude mu kromě uhrazení zpáteční cesty vyplaceno dalších 90 marek. Také se dotyčnému plánuje po návratu do kolonie vyplatit odměna ve výši 600 marek. [...] Vedení semináře si vyhrazuje právo dotyčného při neplnění podmínek či zanedbávání povinností kdykoliv propustit. V případě předčasného propuštění dotyčný ztrácí nárok na odměnu 600 marek.“¹⁷⁹

Spolu s rodilými mluvčími ve výuce působili i němečtí učitelé, jak jsme se již mohli přesvědčit výše. Další doklad nalezneme v dopise, odeslaném z Berlína v únoru roku 1910, kdy autor informuje adresáta o tom, že misionář Hermann Tönjes z *Rýnské misijní společnosti* bude vyučovat ovambštinu spolu s tradicemi a zvyky mluvčích daného jazyka.¹⁸⁰ Jak ukázala výroční zpráva za prvních pět let existence *Semináře orientálních jazyků*, úspěšnost výuky byla založena na spolupráci mezi učiteli německými i domorodými.

Od 4. 2. 1889 měli domorodí učitelé nárok na dovolenou v rozsahu šesti týdnů ročně, avšak za podmínky, že povinnosti semináře absenci učitele dovolují. Jedním z požadavků bylo také zanechání kontaktní adresy, aby v případě nouze mohli domorodí učitelé některé povinnosti vyřizovat na dálku během dovolené, eventuálně je bylo možné telegraficky kdykoliv přivolat zpět.

Počet frekventantů se dle výroční zprávy pohyboval kolem dvou set na jeden ročník. V seznamu se vyskytovaly i ženy, byť velmi zřídka. Nejvíce zájemců se hlásilo na arabštinu, druhé místo patřilo čínštině, přičemž obecně měl počet studentů klesavou tendenci, a to díky přibývání jazykově vybavených koloniálních úředníků. Zároveň se dle dokumentů postupně zpříšňovaly nástupní podmínky do kurzů. Profesně se jednalo o studenty práv, obchodníky, důstojníky, lékaře, teology, soukromé učitele či chemiky. Za nejvhodnější kandidáty se ze strany koloniální vlády považovali první jmenovaní. Dokonce z výroční zprávy vzešel návrh na zaměstnání nejlepších potenciálních právníků a zároveň tlumočnicků u vrchního soudu, a to už během jazykového studia v semináři. Rovněž je dle autora zprávy velmi důležité s jazykovou výukou začít co nejdříve:

„Studenti práv by mohli začít s jazykovým vzděláváním již v průběhu prvních dvou let svého studia práv, přičemž splněním první právnické státní zkoušky by se přihlásili na post tlumočnicka u ministerstva zahraničí. [...] Výhodou daného postupu je i to, že si mladší organismus snáze zvyká na exotické podmínky v kolonii. Velká Británie i Holandsko proto stanovily věkovou hranici pro kandidáty do služby v koloniích. [...] Pro tlumočnický je důležitá znalost právního systému a

¹⁷⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 21.

¹⁸⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 30.

právních dokumentů. V první řadě jsou tedy nejvhodnějšími kandidáty ti, již kromě diplomu ze *Semináře orientálních jazyků* předloží doklad o právníkové praxi během studia v rozsahu nejméně tří až čtyř semestrů.“

Výroční zpráva mimo jiného poskytuje informace o předpokladech potenciálních studentů a administrativním postupu při zápisu do kurzu, dále pak popisuje průběh výuky a atestací. Zájemci o studium museli na začátku předložit svůj životopis, maturitní vysvědčení či studijní průkaz. Dále bylo nutné uvést, který jazyk chce dotyčný studovat a za jakým účelem. Někteří frekventanti absolvovali kurzy s cílem osvojení jazyka, jiní s vidinou vědeckého bádání a někteří potřebovali jazykové znalosti pro výkon svého povolání. Jednou z podmínek zápisu do kurzu bylo zaplacení semestrálního poplatku na podporu knihovny ve výši 20 marek. „Za určitých okolností se však připouštělo vrácení či prominutí poplatku.“ Někteří zájemci o kurz si rovněž mohli nárokovat semestrální stipendium 300 marek, přičemž v určitých případech se dovolovalo navýšení částky o dalších 100 marek. „Stipendia se udělovala většinou těm, kteří již úspěšně odchodili alespoň jeden semestr a byli schopni to prokázat.“¹⁸¹

Na zájemce o ryze tlumočnické školení se vztahovala jiná, přísnější kritéria, jež jsou zakotvena v takzvané *Poznámce týkající se tlumočnicků* (*Notiz, betreffend die Dolmetscher-Laufbahn*) (Příloha 17). Kandidát musel kromě všeobecného vzdělání v první řadě prokázat výjimečnou znalost francouzštiny a angličtiny, včetně idiomatiky obou jazyků. Jak je vidět, i na samém začátku 19. století se znalostem idiomatiky věnuje mimořádná pozornost. Složitost této disciplíny z novodobých autorů zdůrazňuje Čužakin, jenž zároveň podotýká, že kvalifikovaný tlumočnický disponuje velkou zásobou idiomatických ekvivalentů v různých jazycích.¹⁸² Dále se od budoucích tlumočnicků vyžadovaly „[...] předpoklady nejen pro studium, ale hlavně pro pozdější služební práci s jazykem“. Za nejvhodnější kandidáty se proto i zde považovali studenti práv, kteří složili alespoň jednu zkoušku ve svém oboru. Důležité bylo rovněž, „[...] aby dotyčný kandidát vyhovoval individuálně, zejména aby měl statnou postavu, vydržel klimatické poměry v kolonii a měl splněnou vojenskou službu“. Vláda také očekávala, že po ukončení vzdělání budou vyškolení tlumočníci působit v kolonii alespoň deset let, jinak jim hrozila povinnost vrátit část nákladů na vzdělání.¹⁸³

---

¹⁸¹ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 53.

¹⁸² Čužakin, cit. d. (pozn. č. 47), s. 30.

¹⁸³ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonialwissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalische Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1.1891–1903, Dokument Nummer 19.

Kurzy v rámci *Semináře orientálních jazyků* byly zakončeny povinnou zkouškou, která se konala před komisí a po jejímž úspěšném složení absolventovi náležel diplom. Komise se pro každý testovaný jazyk sestavovala zvlášť a vždy jí předsedal ředitel semináře se dvěma dalšími odborníky (většinou političtí činitelé). Přihlašování na zkoušky probíhalo písemně, a to prostřednictvím listiny, do které se uváděly studijní mezivýsledky dosažené během výuky, životopis v angličtině, francouzštině a jazyce, jenž tvořil hlavní náplň studia. Na základě dané přihlášky pověřené osoby rozhodovaly o přípuštění, popřípadě nepřipuštění studenta ke zkoušce. Ta zjišťovala, zda absolvent splnil cíle stanovené seminářem. Skládala se ze dvou částí – písemné a ústní. Obě se dále dělily na další subtesty. Písemná část obsahovala překlad z cizího jazyka do němčiny, překlad z němčiny do cizího jazyka a napsání klauzurní práce o vybraném tématu z reálií. Na každou část měli zkoušení vyhrazeny čtyři hodiny, nesměli používat žádné jazykové příručky, na pořádek během písemné části dohlížel předseda. Podle výsledku písemné části komise rozhodovala o přípuštění k ústní zkoušce, jež trvala dvě hodiny a částečně probíhala ve studovaném cizím jazyce, opět pod vedením předsedy. Ten měl navíc právo přizvat další lektory ze semináře, kteří primárně nebyli členy komise. Pokud dotyčný zkoušku úspěšně složil, nastávaly tři základní možnosti hodnocení – *splněno*, *dobře splněno* či *splněno s vyznamenáním*, přičemž komise vždy rozhodovala na základě většinového principu. V případě vyrovnaného výsledku byl rozhodující předsedův hlas. V případě nesložení zkoušky se jednalo o lhůtě, během které se může kandidát přihlásit znovu. Možnost vykonat zkoušku byla rovněž podmíněna poplatkem ve výši 60 marek.

Celkově zkoušky dokazovaly, že jsou cíle semináře efektivně plněny, někdy dokonce překonány. Osvědčila se metoda každodenní spolupráce mezi německými a domorodými učiteli, jako neméně důležitý se ukázal dostatek kvalitních učebních pomůcek. „Kandidáti, kteří absolvují seminář, jsou ihned připraveni nastoupit do služby v kolonii.“ Učitelé v semináři publikovali řadu učebnic a studenti měli pro rozšiřování svých znalostí mimo výuku k dispozici knihovnu spolu se sbírkou map.¹⁸⁴

7. 2 Jazyková výuka v kolonii – misionářské školy

Za účelem šíření německého jazyka, křesťanských hodnot a evropské kultury vznikaly v koloniích misionářské školy, kde se vzdělávalo domorodé obyvatelstvo, mnohdy s potenciálem stát se tlumočníky při koloniálních úřadech. Pokud jde o (budoucí) Německou

¹⁸⁴ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 53.

jihozápadní Afriku, evropský vzdělávací systém se zde začal utvářet již od roku 1805, kdy tu *Londýnská misijní společnost (London Missionary Society)* založila první školu ve městě Warmbad. V roce 1842 svou činnost na území pozdější kolonie započala *Rýnská misijní společnost*, jež se nejprve starala o Namy a Herery, žijící ve střední, západní a východní části budoucí Německé jihozápadní Afriky. Tato misijní společnost měla v koloniálním území nejdelší tradici, do roku 1912 zaštiťovala 35 škol, kde se vzdělávalo 1 585 domorodých žáků. Každá škola si vytvořila svůj výukový systém s vlastními pravidly, za společný jmenovatel lze ale považovat snahu předat znalosti, jež byly na programu v německých základních školách. Až na konferenci v Okahandje, která se konala roku 1910, se stanovily základní vzdělávací principy v kolonii, a to například: doba trvání výuky byla vymezena na čtyři roky (v případě nepravidelné docházky prodloužena na šest let), každé tři roky musela školu zhodnotit inspekce, jež následně podávala zprávu o aktuálním dění. Výuka se konala pět dní v týdnu, začínalo se vždy ráno, řemeslné práce si žáci obvykle osvojovali navečer. Misie rovněž zřídila instituci pro školení učitelů, a to již v roce 1866. Ta se však obzvláště velké návštěvnosti netěšila – za celou dobu 35leté existence tudy prošlo jen 40 učitelů.

Finští misionáři začali působit v roce 1870 na severu u kmene Ovambo, němčinu však nevyučovali vůbec. *Katolická misijní společnost (Katholische Missionsgesellschaft)* přišla až po založení Německé jihozápadní Afriky, v roce 1888 se dostala k Namům, o osm let později k Hererům, svou hlavní činnost však vykonávala v povodí řeky Okavango, kam se přemístila roku 1910. Vycházejíce ze stěžejního cíle, jímž byla christianizace domorodců, misionáři přikročili k alfabetizaci místních obyvatel pomocí výuky písma a čtení. Obecně platilo, že vlastnosti jako poslušnost, pořádek, přesnost, střízlivost, čestnost, pracovitost a sebeovládání jsou důležitější než akademické dovednosti. K dalším předmětům patřily počty a zpěv, ženy se navíc učily domácím pracím a muži základům hospodářství. Pro míšence budovaly *Rýnská* i *Katolická misijní společnost* separátní školy.¹⁸⁵

Po celou dobu existence kolonie se naskýkala otázka, zda se má němčina stát jazykem výuky, či řadovým předmětem vyučovaným v mateřštině příslušného kmene. Nejpodrobněji se daná problematika projednává ve zprávě německého výboru evangelických misijních společností. Kritizuje se zde stanovisko německé vlády, která prosazovala stanovení němčiny jazykem výuky:

---

¹⁸⁵ Cohen, Cynthia, *Administering Education in Namibia. The Colonial Period to the Present*, Windhoek, Namibia Scientific Society 1994, s. 61–67.

„Snahy zavést němčinu jazykem výuky musíme odmítnout nejen kvůli marnosti daného postupu, ale především proto, že nemáme právo nutit domorodcům cizí jazyk na úkor jejich mateřštiny. [...] Snažit se domorodcům, kterým chybí základní vzdělání v mateřštině, vnutit nějaký evropský jazyk, považujeme za hrubé porušení pedagogických zásad, neboť tak místo opravdového duševního vzdělávání vznikne pouze jakási nacvičená drezúra, což je jen odporná destrukce místní kultury.“¹⁸⁶

Ať už se domorodci němčinu učili metodou *immerse*, tedy nutností komunikovat v obklopení mluvčích daného jazyka,¹⁸⁷ nebo jazykové znalosti získávali na hodinách probíhajících v mateřštině, důležitá je pro naši práci zejména výchova tlumočnicků, která tvořila jeden z cílů misionářských škol.

Dne 30. 1. 1912 misionář Olpp píše o tom, že se *Katolická misijní společnost* již dlouho zabývá výukou pro domorodce (míšence, Herery a Damary), které pak plánuje předat okresnímu úřadu jako tlumočníky. Autor rovněž v dopise zmiňuje stejné snahy *Rýnské misijní společnosti*, jež „[...] po prázdninách, které končí 1. 2. 1913, začne vzdělávat tři Damary“.¹⁸⁸ Podobný systém dle korespondence ze 7. 2. 1912 panoval v Okahandje. Autor dopisu uvádí, že zdejší úřad má k dispozici dobré domorodé tlumočnické pro hererštinu, namaštinu, angličtinu, holandsčinu, ovambštinu a několik menších domorodých jazyků. Na základě výše uvedených poznatků, objevujících se v řadě dobových pramenů, se Okahandja jeví jako centrum tlumočnických služeb v kolonii, i když dle autora daného psaní „[...] tlumočníci žádné školení neabsolvovali, ani žádné není třeba“.¹⁸⁹ Z Grootfonteinu byl v listopadu 1913 odeslán dopis, informující o ochotě misionáře Veddera školit Ovamby pro tlumočení mezi jejich mateřštinou a němčinou. Kurz by měl trvat tři roky, na kratší dobu se Vedder výuky odmítal ujmout. Pisatel misionářovým jménem kromě povolení k zahájení výuky prosí o dodání kvalitních výukových materiálů, bez nichž se vyučování neobejde.¹⁹⁰ O dva dny později z koloniálního úřadu přichází reakce, kde odesílatel slibuje s Vedderem navázat kontakt, aby s ním prodiskutoval odhadovanou výši nákladů na výuku. Důležitější se však autorovi zdá otázka: „Kde se dají získat Ovambové ochotní navštěvovat výuku?“ Sám

---

¹⁸⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 1, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Generalia 1897–1914, document number 11.

¹⁸⁷ Klimeš, Lumír (ed.), *Slovník cizích slov*, Brno, Levné knihy 2006, s. 148.

¹⁸⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 17.

¹⁸⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 18.

¹⁹⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 37.

navrhuje zeptat se ve městě Tsumeb.¹⁹¹ Už roku 1914 Vedderovi koloniální úřad povoluje začít se školením tlumočnicků.¹⁹² Misionář však obratem posílá dopis, v němž se snaží svým svěřencům zajistit lepší finanční podmínky (Příloha 18): „Budoucí tlumočníci by měli kromě hrazeného pojištění dostávat výplatu 10–20 marek, aby na tom finančně nebyli hůř než pracující Ovambové.“¹⁹³ Dle dosavadní korespondence lze konstatovat, že s většinou svých požadavků Heinrich Vedder u koloniální vlády uspěl. Konečné rozhodnutí o přidělení zvláštních prostředků pro deset budoucích tlumočnicků dorazilo až v roce 1915.¹⁹⁴ Jen o několik měsíců později zde německá nadvláda skončila.

Jak už bylo uvedeno výše, jednou z oblastí, kde se tlumočení realizovalo nejvýrazněji, se stala justice. Tlumočilo se při výsleších i během soudních řízení, přičemž roli tlumočnicků plnili ti, již pracovali přímo u zdroje, a to místní policisté. Proto právě oni tvořili velký podíl návštěvníků jazykových kurzů v kolonii. V odpovědi na otázky, které guvernér položil městům 19. 12. 1913, autor z Okahandji mezi tlumočnický uvádí právě policisty a vyzdvihuje jejich znalost holandštiny.¹⁹⁵ Ta byla nejpoužívanějším jazykem mezi domorodci z britské části jižní Afriky. Výuka policistů však nebyla zcela bezproblémová, neboť jim jejich hlavní pracovní poměr z časových důvodů neumožňoval pravidelnou návštěvu jazykových kurzů. V korespondenci ze dne 23. 8. 1912 o situaci v Keetmanshoopu se například píše: „Kromě jednoho policisty se na jazykový kurz nikdo nepřihlásil.“ Zároveň však autor dodává: „Zdejší okresní úřad má k dispozici schopné tlumočnický mezi policisty, kteří tu slouží již dlouho a stačí na jednoduchá vyjednávání.“¹⁹⁶ Dle pramenů *Německého spolkového archivu* se roku 1907 skupina jedenácti domorodých policistů podrobila výuce angličtiny.¹⁹⁷ Dopis zřejmě referuje o situaci ve Swakopmundu, neboť právě odtud bylo psaní odesláno do Windhoeku. Jelikož byl Swakopmund díky své poloze na břehu oceánu významnou spojnici mezi

---

¹⁹¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 38.

¹⁹² National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 39.

¹⁹³ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 40.

¹⁹⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 41.

¹⁹⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 8.

¹⁹⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 24.

¹⁹⁷ Bundesarchiv Berlin, Archivsignatur: R 1002/2549, Erlernen fremder Sprachen 26. Dez. 1907 – 23. Jan. 1911, Aktenzeichen: B Vb 8, Unterlagenart: Sachakte, Dokument Nummer 66.

Německou jihozápadní Afrikou, Evropou a zbylým světem, měla zde znalost angličtiny své opodstatnění.

8. Souhrnný pohled na osobu tlumočnicka v Německé jihozápadní Africe

Tlumočnické služby vykonávali jak Němci, tak domorodci, přičemž ani jedna strana k druhé neměla obzvlášť velkou důvěru. Kolonialisté se jazyky učili na kurzech *Semináře orientálních jazyků* v Berlíně, který rovněž určoval i důležitá kritéria pro budoucí úředníky či tlumočníky v koloniích. Kromě kognitivních schopností se velký důraz kladl také na tělesnou konstituci a psychický stav dotyčného, přičemž svou fyzickou zdatnost museli tlumočníci doložit potvrzením od lékaře ještě před vysláním na místo působení.¹⁹⁸ Vzhledem k exotickým podmínkám a předpokládané služební lhůtě v kolonii musel mít dotyčný statnou postavu, pevné zdraví i vyrovnanou povahu. V případě německých učitelů posílaných do kolonie platily dle směrnice pro přijímání německých učitelů na afrických školách požadavky obdobné:

„Pro službu v Německé jihozápadní Africe se akceptují výhradně muži ve věku 24–32 let, tělesně vhodní pro službu v tropech, ti, kteří již splnili vojenskou službu (nebo jí byli zbaveni). Do Německé jihozápadní Afriky se přijímají učitelé s rodinami, do jiných kolonií jsou žádoucí spíše svobodní.“¹⁹⁹

Domorodým tlumočnickům se Němci kvůli nedůvěře snažili vyhnout, proto upřednostňovali bělochy, nebo alespoň míšence. Záhy však vyšlo najevo, že Němců, již dobře ovládají některé z domorodých jazyků, jako byl například Ludwig Kleinschmidt, je velmi málo, a tak se zaměstnávání domorodých tlumočnicků ukázalo nevyhnutelným. Jejich jazyková úroveň však ve většině případů pro zprostředkování úspěšné komunikace dostačující nebyla, navíc měli domorodí tlumočníci tendenci protežovat jednu ze stran při vyjednávání (viz kapitola č. 5. 1). V dopise ze dne 30. 6. 1911 si císařský guvernér stěžuje na chabou jazykovou vybavenost domorodých tlumočnicků. Ti dle slov autora často při převodu do němčiny zkreslovali sdělení tlumočených domorodců, anebo podávali německým úředníkům zcela odlišné informace. Dle autora se daný problém vyskytuje opakovaně, a proto navrhuje zavést zlepšující opatření na

¹⁹⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 2, Sprache der Eingeborenen. Generalia 1913–1913, document number 18.

¹⁹⁹ National Archives of Namibia, Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 4, Sprache der Naman und Bergdaman 1909–1910, document number 9.

straně řečníka i tlumočnicka: „Řečník musí tvořit co nejkratší věty, aby jim tlumočnick dobře porozuměl, a ne souvisle mluvit 1,5 až 2 hodiny.“²⁰⁰

Běloručev píše o tlumočnickách, kteří byli schopni tak náročné pasáže tlumočit. Jmenuje například Andrého Kaminkera, jenž dokázal na konci dvacátých let minulého století v kuse z francouzštiny do angličtiny převést projev francouzského diplomata, jenž mluvil 2,5 hodiny. Důslednější segmentace projevů se nerealizovala z etických důvodů. Běloručev podotýká, že mezinárodní tlumočnick musel v první řadě výborně ovládat konsektivní tlumočení, neboť „[...] řečník může mluvit pět, deset i více minut a tlumočnick jej nemá právo přerušit. Rozhodnutí udělat pauzu náleží pouze řečníkovi“.²⁰¹

Dopis, v němž císařský guvernér přisuzuje částečnou vinu na defektním přetlumočení řečníkovi, byl odeslán přibližně dvacet let před Kaminkerovým „rekordem“. Dá se tedy předpokládat, že přerušit řečníka nesměl tlumočnick ani v Německé jihozápadní Africe, a proto svůj návrh na zlepšení adresuje guvernér právě tvůrcům originálních projevů. O délce úseků pro přetlumočení se diskutuje i v soudobých publikacích. Dle Tiptonové a Furmanekové by délka jednotlivých výsledků neměla přesáhnout deset minut,²⁰² přesto však některé trvají déle, především při řízeních, v nichž je souzeno více aktérů. Marianne Masonová uvádí, že 38 procent chyb při soudním tlumočení souvisí s délkou originálních úseků.²⁰³ Daniel Gile sice nepíše explicitně o doporučené délce výchozích projevů, řečníkovi ale přisuzuje velký podíl na kvalitě tlumočení: „Zatímco jazykové a kulturní parametry jsou častými zdroji komplikací, o hodně výrazněji ovlivňuje složitost tlumočení faktor příjemce, tedy způsob, jakým vytváří a produkuje svůj projev. [...] Důležitější než artikulace jsou délky projevů a pauzy.“²⁰⁴

Z archivních pramenů vyplývá, že nejčastěji tlumočnické služby poskytovali domorodí policisté, již se tlumočení věnovali buď na částečný úvazek vedle své ústřední práce policisty, anebo, při velké poptávce, se tlumočení stalo jejich hlavní pracovní náplní. V uvedeném dopise ze dne 30. 6. 1911 guvernér z Windhoeku vyzývá všechna větší města k vyjádření ohledně mezijazykové a mezikulturní komunikace.

---

²⁰⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914, document number 3.

²⁰¹ Minjar-Běloručev, cit. d. (pozn. č. 85), s. 70.

²⁰² Tipton, Furmanek, cit. d. (pozn. č. 63), s. 53.

²⁰³ Mason, Marianne, *Courtroom interpreting*, Lanham – Boulder – New York – Toronto – Plymouth, University Press of America 2008, s. 39.

²⁰⁴ Gile, Daniel, *Basic concepts and models for interpreter and translator training*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2009, s. 200.

Ve svých reakcích se okresní úřady většinou drží stejného vzorce: působí zde policisté, kteří jsou díky svým jazykovým kompetencím schopni příležitostně působit jako tlumočníci. Úřady však se stávající situací zcela spokojeny nejsou a naděje vkládají v brzký příchod misionářů, kteří budou školení tlumočnicků věnovat větší pozornost. Kromě výuky města počítala s poskytováním tlumočnických služeb ze strany misionářů. Paralelně však němečtí koloniální úředníci pracovali na výuce domorodých řečí. I přes veškeré nedostatky ale policisté zůstávali pracovní skupinou, jež se zprostředkování komunikace, a to zejména v soudním tlumočení, ujímala velice často.²⁰⁵

Dalšími vhodnými kandidáty na poskytování tlumočnických služeb byli misionáři, kteří však kvůli svému vytížení v didaktice, vědě a samozřejmě též každodenní pastorační činnosti tlumočili jen ve velmi vážných situacích. Platili za garanty spolehlivé komunikace a byli často přizváni k jednáním, aby tlumočnicka kontrolovali. Stejně tak se do zprostředkování komunikace zapojovaly domorodé manželky misionářů, jež díky znalosti místních i evropských jazyků se svými manželi efektivně spolupracovaly, jako například Zara Schmelenová či Hanna Kleinschmidtová. Kromě policistů na postech tlumočnicků působili učitelé, kteří ale rovněž fungovali spíše jako kontrolní aparát či záložní varianta.

V kolonii byli jako příležitostní tlumočníci činní i jednotlivci, kteří k dané práci neměli žádné profesní předpoklady. Pokud si vzpomeneme na Willema Cloeteho, zjistíme, že se k tlumočení dostal pouze díky náhodě, jinak by i nadále vozil zboží ze Swakopmundu do vnitrozemí. Ludwig Kleinschmidt, bývalý obchodník, přišel k tlumočení díky jazykovým znalostem, které získal mezi svými přáteli, rodilými mluvčími. Výše zatím nebyla řeč o Gottliebu Redeckerovi, v jehož případě se Walter Moritz domnívá, že mohl také příležitostně zastávat práci tlumočnicka. Redecker se narodil už v kolonii, kde pak prožil skoro celý život a pracoval jako stavař. Ve svých jedenácti letech jej otec odeslal na výuku do Německa, kde se vyučil stavebním inženýrem, a roku 1901 se stal dvorním architektem Německé jihozápadní Afriky. Plynule mluvil damarsky i herersky a díky dlouhodobému pobytu mezi domorodci se výborně vyznal v místních poměrech. Jazykové znalosti mu zjednodušily přístup k nejvýše postaveným osobám, pro něž zřejmě příležitostně tlumočil.²⁰⁶

Zvláštní kapitola nebyla doposud vyhrazena ani tlumočnickovi jménem Nicholas Arends, jenž se zprostředkování komunikace věnoval na sklonku existence kolonie a také krátce po jejím zániku. V první řadě je však Arends označován jako vynikající přírodovědec,

---

²⁰⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914.

²⁰⁶ Moritz, Walter, *Vier Generationen Redecker in Namibia seit 1866. Aus Westfälischer Vergangenheit in die namibische Zukunft*, Werther, Walter Moritz 2010, s. 76.

jenž se vyznal především v zoologii. Kromě toho ale plynně hovořil třemi jazyky: xhosky (jedná se o bantuský jazyk užívaný především na území současné Jihoafrické republiky), anglicky a damarsky, proto po ukončení školy pět let pracoval jako tlumočnický u soudu v jihoafrické Calvinii. Poté se již věnoval pouze přírodovědecké a muzejní činnosti. Během jedné z expedic strávil devět měsíců v oblasti Okavango, naučil se při tom jeden z křováckých jazyků, a mohl tak díky domorodcům lépe poznávat přírodní podmínky v džungli.²⁰⁷

O některých tlumočnících se autoři dokumentů více nerozepisovali, uváděli je jen v souvislosti s důležitými událostmi či administrativními úkony. Takto se například zmiňuje postava tlumočnicka jménem Tosso, jenž byl nejprve propuštěn kvůli nedostatku financí na jeho výplatu²⁰⁸ a následně, protože se jeho činnost ukázala nepostradatelnou, přijat zpět.²⁰⁹ Georg Alcock figuruje nejprve ve smlouvě s koloniálním úřadem, záhy je však vypovězen kvůli podvodnému získávání alkoholu.²¹⁰ Daniel Cloete, člen *Rýnské misijní společnosti*, se uvádí ve spojitosti s misionáři Johannem Georgem Krönleinem a Hugem Hahnem, které učil namaštinu. Působil taktéž jako tlumočnick i spolupřekladač Bible.²¹¹ V dobových pramenech se sice neobjevují zmínky o tlumočení mezi domorodci, výskyt daného fenoménu však potvrzují dvě fotografie z digitální databáze. Jedna pochází z roku 1913 a zobrazuje tlumočnicka mezi dvěma náčelníky (Příloha 19). Blíže se o tlumočené situaci v informacích k fotografii nepíše, je pouze uvedeno místo konání schůzky – údolí řeky Okavango. Na druhé fotografii (Příloha 20) z téhož roku, jako byla předchozí, se tlumočnick opět nachází mezi dvěma náčelníky, z nichž jeden sedí na židli, obklopen „svými lidmi“, čímž zřejmě demonstruje svou nadřazenost. V obou případech lze dle umístění tlumočnicka konstatovat, že se jednalo o tlumočení bilaterální, kdy tlumočnick převáděl krátké řečové segmenty mezi oběma jazyky a přispíval tak k dorozumění obou stran.

---

²⁰⁷ Green, Lawrence, *Lords of The Last Frontier. The Story of South West Africa and its People of all Races*, Cape Town, Howard B. Timmons, 1952, s. 105–108.

²⁰⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7 1, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 35.

²⁰⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7 1, Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern 1912–1914, document number 14.

²¹⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7, Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899, document number 7.

²¹¹ National Archives of Namibia Windhoek, Namibian Bibliographical Database: MFN 0122.

9. Překlad

Kromě tlumočení sehrál důležitou roli při komunikaci Němců s místními i písemný převod textů mezi jednotlivými jazyky a kulturami. Jelikož před příchodem Evropanů písemné formy domorodých jazyků neexistovaly, museli misionáři, kteří působili zároveň jako translátologové, čelit dvěma výzvám, jež se dotýkaly *označujícího* i *označovaného*. V prvé řadě bylo nutné místnímu obyvatelstvu vysvětlit sémantický význam slov označujících evropské hodnoty – proto se v prvních letech realizoval hlavně ústní mezijazykový převod (viz kapitola č. 5. 2). Zároveň se ale misionáři snažili o co nejrychlejší fixaci domorodých jazyků, aby pak své myšlenky mohli šířit pevně zakotvené ve fyzické, zpísemněné podobě. Ačkoliv by bylo možné jmenovat více oblastí, v jejichž rámci byly překlady pořizovány – chronologicky na prvním místě by se jednalo o katechetické příručky – následující výklad se s vědomím jisté výběrovosti zaměří především na historii překladu Bible do domorodých jazyků. Jednalo se totiž o překladatelský počin nejprestižnější, jemuž byl přikládán největší význam, avšak též o obrovskou výzvu při překonávání rozporů mezi kulturou domácí (domorodou) a cizí (německou).

9.1 Překlad Bible do namaštiny

O překlad Bible do namaštiny se jako první pokusil Johann Heinrich Schmelen, a to již v roce 1822, kdy jej o to požádala *Londýnská misijní společnost*. Jako předloha Schmelenovi posloužil překlad Bible do holandštiny, další překladatelé už ale vycházeli z verze německé.²¹²

O Schmelenově překladatelské činnosti detailně píše Walter Moritz, přičemž podotýká, že v překladech z jiných jazyků došlo ke ztrátám.²¹³ Namaština byla tehdy v jižní Africe velmi rozšířená, namsky mluvili Namové i Damarové, dohromady přibližně 50 tisíc lidí. Jeden z klíčových problémů dle Eriky von Wietersheimové pro Schmelena představovala grafická stránka namaštiny, a to zejména písemné zakotvení fonetického aspektu jazyka a obzvláště takového specifika, jakým jsou mlaskavky.²¹⁴ Jak již bylo zmíněno výše, správnou výslovnost misionáři předváděla jeho manželka Zara, která pocházela z kmene Nama a se

---

²¹² Digital Database, Namibia Wissenschaftliche Gesellschaft: MFN: 23599 – Nama-Bibel: Übersetzung, Pretoria, Verlag Afrika Post, 1967.

²¹³ Moritz, cit. d. (pozn. č. 91), s. 34–42.

²¹⁴ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 47–48.

svým mužem se dorozumívala holandsky. Zara Schmelenová pomáhala nejen věrně předat fonetickou stránku, ale také spolupracovala na samotném překladu, přičemž tvořila takzvaný podřádkový, neboli filologický překlad, jenž misionáři sloužil k lepší orientaci v rozdílech mezi jazyky a následnému ucelení překladu do koherentní podoby.

Dle Waltera Moritze Zara Schmelenovi vysvětlovala jednotlivá slova a překladatel se pak snažil najít vhodný ekvivalent. Dokonce se Moritz zamýšlí nad tím, do jaké míry Schmelen namaštinu ovládal. Sám překladatel své jazykové kompetence označoval za velmi proměnlivé, což pozoroval během tlumočených náboženských obřadů, kdy občas dokázal porozumět namskému originálu a kontrolovat tak tlumočnicka, jindy se ale bez přetlumočení neobešel. Jeden z misionářů dokonce napsal: „Schmelen mohl vyhotovit překlad evangelií jen za pomoci své ženy, protože sám namsky mluvil velmi nejistě.“ Pomoci své manželky si velmi cenil, vážil si jí i za to, že „[...] se od ní za chodu naučil namskou gramatiku a získal víc vědomostí než od kohokoliv jiného. [...] Zara rovněž musela kontrolovat překlad, a to větu po větě.“²¹⁵ Na základě Newmarkova tvrzení, že revize zabírají 50–70 procent překladatelovy práce,²¹⁶ lze uvažovat o větším přínosu Schmelenovy manželky pro překlad ve srovnání se samotným misionářem, jenž je oficiálně považován za průkopníka v překladech do namaštiny. Když bylo dílo hotové, stála před překladateli ještě jedna překážka, a sice vytištění překladu. Tiskárně v Kapském Městě totiž chyběly znaky pro vyjádření některých fonetických specifik, s jejichž fixací se tiskaři do té doby nesetkali. Proto Schmelen uvažoval o tom, že rukopis pošle do Anglie. V takovém případě by však doba tisku i s dopravou činila osm až deset měsíců, a tak nakonec byly příslušné znaky vyrobeny v Kapském Městě. Roku 1830 se Schmelen s rodinou do Kapského Města vydal a nechal tam překlad vytisknout. Jeho manželka byla v té době již velmi nemocná, trpěla tuberkulózou, přesto však stihla provést poslední korektury.

Krátce nato Zara zemřela, Schmelen se ale překladu věnoval i nadále. Především si vybíral kratší útvary. Evangelia (337 stran) tedy měli Namové k dispozici již v roce 1831, Nový zákon roku 1866 a celou Bibli až v roce 1967. Za zmínku taktéž stojí poznámka Horsta Kleinschmidta, potomka rodiny Kleinschmidtových a tedy příbuzného tlumočnicka Ludwiga Kleinschmidta i misionáře Schmeleny. Dle jeho slov si Schmelen ke konci svého života nebyl jist ani v němčině, „[...] neboť už skoro neovládal její psanou formu a vyjadřoval se jakousi směsicí holandštiny, němčiny, angličtiny a namaštiny“.²¹⁷ Důležité je rovněž zmínit

---

²¹⁵ Moritz, cit. d. (pozn. č. 91), s. 38.

²¹⁶ Newmark, cit. d. (pozn. č. 46), s. 37.

²¹⁷ Informace byly poskytnuty během e-mailové komunikace ve dnech 15. – 21. 3. 2018

odměňování Schmelenovy překladatelské práce. Ačkoliv se přímo o peněžních částkách v odpovídajících pramenech nepíše, objevuje se zde zmínka o tom, jak si Schmelenovy činnosti vážil kapský guvernér Sir Lowry Cole a snažil se překladateli odvděčit. Schmelen jej tehdy poprosil o vyměření oblasti Komaggas. Záhy nato sem dorazil zeměměřič a službu vykonal.²¹⁸

9. 2 Překlad Bible do hererštiny

O zprostředkování křesťanských hodnot Hererům se zasloužily generace misionářů s příjmením Diehl, jejichž činnost, završenou až řadu desetiletí po zániku německého koloniálního panství v regionu, popsal Julius Baumann. Philipp Diehl přišel na území Německé jihozápadní Afriky roku 1868, v jeho činnosti pak pokračoval syn Wilhelm. Vnuk Philippa Diehla, Hans Karl Diehl (Příloha 21), si překlad Bible do hererštiny stanovil svým hlavním posláním, jež dovršil po 13 letech práce.²¹⁹

Pokud mluvíme o Diehlově překladu, je nutné konkretizovat, že se jednalo o převod Starého zákona, neboť Nový zákon již do hererštiny přeložen byl. Cílový jazyk, hererštinu, ovládal H. K. Diehl velice dobře, proto se – řečeno současným jazykem – ujal koordinace celého překladatelského projektu. Vydání Bible zaštiťovala *Biblická společnost* v Kapském městě, jež měla také na starosti výplaty pro všechny, kteří na daném díle spolupracovali. Diehl měl k dispozici tři překladatele, k nimž se později přidal čtvrtý. Profesionálně měli různá východiska – jeden z překladatelů byl katolický teolog, druhý učitel v důchodu. Na začátku roku 1973 se Diehl jakožto koordinátor přestěhoval do Okahandji, kde měl připravený malý byt, ve kterém ještě donedávna žil Heinrich Vedder. Právě on Diehla zasvětil do základů hererštiny i namaštiny. Pod Vedderovým dohledem se 15 měsíců v jazycích dále vzdělával, přičemž si osvojil také afrikánštinu. S Vedderem cestoval po misijních stanicích, což budoucího překladatele obohatilo z kulturního hlediska a pomohlo mu najít k domorodcům správnou cestu.²²⁰

Celý proces vytváření Bible pro Herery se neobešel bez komplikací, jako byl například odchod jednoho z překladatelů, za nějž Diehl musel hledat náhradu. Když se původní překladatel vrátil, byli již dohromady s koordinátorem čtyři, a takový počet *Biblická*

---

²¹⁸ Moritz, cit. d. (pozn. č. 91), s. 38.

²¹⁹ Baumann, Julius, „Die Generationen missionarischen Wirkens in der Familie Diehl“, *Afrikanischer Heimatkalender* 71, 2000, s. 53–64, zde s. 53–57.

²²⁰ Tamtéž, s. 63–64.

společnost odmítla financovat. Diehl se tedy musel obrátit na své německé přátele, kteří mu poskytli finanční podporu, a zajistili tak výplatu pro rozšířený překladatelský kolektiv, přičemž každý z překladatelů dostával 700 marek měsíčně. Jak napsal sám Diehl: „Překlad Bible byla velmi náročná práce, každý text se několikrát předělával, posílal se reviznímu výboru, pak vznikala druhá verze překladu, až se vytvořila podoba finální.“²²¹

„Každý text se předělával dvakrát až třikrát. [...] Při první verzi píšeme verš za veršem na tabuli, následně diskutujeme o lexiku a stylu. Sice tento postup dost zdržuje, ale dává překladu přesnost. [...] Opakované čtení textu v cílovém jazyce nahlas pomáhá odhalit stylistické nesrovnalosti a vyladit nepřesnosti pojmové.“²²²

Díky finanční pomoci Diehlových přátel si mohli překladatelé pořídit několik psacích strojů, jež urychlily celý pracovní proces. Kolektiv později zaměstnal i jednu učitelku z kmene Herero, která o prázdninách trávila čas psaním na stroji, tedy zaznamenáváním hotového překladu. Začátkem roku 1977 se již z Hanse Karla Diehla stal důchodce. Přesto však v překladatelském projektu pokračoval, jako koordinátor na vše dohlížel až do té doby, než byl cílový text úplně hotov. Sám se k danému okamžiku vyjádřil následovně: „Byl to pro nás velký den, když jsme 2. října 1979 po šesti letech uzavřeli práci na překladu Starého zákona.“²²³

Okolnosti si pak dle Baumanna vynutily delší pauzu, po níž se však překladatelé ke své práci vrátili a zanesli do translátu některé změny – například bylo na přání příjemců, Hererů, změněno původní označení Boha, neboť prvně vybrané jméno *Mukuru* si cíloví čtenáři spíše spojovali se zlými duchy, kteří v nich budili pohanskou asociaci. Revize tak klíčového slova proto znamenala přepracování celého překladu Starého zákona. Během dalších let následovala spolupráce s *Biblickou společností* v Kapském Městě, jež prováděla poslední korektury. O revizích Diehl napsal:

„Korektury z tiskárny jsme procházeli ve třech, každý překladatel si četl zvláštní exemplář a bylo až neuvěřitelné, že se vždy našly nové chyby. [...] Je pozoruhodné, že člověk po sobě čte deset let starý překlad a dodnes jej napadají nová, lepší řešení. Až další generace zjistí, co vše bylo špatné, a stejné je to i s misijní činností.“²²⁴

Zatímco Diehlovi byly revize povoleny, jiný misionář se dle Nidy v obdobné situaci setkal s odporem. Rovněž šlo o překlad Bible, tehdy do jednoho z domorodých jazyků západní Afriky. Misionář se po vyhotovení překladu vrátil zpět do Anglie, kde se rozhodl absolvovat kurz příslušného afrického jazyka. Postupně zjišťoval, kolika chyb se při své práci dopustil, a

²²¹ Tamtéž, s. 63.

²²² Baumann, cit. d. (pozn. č. 115), s. 110–115.

²²³ Baumann, cit. d. (pozn. č. 219), s. 63.

²²⁴ Baumann, cit. d. (pozn. č. 115), s. 115.

tak žádal místní biblickou společnost o povolení provést revize. Vyhověno mu ale nebylo, neboť „[...] by to mohlo Boha rozhněvat“.²²⁵

Roku 1986 překladatelé, nyní spíše plnící funkci revizních pracovníků, odeslali finální verzi přepracovaného překladu k tisku do Kapského Města. Hererové tak měli teprve nyní kompletní verzi Starého zákona ve své mateřštině. Diehl u této příležitosti pronesl, že „[...] překladatelé mohou děkovat Bohu za veškerou pomoc“. Tehdy z Kapského Města dorazilo prvních pět tisíc výtisků v době adventu, Diehl tak prohlásil, že dané dílo Hererové dostali k Vánocům. Dne 30. 9. 1989 pak byla Hansu Karlu Diehlovi za překladatelskou práci udělena cena Canstein-Medaille. Bývalý koordinátor se ale svým překladem zabýval i po jeho plošném vydání. Chtěl vyhledat možné nedostatky a zohlednit je při dotisku. Do textu například na některá místa zanašel paralelní verše. Syn Hanse Karla Diehla, Hans Hartmut Diehl, v překladatelské činnosti pokračoval a otce mnohdy žádal o kontrolu cílových textů v hererštině. Překlad Bible Diehl označoval za svou životní práci.²²⁶

Kromě výše popsaných obtíží, spojených s lexikální i stylistickou náročností textu, se překladatelé dle Baumanna potýkali s problémy při navození stejných sémantických obrazů v cílové kultuře, a to konkrétně při popisech chrámů či oděvů kněžích. Nida například jako jeden z hlavních problémů neuvádí absenci slovní zásoby v domorodých afrických jazycích, ale naopak široká paradigmata slov, jež vynikala vysokou mnohoznačností, a sváděla tak genezi překladu k disperzi překladatelských variant i přesto, že se primárně jednalo o jazyk hruběji segmentovaný.²²⁷ Překladatelský proces navíc zpomalovalo i tropické klima, vyznačující se denními teplotami mezi 35 a 40 stupni.

10. Pomůcky translatoLOGŮ v bývalé kolonii

V dané práci byl již několikrát zmíněn článek Eriky von Wietersheimové, jež se zabývala obtížemi, se kterými se misionáři potýkali při osvojování místních jazyků i při svém pozdějším pedagogickém působení mezi domorodci. Jelikož se jednalo o jazyky, které před příchodem Evropanů ještě nikdo podrobněji písemně nezafixoval, skýtaly pro Němce značný výzkumný potenciál, který nezůstal nevyužit.²²⁸ A jelikož je jednou z podmínek pro

---

²²⁵ Nida, cit. d. (pozn. č. 17), s. 22.

²²⁶ Baumann, cit. d. (pozn. č. 219), s. 63–64.

²²⁷ Nida, cit. d. (pozn. č. 17), s. 19.

²²⁸ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 47–48.

vykonávání tlumočnické i překladatelské profese vynikající znalost mateřštiny i příslušného cizího jazyka, hrály *glosáře, slovníky a gramatiky* v daném ohledu nepostradatelnou roli.²²⁹

Přípravu tlumočnicka mezi základní strategie řadí Daniele Gile i Franz Pöchhacker. První jmenovaný teoretik vyčleňuje takzvané *přípravné strategie*, které dále dělí na přípravu *tematickou a terminologickou*.²³⁰ Franz Pöchhacker předkládá dichotomické členění na takzvané *on-line* a *off-line* strategie, přičemž do druhých jmenovaných patří právě příprava.²³¹

10. 1 Gramatické práce

Za jednoho z nejvýznamnějších badatelů zabývajících se namaštinou lze považovat misionáře Heinricha Veddera, jenž zastával názor, že „[...] žádný most není tak pevný jako most mezi cizími jazyky“.²³² Dle Waltera Moritze se středobody Vedderova zájmu stala lingvistika, historie a etnologie, přičemž se nejvíce soustředil na výzkum kmene Namů. Pořádal školení pro místní učitele i budoucí tlumočnický a vytvořil řadu učebnic v domorodých jazycích. Na své přednášce během misionářské konference v roce 1909 byl požádán o systematizaci a vydání gramatiky namaštiny. Za několik měsíců odevzdal hotové dílo, které později posloužilo jako podklad pro misionáře Rusta a Olppa, již se namskou gramatikou rovněž zabývali.²³³

Martti Rautanen, zástupce finských misionářů, působil na severu země mezi domorodci kmene Ovambo. Věnoval se tu hojně botanice a svého švýcarského kolegu, dr. Hanse Schinze, učil místnímu jazyku Ndonga (ndondštině), který patřil k dialektům ovambštiny. Nyní je to jedna ze standardizovaných forem jazyka Ovambů. Rautanen znal ndondštinu velmi dobře a Schinz jej stále více motivoval k napsání gramatiky. Výhodou pro Rautanena byl rovněž život mezi rodilými mluvčími, jichž se kdykoliv mohl na vzniklé nejasnosti či jemnější nuance doptat. Finský misionář se řídil systémem hererské gramatiky, již vytvořil Hugo Hahn, a měl v plánu napsat obsáhlejší dílo. Dochoval se však jen rukopis *Krátké gramatiky ndondštiny*. Obecně se v publikaci o životě Marttiho Rautanena píše, že

²²⁹ Čeňková, cit. d. (pozn. č. 5), s. 111.

²³⁰ Cit. dle: Malkovská, Alžběta, *Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka* [Rigorózní práce], Praha, Ústav translátologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2012, s. 65–66.

²³¹ Cit. dle: Li, Xiangdong, „Putting interpreting strategies in their place. Justifications for teaching strategies in interpreter training“, *Babel* 61, 2015, č. 2, s. 170–192.

²³² Kuntze, cit. d. (pozn. č. 52), s. 120.

²³³ Moritz, Walter, *Dr. Heinrich Vedder. Vom Ravensberger Seidenweber zum berühmten Afrika-Missionar*, Werther, Walter Moritz 1994, s. 15–20.

vynikal svou skromností, cítil se podřízeně a neodvažoval se k některým výzkumům, jichž dle svého uvážení nebyl hoden.²³⁴

10. 2 Vytváření slovníků

Písenná fixace lexika šla ruku v ruce s ucelováním gramatických pravidel. V namaštině se o vytváření lexikografických prací zasloužil rovněž Heinrich Vedder, jenž objevil pozoruhodné zákony generování namského lexika, které dokládaly obrovský slovotvorný potenciál daného jazyka (viz kapitola č. 3. 1). Velmi záhy po vydání gramatiky vyšla jeho publikace *Zákony slovotvorby (Wortbildungsgesetze)*, na základě které si příjemci mohli osvojit princip vytváření nových slov.²³⁵ Další Vedderův poznatek spočíval v identifikaci řady velmi starých výpůjček, které do namaštiny pronikly ze semitských jazyků. Seznam sta těchto výrazů Vedder uvedl a popsal ve své publikaci *Semitské výpůjčky v namaštině (Semitische Lehnworte in der Namasprache)*. Vedder v lednu 1910 podnikl cestu na sever kolonie, kde přišel do kontaktu s křováckými kmeny. Z těchto interakcí pak vzešel slovník křováckého jazyka.²³⁶

Už roku 1888 namský slovník vydal misionář Johannes Olpp (Příloha 22), který se posléze věnoval i namské gramatice, jež vyšla roku 1917. Na vydání slovníku autor dle předmluvy pracoval 20 let. Odvolává se tu na vlastní zkušenost, která mu ukázala, jak těžké je pro začátečníka osvojit si namaštinu bez slovníku. Předem tu autor uživatele varuje před tím, že nebylo možné obsáhnout celou slovní zásobu, stejně tak jako nelze od slovníku očekávat zcela správné zařazení odvozených slov a jejich kořenů. Mimo jiné Olpp uvádí i skutečnost, že ke zpracování slovníků bylo třeba více pracovních sil. Na druhou stranu však daná práce nepřísluší každému, neboť o gramatice Olpp píše, že ji může tvořit jen ten, kdo je každý den ve styku s domorodci. Jedno z úskalí slovníku dle autora představuje rovněž fonetická stránka, neboť namaština, stejně jako celá skupina ostatních kojsanských jazyků, vyniká mlaskavkami, které se velmi komplikovaně ve slovníku označují. Jak uvádí sám Olpp, mlaskavky je možné se naučit pouze při poslechu rodilého mluvčího a praktickém nácviku, výhodou pro správné zvládnutí výslovnosti je dle autora také přítomnost hudebního sluchu.²³⁷

---

²³⁴ Peltola, cit. d. (pozn. č. 109), s. 113–120.

²³⁵ National Archives of Namibia, Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 4 – *Sprache der Naman und Bergdaman*. 1909–1910, document number 7. [24. 7. – 14. 8. 2018]

²³⁶ Moritz, cit. d. (pozn. č. 233), s. 15–20.

²³⁷ Olpp, Johannes, *Nama-Deutsches Wörterbuch*, Elberfeld, R. L. Friderichs u. Comp., 1888, s. 1–3.

Velmi brzy, v roce 1889, se objevuje namský slovník misionáře Krönleina, který se dodnes považuje za standardní lingvistickou pomůcku. Krönlein vynikal zvláštním jazykovým nadáním, namaštinu se naučil od tlumočnicka Daniela Cloeteho, s nímž, stejně tak jako misionářem Hermannem Heinrichem Kreftem a Danielovým bratrem Henrikem, pak prováděl revize svých překladů.²³⁸

Za zmínku stojí i lexikografická činnost misionáře Knudsen, který spolupracoval s Krönleinem. Zatímco Krönlein překládal evangelia, Knudsen upravil písemnou formu namaštiny a roku 1845 vydal slovník, jež pak měl Krönlein k dispozici během překladu Lukášova evangelia.²³⁹ V roce 1828 vytvořil namsko-německý slovník v průběhu své překladatelské práce rovněž Schmelen. Poté, co dostal od *Londýnské misijní společnosti* úkol zprostředkovat Namům Nový zákon, zaznamenával při své práci stranou každé nové slovo a paralelně tak tvořil slovník, který byl ale bohužel zčásti zničen mravenci, kteří žili ve dřevě překladatelova stolu.²⁴⁰ Stejnou zkázu utrpěl například i Kreftův překlad. Slovník herersko-německý, jenž čítal 4 300 slov, publikoval Hugo Hahn. Obecně se Hahn spolu s Vídeňanem, misionářem Johannesem Rathem, zabýval zejména lexikálními mezerami ve vyjadřování centrálních křesťanských konceptů (viz kapitola č. 5. 2. 2).²⁴¹

Zda se někteří z uvedených autorů věnovali příležitostně tlumočení, se v pramenech přímo nezmiňuje. Běloručev však ve své spíše prakticky orientované publikaci připouští, že by tlumočníci mohli být zároveň dobrými autory slovníků, a to konkrétně výkladových. Uvažuje nad tím z toho důvodu, že si tlumočníci často v konkrétní situaci nedokáží vybavit přesný slovníkový ekvivalent, a tak jim nezbývá nic jiného, než přikročit k metodě opisu. Z dané praxe proto pramení umění vysvětlovat, jež se tvůrcům výkladových slovníků hodí.²⁴²

10. 3 Tvorba glosářů

Vytváření glosářů patří dodnes k přípravným strategiím, jež tlumočník podniká pro úspěšné zprostředkování komunikace při různorodých událostech, ke kterým je přizván.²⁴³ Důležitost tvorby glosářů lze doložit například skutečností, že první absolventi univerzity v Terstu, již

²³⁸ Moritz, Walter, *Hermann Heinrich Kreft. Der Diamantenmissionar aus Wallenbrück*, Werther, Walter Moritz 1995, s. 28–29.

²³⁹ Wietersheim, cit. d. (pozn. č. 33), s. 47–49.

²⁴⁰ Moritz, cit. d. (pozn. č. 91), s. 14–36.

²⁴¹ Lau, cit. d. (pozn. č. 21), s. 26.

²⁴² Minjar-Běloručev, cit. d. (pozn. č. 85), s. 55.

²⁴³ Malkovská, cit. d. (pozn. č. 230), s. 65.

svou činností přispěli k rozvoji oboru tlumočnictví během 80. let minulého století, v rámci svých diplomových prací odevzdávali terminologické glosáře, které jim byly často zadávány na základě požadavků evropských institucí nebo průmyslových svazů.²⁴⁴

V Německé jihozápadní Africe glosáře neměly prvotní potenciál stát se tlumočnickovou pomůckou při terminologické přípravě, sehrály však důležitou roli pro systematizaci slovní zásoby z konkrétních oblastí poznání. V kapitole č. 10. 2 zmiňovaný misionář Rath se například zasloužil o zpracování několika rozsáhlých glosářů, v nichž zaznamenal překlady mezi hererštinou a několika evropskými jazyky. Německo-hererský glosář obsahoval 228 stran, herersko-německý 490 a anglicko-hererský 56 stran. Dle jakých kritérií Rath slova do seznamů vybíral, není známo. Nejprve poslouchal autentickou komunikaci mezi Herery a z daného diskurzu pak vytvořil korpus, který systematizoval. Rath nikdy nezaznamenával promluvy mezi Herery a bělochy, aby předešel zkreslení, které mohla způsobit pro domorodce netypická slovní zásoba.²⁴⁵

Dalším tvůrcem glosářů byl misionář Franz Heinrich Vollmer, jenž systematizoval namskou slovní zásobu pro potřeby překladů Bible. Jeho slovní seznamy nejprve využíval misionář Kreft, našel v nich ale příliš mnoho tiskových chyb, a proto později pracoval s glosáři misionáře Knudsen. Na základě svých lexikologických sbírek Knudsen vytvořil celý slovník, z nějž následně čerpal Krönlein, ať už při překladu Bible, nebo vytváření slovníku vlastního.²⁴⁶ Rautanena přivedl k sestavování glosářů jeho kolega dr. Schinz, který si neznámá slova psal na papírové kartičky, jež po desetiletí sbíral.²⁴⁷

11. Němečtí tlumočníci v jiných zemích

V kapitole č. 7. 1 je mezi vyučovanými předměty v *Semináři orientálních jazyků* uvedena celá paleta jazyků, z nichž měli zájemci na výběr. Kromě afrických jazyků, kterými se mluvilo v německých koloniích, se zde hojně vyučovala čínština či arabština, o níž jevílo zájem nejvíce uchazečů. Dále z učebního plánu jmenujme například ruštinu, španělštinu, řečtinu či japonštinu. Vzhledem k obecné nedůvěře v tlumočníky měly dané možnosti jazykové výuky poskytnout úředníkům či diplomatům dostatečné znalosti pro vyjednávání s příslušnými zeměmi. Jak se ale ukazuje v dokumentech *Tajného archivu pruského kulturního dědictví*,

---

²⁴⁴ Čeňková, cit. d. (pozn. č. 5), s. 123.

²⁴⁵ Strommer, cit. d. (pozn. č. 32), s. 91–93.

²⁴⁶ Moritz, cit. d. (pozn. č. 238), s. 28–29.

²⁴⁷ Peltola, cit. d. (pozn. č. 109), s. 113–120.

poptávka po absolventech semináře byla v oblasti tlumočení dosti vysoká nejen na území kolonií, ale i jiných států. Koncem 19. století řediteli semináře chodilo mnoho dopisů, jejichž autoři hledali tlumočníky a prosili o doporučení.

V dopise ze dne 22. 3. 1888 autor žádá o vyslání „[...] mladého tlumočníka, který ovládá jihoarabský jazyk“, do Zanzibaru (Příloha 23). Autor již dostal doporučení, které si přeje s ředitelem semináře prokonzultovat. Jako nejkompentnější kandidát se odesílateli jeví dr. Reinhardt, jenž navštěvoval kurzy *Semináře orientálních jazyků* a delší dobu žil v Egyptě. Pracovní náplní dr. Reinhardta se měla na Zanzibaru stát tlumočnická pomoc na místním konzulátu.²⁴⁸ V psaní o rok později autor jménem vyslance v Pekingu prosí o uvolnění dvou tlumočnicků, kteří se na místě určení podrobí dalšímu vzdělání. Poté dostanou zaměstnání na císařském velvyslanectví, kde budou vykonávat tlumočnické služby. Závěrem autor uvádí následující požadavky potenciálních tlumočnicků: „Oba muži musejí mít ještě před příchodem co nejlepší znalosti čínštiny, umět anglicky a být dobrými právníky.“²⁴⁹ V témže roce vznikl požadavek na vyslání vhodného tlumočníka do Bejrútu:

„Náš tlumočník byl přeložen do Konstantinopole, čímž se toto místo v Bejrútu uvolnilo. [...] Od dotyčného se požadují výborné znalosti arabštiny a žádoucí jsou rovněž jazykové kompetence v turečtině. Kromě toho musí mít dobré právníké vzdělání, v nejlepším případě splněnou první právníkou zkoušku s potvrzením. Velmi žádoucí je také, aby kandidát ovládal nejrozšířenější jazyky v Orientu – francouzštinu a itaštinu.“

Na závěr autor prosí ředitele semináře o doporučení, stejně tak jako zachování přísné mlčenlivosti.²⁵⁰ Podobné požadavky na potenciálního tlumočníka má i odesílatel dopisu, v němž se píše o nutnosti zaměstnat tlumočníka v Maroku, a to pro císařskou rezidenturu města Tanger.

„Mladý kandidát absolvuje na místě tlumočnické školení, paralelně s kancelářskou výpomocí. [...] Kromě co nejlepších znalostí arabštiny musí vhodný kandidát obstojně zvládat evropské jazyky, jimiž se v Tangeru nejvíce hovoří, tedy francouzštinu, španělštinu a angličtinu.“

---

²⁴⁸ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 6.

²⁴⁹ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 19.

²⁵⁰ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 22.

Požadavek právnického vzdělání se objevuje i zde, ostatně tak jako skoro ve všech podobných žádostech.²⁵¹ Kromě Německé jihozápadní Afriky, Kamerunu, Toga a Německé východní Afriky se německy hovořící národy zajímaly rovněž o území Beninu a Etiopie. Evropané daná místa poznali již v 15. století, což dokládá řada uměleckých předmětů, které se odtud dostaly do *Národopisného muzea ve Vídni (Weltmuseum)*. Během koloniálních výbojů se do Rakouska z Beninu a Etiopie dostalo mnoho darů, určených pro Františka Josefa I. Z hlediska návaznosti na české prostředí nepochybně stojí za zmínku zdobení některých artefaktů skleněnými korálky, které částečně pocházely z českého Jablonce, do Afriky se dostaly díky dálkovému obchodu a zpět do Evropy se vracely jako dekorace některých darů.²⁵²

Mezi dobovými exponáty a vysvětlivkami rakousko-etiofských vztahů najdeme rovněž zmínku o tlumočení. V roce 1907 do Rakouska přijela delegace etiopských misionářů, již při komunikaci s rakouskou stranou využívali tlumočnicka jménem Gabriel Menelik, který v Etiopii zároveň vykonával úřad ministra dopravy. V muzeu se nyní kromě dobových fotografií tlumočnicka i celé delegace nachází zdobený štít, jež Menelik daroval svému učiteli Wilhelmu Müllerovi za to, že ho už jako dítě převezl do Rakouska. Menelikovi se zde dostalo dobrého vzdělání – vystudoval světový obchod – a vrátil se zpět do Etiopie. Návštěva etiopské delegace kromě tlumočení využila i služeb překladatelských. Podrobnosti o tom, kdo a jak je prováděl, známy nejsou, dochoval se však úryvek překladu průvodního dopisu z hlavního města Etiopie Adis Abeby, v němž nalezneme seznam dárců pro rakouskou stranu.

12. Tlumočení na území dnešní Namibie po zániku kolonie

Německá jihozápadní Afrika oficiálně zanikla roku 1915, kdy v souvislosti s událostmi první světové války její území přešlo pod správu Jihoafrické unie, v níž si nadvládu udržovali Britové. Od toho roku se v namibijských školách dynamicky rozvíjela výuka afrikánštiny a angličtiny, německý aspekt se však z daného území nevytratil. Zůstávaly zde misionářské školy, kde dle dobových záznamů byla poptávka po učitelích vysoká.²⁵³ Záhy po skončení německé nadvlády dokonce vznikl návrh na zjednodušení německého jazyka. Profesor Emil Schwörer v dopise z 15. 2. 1916 prezentuje svůj nápad na vytvoření takzvané *koloniální*

---

²⁵¹ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893, Dokument Nummer 23.

²⁵² „Wissenschaftliche Sammlungsbereiche. Afrika südlich der Sahara“ [online], *Weltmuseum Wien* [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.weltmuseumwien.at/sammlungsbereiche/>

²⁵³ Bundesarchiv Berlin, Archivsignatur: R 1001/9650, Schulwesen in der ehemaligen deutschen Kolonie Deutsch-Südwestafrika 1920–1921, Unterlagenart: Sachakte.

němčiny (Kolonialdeutsch). Schwörer se ve svých lingvistických pracích zabýval výzkumem jazykových jevů, jež domorodcům při osvojování němčiny činily největší potíže. Z těch pak vznikla idea jakési přestavby gramatických pravidel tak, aby nová verze z němčiny učinila jazyk mezinárodního styku a přispěla k rozšíření německého vlivu ve světě. V plánu bylo například omezení trojčlenné generické soustavy na jeden rod – mužský, dále se vyčlenilo určité penzum nejdůležitějších slov a rovněž se zjednodušila grafická stránka jazyka na fonetický přepis. Za zjednodušením němčiny se však více než kroky k odstranění komunikačních problémů skrývaly snahy o zmírnění rostoucího vlivu afrikánštiny a angličtiny.²⁵⁴ S rozvojem jazykové rozmanitosti po připojení k Jihoafrické unii nabyly translatologické služby na důležitosti. Práce překladatelské kanceláře byla popsána již v kapitole č. 9. 3. Tlumočení se prosadilo především na pozadí jednání o nezávislosti Namibie, která vrcholila během tzv. Turnhallské konference ve Windhoeku.

12. 1 Tlumočníci po zániku kolonie

Roku 1949 byl v Pretorii sestaven seznam osob, jež se jevily jako příhodné pro vykonávání tlumočnických služeb.²⁵⁵ Danou tabulku (Příloha 24) lze přirovnat k dnešní databázi tlumočnicků, kterou vede například JTP.²⁵⁶ V seznamu se uvádějí jména tlumočnicků, adresy, jejich věk, místo narození, stav, kvalifikace, národnost, pracovní jazyky a rovněž zde byl vyhrazen prostor pro poznámky. Věkové rozpětí se v tabulce pohybovalo mezi 19 a 36 lety, tlumočníci pocházeli ze všech větších měst, v nichž dříve existovaly koloniální úřady: Okahandja, Keetmanshoop, Outjo, Windhoek, Klein Windhoek aj. Seznam čítá ženaté, svobodné, bezdětné, ale také tlumočnický s rodinou. Nutno rovněž dodat, že se jednalo výhradně o muže, což lze zaznamenat jako razantní změnu oproti nynější feminizaci tlumočnické profese, kterou konstatoval Franz Pöchhacker.²⁵⁷ Převahu žen v dané profesi formálně dokládá také text Cecilie Wandesjöové o dialogickém tlumočení, kde za obecné

---

²⁵⁴ Bundesarchiv Berlin, Archivsignatur: R 1001/6877, Sprachenfragen in den Kolonien. – Einführung der deutschen Sprache als Verkehrssprache Nov. 1904 – Nov. 1916, Aktenzeichen: KA VII Gr. 19 Innere Angeleg., Unterlagenart: Sachakte. Ke kritice Schwörerova návrhu srov. Mühleisen, Susanne, „Emil Schwörers Kolonial-Deutsch (1916). Sprachliche und historische Anmerkungen zu einem ‚geplanten Pidgin‘ im kolonialen Deutsch Südwest Afrika“, *Philologie im Netz* 9, 2005, č. 31, s. 30–48.

²⁵⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, table.

²⁵⁶ JTP [online] [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/>

²⁵⁷ Pöchhacker, Franz, *Introducing Interpreting Studies*, London – New York, Routledge 2004, s. 174.

označení, odkazující k postavě tlumočníka/tlumočnice volí zájmeno *she (ona)*.²⁵⁸ Národnostně se tlumočníci v tabulce taktéž liší – objevovali se zde Hererové, Ovambové, Damarové aj. Pracovních jazyků na jednu osobu v tabulce připadá z dnešního hlediska poměrně mnoho, nicméně je třeba vzít v potaz reálné jazykové znalosti, které tehdy pravděpodobně neodpovídaly ani dnešní pasivní úrovni C dle klasifikace AICC, tedy pasivnímu jazyku, z nějž dotyční tlumočí pouze jedním směrem – do mateřštiny. Nejobsáhlejší informace o tehdejších tlumočnicích najdeme v poli určeném pro poznámky.

Uvedme si nyní některé tlumočnické zmiňovaného seznamu. Například Nikador Shikuambi má v kolonce jazykových kompetencí uvedeno: „Umí číst a psát v ovambštině, hererštině, namaštině a afrikánštině.“ Vidíme tedy, že se zde za kritérium jazykové úrovně považovala znalost ústní i písemné formy. V poznámkách se uvádí: „Psaní je velmi úhledné a dělá na čtenáře dobrý dojem.“ V letech 1933–1942 dotyčný pracoval pro namibijskou železniční společnost, kvůli neplnění základních úkolů byl ale propuštěn. Jako důležitá se v dané době jevila také znalost angličtiny. Například u dalšího tlumočníka jménem Aaron Shea Ipinge se vedle jeho kompetencí v afrikánštině, ovambštině, namaštině a hererštině uvádí, že nemá žádnou znalost angličtiny. Z dané charakteristiky rovněž vyplývá další kompetence, jež se musela explicitně v popisu uvádět, a to schopnost daným jazykem hovořit: „Umí číst, psát a mluvit...“ Poznámka poskytuje další informace: „Od roku 1945 až dosud pracuje jako učitel, velmi úhledně píše, působí velmi inteligentně a má dobrou tělesnou konstituci.“ Jak vidíme, důraz se stále kladl i na fyzickou zdatnost kvůli práci v náročných klimatických podmínkách. Za jazykovou znalost se považovala i taková, kdy tlumočník psanou formu ovládal jen chabě jako například Joseph Amakasha: „Má obstojnou znalost angličtiny, ale neumí správně psát. Umí mluvit, číst a psát ovambsky a herersky.“ Poznámky pak přinášejí doplňující informace: „Byl zaměstnán u policie od roku 1945, působil jako domácí sluha u obchodníka, neumí dobře psát, nepůsobí inteligentně.“ Obecně lze z hlediska kompetencí konstatovat, že tlumočníci zpravidla ovládali řadu domorodých jazyků, znalost angličtiny se oproti tomu vyskytovala spíše výjimečně, a když už, tak pouze v mluvené formě. Němčina byla v seznamu uvedena jen na několika místech – ve valné většině u někdejších policistů.

---

²⁵⁸ Wadensjö, Cecilia, „The Double Role of a Dialogue Interpreter“ [1993], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 354–371, zde s. 368.

12. 2 Pracovní podmínky tlumočnicků po zániku kolonie

Dilema, zda tlumočnicka zaměstnat na plný, či částečný úvazek, spatřujeme i několik desetiletí po zániku kolonie. Toto dokládá například dopis ze dne 1. 4. 1932, v němž se píše o tom, že v původní praxi, kdy byl tlumočnick pověřován příležitostnými úkoly, již nelze pokračovat. Jako důvod zde opět figuruje kritika, že jej tlumočení odvádí od jeho hlavní práce policisty, proto musel být tlumočnick zaměstnán na plný úvazek.²⁵⁹ Na základě zmíněného psaní začala charakteristiku tlumočnického zaměstnání blíže projednávat *Komise pro veřejné služby (Public Service Commission)*. Výsledkem se pak stalo přezkoumání platebních podmínek, stejně tak jako náplně tlumočnickovy práce. Nově měla tlumočnickova pracovní doba čítat průměrně sedm hodin týdně s tím, že k jeho povinnostem patří i kancelářské práce, vyřizování úředních záležitostí, administrativa, stejně tak jako například spravování trestního rejstříku. Od tlumočnicka se dokonce očekávala pomoc při úklidu kanceláří. Počet hodin zasvěcený ročně výhradně tlumočnickým službám byl vyměřen na 500. Co se platových podmínek týče, „[...] je Komise pro veřejné služby ochotna o zvýšení uvažovat, ale není příliš pravděpodobné, že to přiláká víc tlumočnicků“.²⁶⁰

Na daný návrh reorganizace tlumočnické profese, jenž přišel roku 1948 z Pretorie, reagovala oslovená města popisem své situace. Ve Windhoeku trávil tlumočnick průměrně pět hodin týdně tlumočením, po zbylý čas vyřizoval kancelářskou práci, jež obnášela výběr poplatků, udělování pracovních povolení, zpracování smluv, vedení kartotéky, pomoc nadřízenému úředníkovi anebo třídění dokumentace k občanskoprávním případům. V neposlední řadě také tlumočnick pomáhal s úklidem, pokud osoba k tomu určená měla na starosti něco jiného.²⁶¹

V psaní z Windhoeku autor rovněž dodává, že tlumočnicki skutečně tráví více času kancelářskou prací, proto by mělo dojít dle návrhu z Pretorie k redefinici náplně tlumočnickovy práce. Podobná odpověď přichází z magistrátu v Gobabisu: „Zdejší tlumočnicki tolik netlumočí, dělají více kancelářské práce.“ Autor je tedy rovněž pro znovuvymezení tlumočnickových úkolů. Pokud jde o samotné tlumočení, v Gobabisu se odehrávalo zejména

---

²⁵⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A.6/10/18.

²⁶⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A6/10/90.

²⁶¹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 23/1/6/4.

bilaterálně, a to mezi domorodci a úředníky magistrátu. Občas se realizovaly i *jiné typy oficiálního tlumočení*, pod kterými si lze představit různá administrativní jednání.²⁶²

V korespondenci z Omaruru odesílatel přehledně klasifikuje náplň tlumočnickovy práce a rovněž uvádí procentuální podíl jednotlivých činností z celkové pracovní doby. Tlumočnicku z 20 procent zajišťuje dorozumívání při soudních záležitostech, ze 40 procent zastává funkci *kancelářského tlumočnicka*, jež není blíže specifikována. Dle autora dopisu se jedná o tlumočení během oficiálních setkání, kam se zřejmě řadí především bilaterální a doprovodné tlumočení, případě také tlumočení z listu. Kancelářské práce jsou však uvedeny zvlášť – jimi tlumočnick tráví 30 procent pracovní doby, 10 procent pak připadá na spravování korespondence, tedy posílání a vyzvedávání dopisů na poště. „Vzdálenost mezi magistrátem a poštou je asi 1 míle, do banky 1,5 míle.“ Autor na závěr daného rozpisu uvádí, že tlumočnick v roce 1947 soudním tlumočením strávil celkem 160 hodin.²⁶³

Nejvíce příležitostí soudně tlumočit připadalo na město Grootfontein, kde daná aktivita tlumočnickovi zabírala až 36 hodin týdně. Kromě toho však měl na starosti ještě administrativní práce, kam patřilo vyřizování stížností, pasů, dokladů atd. Mimo jiné „[...] tlumočnicki každé ráno otvírají kanceláře, uklízejí je a utírají prach. [...] Také jsou zodpovědní za vztyčení a spuštění oficiální vlajky.“²⁶⁴ Ostatní města vykazovala značně menší časovou vytiženost tlumočnicka soudním tlumočením – v Otjiwarongu tato práce zabírala deset,²⁶⁵ v Marienthalu šestnáct hodin týdně.²⁶⁶ Swakopmund, město, kde je německý aspekt dodnes patrný nejvýrazněji, využívalo tlumočnických služeb u soudu jen po dobu pěti až šesti hodin týdně.²⁶⁷

Dne 20. 1. 1948 *Komise pro veřejné služby* odeslala své rozhodnutí ohledně přehodnocení tlumočnické profese do všech oslovených měst. Na základě vyjádření z magistrátů příslušných oblastí se komise rozhodla pro nové vymezení tlumočnické profese, s čímž souviselo i přeřazení tlumočnicků do lepší platové třídy. Z reakcí komise zjistila, že

---

²⁶² National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/5/1.

²⁶³ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/9.

²⁶⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 23/4/2.

²⁶⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/18.

²⁶⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/5.

²⁶⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/12.

tlumočníci byli v úřadech velkých měst, jako byl např. Windhoek nebo Grootfontein, zaměstnáváni na plný úvazek, zatímco v menších sídlech vyřizovali jiné povinnosti, které s tlumočením příliš nesouvisely. Zjistilo se rovněž, že dle srovnání odpovědí ze všech měst vyžadovalo soudní tlumočení na rozdíl od kancelářského překvapivě více kancelářské práce – příprava odpovídající dokumentace, výsledky dotyčných předtím, než byli uvedeni před komisaře a tlumočená situace nastala.²⁶⁸ Zde se však částečně projevuje obšírnější pojetí statusu tlumočnicka, o kterém podrobně pojednává kapitola č. 12. 3.

12. 3 Status tlumočnicka po zániku kolonie

Z činností spadajících mezi tlumočnickovy povinnosti vychází najevo status dané profese v porovnání s ostatními, jež se tlumočnickým službám podobaly. Podívejme se nyní konkrétně na reakci z Maltahöhe ohledně redefinování profese (Příloha 25). Na zdejším magistrátě byl zaměstnán tlumočnick, jenž vzhledem k nedostatku příležitostí soudního tlumočení pomáhal především při rozhovorech a řešení sporů. Jelikož zvládal pouze mluvenou formu jazyků, nezastával kancelářskou práci.²⁶⁹ Zde narážíme na zvláštní pojetí statusu tlumočnicka, které vyplývá z doby a situace, kdy se tlumočnické činnosti přiřazovaly analfabetům, protože ti nemohli vykonávat jinou práci na úřadě. Ta většinou vyžadovala umění psát – adresy, korespondenci, dokumenty aj. Při posouzení charakteristik jednotlivých tlumočnicků ve výše popisované tabulce také zjistíme, že mělo zvládnutí psané formy jazyka větší hodnotu ve srovnání s ovládnutím pouze mluveného kódu.

Lze tedy konstatovat, že písemná fixace důležitých informací hrála větší roli než efektivní a rychlé dorozumívání v osobní komunikaci. Jelikož tlumočnicki-analfabeti nebyli zprostředkováním ústní komunikace vytíženi zcela a zbylý čas nemohli vyplnit kancelářskými záležitostmi, pověřoval je magistrát úklidem. Ten sice v souladu s novou redefinicí tlumočnickovy profese náležel každému tlumočnickovi (viz Grootfontein), analfabeti však jako pomocníci při úklidu v archiváliích figurují mnohem častěji. Podobná situace se kromě výše jmenovaných měst vyskytla například ve Swakopmundu: „Zdejší tlumočnick je schopen dělat kancelářské práce jen ve velmi omezené míře, proto většinu času tráví úklidem a

---

²⁶⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A6/10/90.

²⁶⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/15/5.

pochůzkami.“ Pisatel rovněž dodává, že se v praxi setkal jen s mála domorodci, kteří byli schopni kancelářské úkoly plnit.²⁷⁰

Podobný pohled na ústní a písemnou mezijazykovou komunikaci již v roce 1813, několik desetiletí před začátkem německého koloniálního rozmachu, podal německý filosof Friedrich Schleiermacher. Tlumočení výrazně podřazoval překladu a své stanovisko odůvodňoval rozdílností životních sfér, v nichž se oba typy převodu odehrávaly. Tlumočení podle jeho názoru patří do sféry obchodu a jeho hlavní vlastností je přizpůsobování času a prostoru komunikace, zatímco překlad se řadí do oblasti umění a vědy.²⁷¹ Podobný rozdíl mezi tlumočením a překladem uvádí o skoro 200 let později i Čužakin: „Říká se, že překlad je umění, zatímco tlumočení řemeslo.“ Zároveň však dodává:

„Neurázejme se však! Nemluvě o tom, že přesná hranice mezi uměním a řemeslem neexistuje, připomínáme: Dobrý řemeslník vždy byl a bude oceňován, přičemž opravdový mistr svou tvorbu mění na umění jen tím, že profesionálně a zručně vykonává svou činnost.“²⁷²

12.4 Finanční ohodnocení tlumočnicků po zániku kolonie

Explicitně výše výplaty pro tlumočníky uváděna nebyla, redefinice dané profese však stanovuje konkrétní platovou třídu, o níž se ale dále v dokumentech podrobněji nepíše. Jasně je pouze to, že po roce 1948 již tlumočnickům ve všech městech plošně náleželo stejné finanční ohodnocení. Tím se praxe lišila od situace z počátku 20. století, kdy každé město odměňovalo policisty/tlumočnický dle vlastního uvážení a místní správa předkládala koloniálnímu guvernérovi individuální návrhy na zvýšení jejich odměny.

Podobné iniciativy přicházely i v době před zavedením unifikované částky. Například v psaní, odeslaném dne 17. 2. 1921, pisatel informuje adresáta, že jistý pan G. Rago byl osloven, aby tlumočil do italštiny po dobu jedné hodiny. „Nedostal ale provizi, neboť žádná taková, která by se vztahovala na tlumočnické služby ve spojení s kriminálními případy, není zapsána v seznamu tarifů (*Rule of Court and Tariffs*).“ Na závěr dopisu je vyslovena žádost o poskytnutí informace, jaká částka za tuto službu dotyčnému náleží.²⁷³ Odpověď na daný dopis

---

²⁷⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/12.

²⁷¹ Munday, cit. d. (pozn. č. 106), s. 28–29.

²⁷² Čužakin, cit. d. (pozn. č. 47), s. 21.

²⁷³ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 3039 – 17/20/20.

nebyla mezi archiváliemi nalezena, ale spatřujeme zde každopádně snahu o zjištění časové, v našem případě hodinové sazby za tlumočnickou službu, což se blíží soudobé praxi. Profesní organizace JTP ještě v roce 2016 stanovovala doporučené tarify za tlumočnické služby na den, v případě komunitního tlumočení na hodinu.²⁷⁴ V dobovém formuláři z poloviny dvacátého století se uvádí konkrétní výše sumy pro domorodé tlumočníky. Náleželo jim 10–40 liber měsíčně spolu s proplacením stravného.²⁷⁵

V jednom z dalších dokumentů odesílatel žádá navýšení stávající odměny o 10 liber, původní částku však nespecifikuje.²⁷⁶ V dopise, který vyvolal redefinici tlumočnické profese, se píše o zaměstnání tlumočnicka na plný úvazek s nedostačující výplatou ve výši 48 liber ročně. Magistrát města zde doporučuje navýšení finanční odměny, neboť se „[...] dotýčný již dříve osvědčil jako dobrý tlumočnick“. Daná výplata by se měla přiblížit té, již dostávají domorodci na podobných postech v administrativní správě.²⁷⁷

Jen pro srovnání uveďme výplatu domorodce, který ve Windhoeku na magistrátu zastával úklidové práce a jehož finanční ohodnocení autor zmiňuje s cílem srovnání (Příloha 26). Zaměstnaný uklízeč dostával dle příslušné platové třídy 48 liber spolu s 30 librami v rámci příspěvku na živobytí. Měsíčně tedy obdržel 8 liber, s čímž souhlasil, neboť od původního zaměstnavatele pobíral 7,10 liber. „Víc času než úklid dotyčnému zabírá kancelářská práce, zahrnující vyplňování dokladů, zařizování dokumentace k cestovním pasům atd.“. Na závěr odesílatel píše: „Jedná se o chlapce, který se rychle může vypracovat na tlumočnicka,“ a ptá se, zda jej smí povýšit do lepší platové třídy.²⁷⁸ Vzhledem k uvedené možnosti kariérního růstu se opět potvrzuje nepatrný rozdíl mezi statusem uklízeče a tlumočnicka. Dne 31. 10. 1947 se v jednom z dopisů týkajících se zaměstnání tlumočnicka avizuje výplata ve výši 96 liber ročně spolu s pokrytím nákladů na živobytí, jež činí 57 liber pro ženatého domorodce, 28,10 liber náleželo svobodnému.²⁷⁹

---

²⁷⁴ „Doporučené minimální tarify za překlad a tlumočení na rok 2016“, *ToP* 118, 2015, s. 22–26.

²⁷⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, table.

²⁷⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 3039.

²⁷⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A.6/10/18.

²⁷⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 23/1/6/4.

²⁷⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A.6/10/90.

12.5 Porovnání platů napříč časem a zaměstnáními – Jak si vedli tlumočníci?

Jestliže odměňování tlumočnicků v době koloniální i po dekolonizaci srovnáme s finančními odměnami za jiné služby, zjistíme, že práce tlumočnicků byla dlouhodobě spíše podceňována. Za jeden z důvodů lze považovat nedůvěru v dvojaký charakter daného druhu zprostředkování komunikace (viz kapitola č. 2). Celkově ve výši finančního ohodnocení vede jazyková výuka a taktéž vůle dotyčného Němce či domorodce se cizí jazyk naučit. Učitelská povolání dávala německé vládě naději na zavedení jednotné a bezproblémové komunikace mezi oběma stranami, a tedy možnost odstranění třetí osoby – pochybného mezičlánku, jenž může vyjednávání negativně ovlivnit. O prémiech, které náležely především německým koloniálním úředníkům za jejich ochotu se potřebný jazyk naučit, se vedly dlouhé diskuse od začátku až do konce existence Německé jihozápadní Afriky.

Názory na výši, kritéria udělování daných odměn, stejně tak jako otázku, zda je vůbec odměňování takových iniciativ relevantní, se lišily. V roce 1896 se objevuje návrh na rozlišení prémie dle jednotlivých jazyků: ochota osvojit si angličtinu či holandštinu měla zůstat bez finančního ocenění, zatímco za naučení každého domorodého jazyka (konkrétně namaštiny, hererštiny či ovambštiny) dotyčnému náleželo ročně 1000 marek.²⁸⁰ V jiném dokumentu z konce 19. století (odeslaném z Kamerunu) se dozvídáme o rozlišování mezi jednotlivými třídami úředníků. Úředníkům první kategorie, tedy těm nejvýše postaveným, odměna za osvojení angličtiny nenáležela, neboť se daná kompetence považovala za součást podmínek pro vykonávání funkce, zatímco úředníci druhé kategorie, jejichž povinnosti se vztahovaly především na administrativní a organizační záležitosti, pobírali za osvojení angličtiny jednorázovou prémie ve výši 200–300 marek.²⁸¹ V dokumentu z února 1896 se zmiňuje odměna za naučení holandštiny, které dle autora potrvá 3–4 měsíce. I v tomto případě měl dotyčný nárok na 200–300 marek, avšak s poznámkou, že dané finance mají pokrýt náklady na zaplacení lektora. Dělení na důležitost dle postů tu nepozorujeme, výše odměn se

---

²⁸⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911, document number 5.

²⁸¹ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonialwissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalische Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1. 1891–1903, Dokument Nummer 3.

však opět liší na základě jazyků; za osvojení angličtiny dotyčnému náleží až 400 marek, a to údajně z důvodu větší relevance pro praxi.²⁸²

Pro domorodce jevící zájem o jazykové vzdělávání vyčleňovala německá vláda rovněž jistou část svého rozpočtu, spíše se však jednalo o finanční příspěvky pro misionáře v koloniích, kteří za didaktiku místních zodpovídali. Konkrétní příklad odměňování domorodců nalezneme jen v dopise Heinricha Veddera, kde roku 1913 prosí o pravidelné vyplácení měsíční odměny ve výši 10–20 marek pro Ovamby navštěvující výuku německého jazyka, kterou misionář vede v Grootfonteinu. Daná odměna má dle Veddera pokrýt měsíční výplatu pracujících domorodců.²⁸³

Příkladů žádostí o finanční podporu ze strany misionářů nalezneme v dobových archiváliích celou řadu. Výše příspěvků se různí, dané prostředky jsou ale většinou poskytovány z *Fondu pro podporu šíření německého jazyka*. Roku 1900 například farář z Windhoeku žádal o podporu ve výši 2 000 marek,²⁸⁴ v roce 1908 z hlavního města přichází prosba o 400 marek.²⁸⁵ Roku 1912 žádá misionář Peter o příspěvek 300 marek na výuku němčiny a angličtiny v Bethanienu,²⁸⁶ zatímco do Windhoeku mělo putovat 800 marek na všeobecnou podporu vzdělání v misionářských školách.²⁸⁷ V Lüderizu koloniální vláda považovala náklady na výuku úředníků za velmi vysoké, neboť ročně činily 4 000 marek, a k tomu byl ještě pro tyto účely zakoupen dům za 20 000 marek.²⁸⁸ Pro srovnání cen nemovitostí v koloniální Namibii uveďme částku 12 000 marek, již za celý svůj život našetřil tlumočník, bývalý převozník zboží a zemědělec Willem Cloete, přičemž dané úspory byly údajně ze strany ostatních obyvatel považovány za nezvykle vysoké.²⁸⁹

---

²⁸² National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 1, Prämien für die Erlernung von Eingeborenensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 11.

²⁸³ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 1, Prämien für die Erlernung von Eingeborenensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896, document number 39.

²⁸⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 100.

²⁸⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 118.

²⁸⁶ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 153.

²⁸⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2, Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898, document number 156.

²⁸⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914, document number 6.

²⁸⁹ Olpp, cit. d. (pozn. č. 118), s. 11.

Finanční podpora provozu misionářských škol a celkového vzdělávání domorodců se také lišila v závislosti na jednotlivých městech. Roku 1902 byly dle transkriptu dopisu od koloniálního guvernéra Theodora Leutweina rozdány následující částky: „[...] 300 marek pro misionáře v Omaruru, 600 pro Outjo, 700 marek činila podpora ve Windhoeku, 500 v Gibeonu a 700 v Keetmanshoopu“.²⁹⁰ Na výuku křováckých kmenů bylo Heinrichu Vedderovi, jenž jako jediný jejich jazyk i kulturu znal, uděleno 750 marek.²⁹¹

Fond pro podporu šíření německého jazyka však přiděloval finance nejen Německé jihozápadní Africe, ale i jiným německým koloniím. Ty dostávaly v souhrnném pohledu vyšší finanční prostředky. Například na rok 1913 bylo pro mise v Kamerunu vyhrazeno 30 000 marek k zakoupení učebních pomůcek²⁹² a Togo o rok později obdrželo 25 000, přičemž v roce 1890 dané kolonii náleželo jen 1 000 marek.²⁹³ Vysokou výplatu v porovnání s tlumočníky dostávali i učitelé, a to jak domorodí, tak i němečtí.

Němci k domorodým učitelům, jak již bylo uvedeno výše, zaujímalí dvojaký postoj: Na jednu stranu s nimi z hlediska kulturních odlišností dobré zkušenosti neměli, na druhou stranu však rodilé mluvčí považovali za stěžejní článek výuky v *Semináři orientálních jazyků*, a proto je za tehdy velmi výhodných podmínek zvali do Berlína. Domorodí učitelé tu byli vázáni smlouvou, jež určovala měsíční plat ve výši 130 marek a mnoho doplňkových příspěvků: 150 marek ještě před cestou na přípravu a zakoupení potřebného vybavení, 250 na oblečení a obutí, uhrazení zpáteční cesty s příspěvkem 90 marek a závěrečnou odměnu ve výši 600 marek.²⁹⁴

Nižší finanční ohodnocení neměli ani němečtí učitelé zvaní do kolonie. Dle dobové směrnice měl německý pedagog na základní škole ročně obdržet výplatu ve výši 5 100 marek, přičemž daná částka mohla za 6,5 let služby v kolonii stoupnout na 6 600, po devíti letech na 7 800 marek. Měsíční částky tedy činily 425, 550 a 650 marek. K tomu bylo německým učitelům v kolonii propláceno ubytování, lékařské ošetření a rovněž jim vláda hradila péči v případě ošetření v lazaretu. Po odsloužení tří let měli nárok na čtyřměsíční dovolenou v Německu, během které pobírali maximální výši platu. Zde smlouva také předepisovala uhrazení cestovného pro učitele i jeho rodinu. Počítalo se také s vyplácením důchodů pro

---

²⁹⁰ Adick, Mehnert, Christiani, cit. d. (pozn. č. 54), s. 265.

²⁹¹ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia 1911–1914, document number 25.

²⁹² Adick, Mehnert, Christiani, cit. d. (pozn. č. 54), s. 294.

²⁹³ Tamtéž, s. 262.

²⁹⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1, Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–191, document number 21.

učitele ve výslužbě, který činil 1 800 marek, po 18 letech se však tato základní sazba zvýšila na 3 300 marek. Spolu s finanční podporou měli vysloužilí učitelé nárok na financování ubytování ve výši 546 marek ročně.²⁹⁵

Na rozdíl od domorodých učitelů v Berlíně měli Němci v kolonii ještě přidělený takzvaný *tropický příspěvek (Tropenzulage)*, jenž činil 600 marek. Jednalo se zde o odměňování ochoty učitele strávit službu v exotických podmínkách, které jsou často připomínány ve fyzických požadavcích na budoucí tlumočníky či koloniální úředníky a o nichž ve druhé polovině dvacátého století psal Hans Karl Diehl jako o jedné z komplikací při tvorbě překladu Bible. Měsíční příspěvek na překlad Bible činil 700 marek, z dokumentů ale není jasné, co konkrétně bylo z dané částky hrazeno a zda zahrnovala výplaty pro jednotlivé překladatele a koordinátora.²⁹⁶ Pokud jde o hospodaření s financemi uvnitř *Semináře orientálních jazyků*, měli zájemci povinnost platit některé poplatky: 60 marek činil poplatek za připuštění k závěrečné zkoušce, 20 marek musel semestrálně přispět každý frekventant na provoz knihovny a 5 marek činila cena za návštěvu jedné přednášky. Za určitých podmínek však zájemcům náleželo stipendium ve výši 300–400 marek.²⁹⁷ Pro srovnání rovněž uveďme cenu jednoho výtisku *Časopisu afrických a oceánských jazyků se zvláštním zaměřením na německé kolonie*, jež činila 4 marky. Zvýhodněné roční předplatné daného čtvrtletníku vycházelo na 12 marek.²⁹⁸

Nyní se již dostáváme ke komparativnímu pohledu na výplaty tlumočnicků, o jejichž výši se napříč celou dobou existence kolonie, ovšem i po jejím zániku, vedly dlouhé diskuse. Panovala tu nejistota, zda je vůbec nutné tlumočnický zaměstnávat, jestli mají pracovat na plný, či částečný úvazek a jaké služby patří mezi jejich kompetence. Obšírné pojednání o výplatách bylo podáno již v předchozích kapitolách, obecně lze říci, že se však pohybovaly hluboce pod průměrem finančních odměn pro učitele a misionáře nebo prémie koloniálních úředníků za ochotu se cizí jazyk naučit. V archiváliích spatřujeme převládající snahu o

---

²⁹⁵ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonial wissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalisch e Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1.1891–1903, Dokument Nummer 20.

²⁹⁶ Baumann, cit. d. (pozn. č. 219), s. 63.

²⁹⁷ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonial wissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalisch e Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1.1891–1903, Dokument Nummer 53.

²⁹⁸ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 2, Sprache der Eingeborenen. Generalia 1913–1913, document number 19020.

vyrovnání platů tlumočnicků s odměnami pro policisty, které se pohybovaly mezi 30–50 markami. Konkrétní částky se lišily geograficky, záleželo tedy na městě, v jehož koloniálním úřadě tlumočnick působil, a jaké pracovní vytížení se od něj vyžadovalo. Uvedené finanční rozpětí rovněž záviselo na tom, zda zahrnovalo pokrytí nákladů na stravné, bydlení a oblečení. V Lüderitzu tak tlumočnick měsíčně dostával 90 marek, z čehož však musel hradit všechny náklady na živobytí. Oproti tomu smlouva s Geogrem Alcockem jakožto tlumočnickem na plný úvazek sice předepisovala základní plat ve výši 30 marek, koloniální vláda však přebírala náklady na stravné s předepsanou denní normou základních potravin. Smluvní podmínky taktéž stanovovaly možnost zvýšení finančního ohodnocení v závislosti na čase stráveném ve službě: po prvním odpracovaném roce měla výplata každoročně vyrůst až o 120 marek, přičemž maximální navýšení nesmělo přesáhnout 720 marek.

Poté, co bývalá kolonie přešla pod správu Jihoafrické unie, se výplatám tlumočnicků sice začala věnovat větší pozornost, číselné hodnoty se ale i tak nevyšplhaly vysoko. K hlavním povinnostem dotyčných se nabalovaly další a další činnosti, mnohdy nesouvisející s výkonem tlumočnické profese. Daná rozšíření však tlumočnickům dle dobových pramenů nevadila, neboť zvyšovala jejich hodnotu, s níž rostlo i finanční odměňování. Ve dvacátých letech výplata tlumočnicků klesla, a to na 10–40 marek měsíčně. Roku 1932 se již ve smlouvách objevují libry, tlumočnick jich tehdy měsíčně obdržel 48. Za zmínku však stojí, že ve stejné platové relaci se tehdy pohybovaly odměny pro osoby poskytující úklidové služby, které kromě zmíněných 48–50 liber ještě pobíraly příspěvek ve výši 30 marek na živobytí.

12.6 Zaměstnávání tlumočnicků po zániku kolonie

Ve čtyřicátých letech minulého století se setkáváme s žádostmi o doporučení vhodného tlumočnicka, stejně tak ale narážíme na psaní, v nichž se kandidáti o danou práci sami ucházejí. V dopise ze dne 9. 9. 1947 odeslaném z Otjiwaronga autor na přání úřadu charakterizuje tlumočnicka a přikládá jeho formulář. Jedná se o míšence „[...] s vlídným vystupováním a hezkým zevnějškem, je velmi spolehlivý a čestný, jeho otec je Němec a matka pochází z kmene Damara“. Odesílatel zde uvádí zvláštní informaci o kompetencích tlumočnicka – „[...] umí číst a trochu psát anglicky, jazyku však nerozumí, ani nemluví natolik dobře, aby mohl plynule tlumočit u soudu.“ Kandidát však dle dopisu umí velmi dobře číst i psát afrikánsky, je proto schopen mezi těmito jazyky tlumočit. Dané konstatování tedy jen potvrzuje důležitější roli písemných jazykových kompetencí nežli ústních, a to i v případě tlumočení, tedy orálního převodu jazykového materiálu. Na závěr autor shrnuje: „Je to velmi

dobrý chlapec, ale kvůli jeho chabému vzdělání jej nepovažuji za vhodného kandidáta na místo tlumočnicka u nejvyššího soudu.“²⁹⁹ Toto konstatování se s jistou mírou pravděpodobnosti zakládá na předchozích zkušenostech s defektním přetlumočením při výsleších domorodců.

Podobná doporučení nejčastěji přicházela jako reakce na formuláře, které rozesílali potenciální zaměstnavatelé tlumočnicků. Tento formulář (Příloha 27) vlastnoručně vyplňovali kandidáti a posílal se spolu s průvodním dopisem, kde se posuzovatel detailněji vyjadřoval ke kvalitám doporučovaného jedince. Do formuláře bylo povinné uvést osobní údaje jako jméno, adresu, jméno otce, zaměstnání, popř. studijní obor, národnost, datum narození, místo narození, stav, informaci, zda má dotyčný děti, a případně jejich počet. Co se týče kompetencí, musel kandidát doložit absolvované zkoušky, certifikáty, ovládané jazyky i jejich úroveň. Kromě toho se požadovalo u každého jazyka specifikovat, zda v něm dotyčný dokáže mluvit, číst a psát. Předdefinovaná byla ve formuláři angličtina a afrikánština. Znalost těchto dvou jazyků se od kandidátů automaticky očekávala, zbývalo jen dopsat úroveň. Rovněž se počítalo se speciálními kvalifikacemi, k nimž zájemci uváděli například znalost práva, účetnictví, stenografie aj. Profilaci tlumočnicků v závislosti na kompetencích z jiných oborů zmiňuje i Běloručev v kapitole o tlumočnickově erudici: „Tlumočnick může a musí obsluhovat všechny profese, zaměření a směry vědy i umění, ale pouze do jisté míry.“³⁰⁰ Dále formulář nabízel zvláštní pole pro nabyté zkušenosti a požadoval vyplnění předchozích zaměstnání. Nedílnou součástí bylo sebehodnocení zdravotního stavu budoucího tlumočnicka, informace, zda trpí některou fyzickou či psychickou indispozicí a zda byl někdy souzen, nebo propuštěn ze zaměstnání. Na závěr se ve formuláři nabízí prostor pro vyjmenování příloh. Samotný arch je psán dvojjazyčně – anglicky i afrikánsky.³⁰¹ V jedné z reakcí autor spolu s formulářem poskytuje vlastní hodnocení tlumočnicka jménem Felix Hamaseb:

„Mluví afrikánsky a německy docela dobře, jeho znalost angličtiny je však poněkud slabá. [...] Umí psát v afrikánštině, ale dělá mu to velké potíže. [...] Velmi dobře mluví dialekty namaštiny, hererštiny, ovambštiny, ale nerozumí dialektům obyvatel Angoly či Bečuánska.“

Na závěr autor nezapomíná zhodnotit celkový dojem z popsaného tlumočnicka. Jeví se mu jako velmi pohledný a pracovitý.³⁰²

---

²⁹⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number: 17/1/8.

³⁰⁰ Minjar-Běloručev, cit. d. (pozn. č. 85), s. 17.

³⁰¹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number Z. 83.

³⁰² National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/1/5.

Pokud se podíváme na korespondenci ze strany těch, kteří tlumočníky poptávali, narazíme rovněž na řadu dopisů dokládajících oboustranný zájem o tlumočnické služby. V psaní adresovaném opět roku 1947 všem magistrátům odesílatel poptává tlumočnicka pro *Nejvyšší soud*. Soud dle autora bez tlumočnicka fungovat nemůže, a proto je poptávka extrémně urgentní. Odesílatel tedy prosí o poskytnutí formulářů či doporučení s uvedením všech kvalifikací, dovedností a zkušeností.³⁰³ V další podobné žádosti se píše o tom, že „[...] tlumočnick je klíčový, neboť není možné předat myšlenku bez toho, aniž by ji převedl kompetentní tlumočnick, zběhlý v jazycích a dialekttech, užívaných každý den, jenž by obžalovaného informoval o tom, co řekl svědek“. Dle autora je spravedlivé, aby měl obžalovaný možnost rozumět všemu, co se během přelíčení řekne.³⁰⁴

Dne 26. 8. 1947 autor v dopise pro vládní sekretariát uvádí, že jeho kancelář včera navštívilo šest z dvaceti přihlášených uchazečů na místo tlumočnicka. „Dotyční byli poslání na jazykový test, jenž jasně ukázal kompetence zájemců.“ Testy autor dopisu přikládá v příloze. Jako kompetentní pro činnost tlumočnicka údajně vyplynul jen jeden kandidát jménem Abraham David.³⁰⁵ Pro srovnání uveďme, že vysoké procento uchazečů, jejichž kompetence neodpovídaly stanoveným požadavkům, se vyskytovalo i v pozdější tlumočnické praxi. Dle Holly Mikkelsonové se během simultánního tlumočení na Norimberském soudním tribunálu projevíly dostačující předpoklady jen u pěti procent předem otestovaných a přijatých kandidátů.³⁰⁶

Vhodným kandidátem na soudního tlumočnicka byl Abraham David uznán již 14. 7. 1947, neboť se v mnoha příležitostech ukázal jako profesionál. Pro soud už tlumočil v ovambštině i hererštině, přičemž zanechal dobrý dojem. „Obě strany se shodly na tom, že vždy dokázal předat smysl sdělení, které musel přetlumočit.“³⁰⁷ Toto závěrečné konstatování v sobě skrývá hlavní myšlenku *interpretativní teorie smyslu*, kterou Danica Seleskovichová tematizovala a systematizovala přibližně o třicet let později.³⁰⁸

---

³⁰³ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number A.6/10/90.

³⁰⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 17/2/1.

³⁰⁵ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 1/12.

³⁰⁶ Mikkelson, cit. d. (pozn. č. 13), s. 5.

³⁰⁷ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 2/7/4.

³⁰⁸ Seleskovitch, cit. d. (pozn. č. 126), s. 12–19.

Dalším aspektem, který se později stal jedním z podnětů pro výzkum, je stres při tlumočení. Dne 22. 10. 1940 byl v dopise doporučen kandidát, který však dle odesílatele „[...] má strach stát se tlumočnickem“. Jedná se o dvacetiletého Fridricha Gougamba z kmene Damarů, jenž „[...] mluví, čte i píše v afrikánštině, hererštině a namaštině“.³⁰⁹

12.7 Testování uchazečů o místo tlumočnicka

Zatímco v době koloniální se znalosti tlumočnicků prověřovaly velice sporadicky a spíše se vycházelo z dosavadních zkušeností s tlumočnickou prací, po zániku kolonie se vzhledem k hojnému počtu zájemců vytvořil i systém testování jejich kompetencí. Kandidáti skládali kvalifikační test (Příloha 28), jenž sestával z několika otázek/situací, na které musel dotyčný písemně reagovat, přičemž se dané úkoly vždy vztahovaly na oblast justice, neboť právě v ní byly tlumočnické služby vyžadovány nejčastěji. Konkrétně se v odpovídajících pramenech vyskytují následující testovací úlohy:

1. Informuj obžalovaného v hererštině, že je obviněn z těžkého ublížení na zdraví.
2. Zeptej se svědka v damarštině, jestli viděl napadení žalobce obžalovaným.
3. Řekni obžalovanému v afrikánštině, že je obžalován z...
4. Zeptej se svědka v ovambštině, jestli přistihl obžalovaného při činu.
5. Informuj svědka v afrikánštině, že se soud odročuje.“³¹⁰

Jak je vidět, jednalo se o prověřování reakcí v konkrétních situacích z praxe, během nichž tlumočníci museli umět jednat a zajistit bezproblémovou komunikaci. Dané úlohy se zadávaly vždy v angličtině. Analyzovaný záznamový arch často obsahuje pouze jednoslovné odpovědi, přičemž nejednou zůstalo pole pro odpověď zcela prázdné. Dle komentáře k plnění testu se lze domnívat, že se jednalo o prověřování znalostí šesti účastníků, s jejichž výkony (vyjma Abrahama Davida) posuzovatel nebyl spokojen. Právě Abraham David však v testu „[...] prokázal, že disponuje potřebnou slovní zásobou a má zkušenosti se soudním tlumočením“.³¹¹ Mezi prameny rovněž najdeme podrobné hodnocení jednoho ze zúčastněných kandidátů na post soudního tlumočnicka. Daný arch pochází ze dne 10. 5. 1947 a jedná se o žádost uchazeče jménem Mathias von Luttichou. Dle autora posudku kandidátovi nemůže být vyhověno, neboť sám hodnotitel konstatoval, že „[...] by se bál, co by se s ním stalo, pokud by soud

³⁰⁹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 22/1/8.

³¹⁰ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 1/12 – Test.

³¹¹ National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number 1/12 – Native messenger grade I.

rozhodoval, zda mu udělit trest smrti, či ne, a dané jednání zprostředkoval tento tlumočnick³¹². Celkem test obsahoval 14 překladových úloh, výchozí zadání se většinou objevovalo v angličtině, nejfrekventovanější fráze z justiční praxe však uchazeči museli překládat i z jiných jazyků. Pro zajímavost uvedme, že podobný testovací postup se dodnes uplatňuje například při přijímacích zkouškách na *Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, kde uchazeči musejí nejprve písemně prokázat schopnost adekvátně přenášet myšlenky z jednoho jazyka do druhého.³¹³

V tlumočnické teorii i praxi se hlubší zájem o výběr a testování vhodných kandidátů na tuto profesi začal projevovat v šedesátých letech 20. století. O analýzu důležitých předpokladů a způsobu selekce se zasloužily profesní organizace tlumočnicků, jejichž počet rovněž exponenciálně rostl. První publikaci na dané téma vydala organizace AIIC v roce 1965, kde byly shrnuty nejen dispozice nutné pro výkon tlumočnické profese, ale také konkrétní testovací postupy, implementované na řadě významných škol. I když se typy testů lišily v závislosti na konkrétní instituci a uchazečově odborné přípravě ještě před přijímací procedurou, často se během zkoušení vyskytl rozhovor a překlad či tlumočení, stejně jako ve čtyřicátých letech na jihu Afriky.³¹⁴

12. 8 Tlumočení během jednání o nezávislé Namibii v Turnhalle

Ve druhé polovině 20. století v Namibii sílily snahy o dosažení nezávislosti na Jihoafrické unii (od roku 1961 Jihoafrické republice), pod jejíž mandátní správu někdejší kolonie roku 1915 přešla. Jak popisuje Jan Klíma, tlumočnické služby se v dané době nejvíce prosadily při jednáních o návrhu nové ústavy, probíhajících mezi léty 1975 a 1977 v bývalé tělocvičně hlavního města Windhoek, označované dodnes jako *Turnhalle*. Hlavním jednacím jazykem byla zvolena afrikánština:

„Dané prostory byly renovovány na moderní konferenční středisko, kde mohlo jednat 136 osob; u každého křesla u ústředního oválného stolu byla sluchátka, kde bylo možné vybrat si jeden z osmi jazyků: silozi z Caprivi, jazyk Kavangů, ošivambo [ovambštinu], otjijherero [hererštinu], damarštinu, khoekhoegwab [namaštinu], afrikánštinu nebo angličtinu.“³¹⁵

³¹² National Archives of Namibia Windhoek, Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90, Staff: Native Interpreters, General, document number Application Mathias von Luttichou.

³¹³ „Přijímací řízení pro akademický rok 2019/2020“ [online], *Ústav translatologie FF UK* [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-148.html>

³¹⁴ Russo, cit. d. (pozn. č. 82), s. 9–16.

³¹⁵ Klíma, cit. d. (pozn. č. 3), s. 132–134.

Jednání se označovalo jako *Turnhallská konference*, na níž běloši i zástupci jednotlivých domorodých kmenů vytvořili ústavotvorné shromáždění čítající celkem 181 delegátů. Mohutné seskupení politických sil spolu se stranou *South-West African People's Organization* (SWAPO), jež stála v čele národněosvobozeneckého odporu proti jihoafrické nadvládě v bývalé kolonii, však dlouho nedokázalo dospět ke společnému kompromisu. Teprve pátá schůze *Turnhallské konference* navrhla plán třístupňové cesty k nezávislosti: nejprve na dva roky sestavit prozatímní vládu, pak vypracovat ústavu a nakonec roku 1978 vyhlásit nezávislost. Rada OSN však tento návrh odmítla a jednání pokračovala dál s tím, že se na nich významně začaly podílet USA, Kanada, SRN, Anglie a Francie, státy východního bloku i skandinávské země. Mezi tlumočnický tu působila Waltraut Fritzscheová, jež translatoologii vystudovala v Jihoafrické republice. Měla oprávnění tlumočit všechna jednání mezi prozatímní namibijskou vládou, zahraničními novináři a pozorovateli. Nyní se tlumočení už nevěnuje a je ředitelkou *Namibijské vědecké společnosti* ve Windhoeku.³¹⁶

Turnhallské konference se účastnili i Němci, již byli na jednání přizváni kvůli dřívější koloniální politice. Pro účely mezijazykového a mezikulturního dorozumívání se do bývalé tělocvičny na dobu konání konference nainstalovaly tlumočnické kabiny. Dle zkušeností Fritzscheové se v plném jazykovém režimu po celou dobu netlumočilo. Na jednáních, kam byla jako tlumočnice přizvána, zněly projevy simultánně ve třech pracovních jazycích – *afrikánštině, angličtině a němčině*. Waltraut Fritzscheová tehdy tlumočila ze dvou uvedených jazyků směrem do němčiny, přičemž se v kabině po celou dobu nacházela sama a vzhledem k délce projevů musela téměř nepřetržitě tlumočit po dobu dvou až tří hodin.³¹⁷

Pro srovnání uvedme, že profesní organizace AIIC nedoporučuje, aby jeden tlumočnický v kuse simultánně tlumočil déle než 30 minut. Nutno sice dodat, že se jedná o průměr, kolísající mezi 15–45 minutami souvislé práce, i tak je však rozdíl mezi požadavky patrný. Dále organizace usměrňující tlumočnickou profesi kladou důraz na nutnost spolupráce v kabině, tedy přítomnost alespoň jednoho kolegy tlumočnicka, který převod kontroluje, zapisuje pro kolegu čísla a případně dohledává neznámé pojmy.³¹⁸ Dle Alžběty Malkovské a Daniela Gila se spolupráce řadí mezi extralingvistické strategie ve fázi poslechu:

---

³¹⁶ Heslo „Waltraut Fritzsche“ in: *Namibia science* [online] [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: http://www.namscience.com.na/index_htm_files/Profil%20Waltraut%20Fritzsche%20E.pdf

³¹⁷ Informace byly získány během rozhovoru dne 11. 8. 2018.

³¹⁸ „How interpreters work. Simultaneous interpreting“ [online] *Aiic. International Association of Conference Interpreters*, 28. 11. 2011 [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/4005/interpreting-will-differ-according-to-the-needs-of-the-conference/lang/1>

„V ideálním případě by měl pasivní kolega poslouchat projev řečníka a aktivnímu tlumočnickovi zaznamenávat čísla, jména a případně napovídat nenaskakující termíny. Vzhledem k tomu, že pasivní kolega může vynaložit veškeré úsilí pouze na poslech, má větší šanci, že lépe porozumí obtížnému projevu než aktivní tlumočnick, který musí své úsilí rozdělit či roztrojit.“³¹⁹

Při aplikování moderních tlumočnických teorií udávajících podmínky pro efektivní simultánní tlumočení se postupy z *Turnhallské konference* jeví jako velmi nerozumné. Přesto je však nutné si uvědomit, že praxe daného druhu tlumočení se začala prosazovat až v padesátých letech, po prvním uplatnění tlumočnických kabin při Norimberském procesu.³²⁰ První metodickou příručku pro výuku tlumočení vydal Běloručev v roce 1959,³²¹ proto při pomýšlení, jak se situace vyvíjela tisíce kilometrů od evropských výzkumných středisek na jihu Afriky, spíše převládá skepse. Waltraut Fritzscheová rovněž uvádí, že několik jejích kolegů kvůli mimořádné zátěži vypínalo mikrofon a odmítalo v další práci pokračovat. O tom, že dříve patřilo vypnutí mikrofonu, a tedy naprostá rezignace na pokračování v tlumočení k běžným tlumočnickým strategiím, píše i Malkovská:

„Jde o extrémní strategii, která se v současné době již téměř nepoužívá. Dříve ji využívali tlumočníci v případě, že jim nebyly zajištěny odpovídající pracovní podmínky a měli pocit, že za dané situace nemohou odvést práci, za kterou by mohli převzít plnou odpovědnost.“³²²

Komunikace s obyvateli německého původu se i tehdy hojně odehrávala na poli justice, jenomže tentokrát s vyměněnými rolemi oproti koloniální době – řízení probíhalo mezi soudem a obžalovanými namibijskými Němci. Soudnímu tlumočení se Waltraut Fritzscheová věnovala rovněž, zprostředkovávala tehdy bilaterální komunikaci mezi oběma stranami. Zde byly převáděné úseky sice kratší, zato prý ale velmi náročné z hlediska zachování tlumočnické etiky, a zejména pak neutrality. Obžalovaní často tlumočníci považovali za svou „zachránkyni“ a prosili ji, aby zkreslovala informace v jejich prospěch. Mnozí jí pak přisuzovali vinu či zásluhu na vyslechnutém rozsudku. Dané praktiky nacházejí svou paralelu v tlumočnické praxi z doby koloniální a částečně se projevují i v současnosti, jak píše Zuzana Koudelková: „Porušení neutrality a napomáhání osobě, proti níž je vedeno trestní řízení, můžeme jednoznačně označit jako porušení tlumočnické etiky.“³²³

Dne 30. 6. 1911 uvádí koloniální guvernér vedle stížnosti na nedostatek tlumočnického personálu i doporučení pro řečníky, kde důrazně varuje před projevem

³¹⁹ Malkovská, cit. d. (pozn. č. 230), s. 70.

³²⁰ Čeňková, cit. d. (pozn. č. 92), s. 10.

³²¹ Tamtéž, s. 23.

³²² Malkovská, cit. d. (pozn. č. 230), s. 70.

³²³ Koudelková, Zuzana, *Soudní tlumočení v trestním řízení pro nerodilé mluvčí (ČR)* [Diplomová práce], Praha, Ústav translátologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2016, s. 30.

trvajícím 1,5–2 hodiny a navrhuje jeho segmentaci na krátké věty,³²⁴ přičemž z pojmového hlediska moderních teorií jde o takzvanou strategii KISS (*Keep it short and simple*). Dle Malkovské přesná definice tohoto fenoménu neexistuje, lze jej však vysvětlit následovně: „Pod pojmem strategie KISS rozumíme veškeré postupy, které umožní tlumočnickovi zjednodušenou formou a zřetelně převést do cílového jazyka ekvivalentní sdělení z jazyka výchozího.“³²⁵

13. Tlumočení v Namibii dnes

Dnes se v Namibii tlumočnické služby využívají méně než v koloniální době nebo během jednání o nezávislosti země. Od roku 1990 se jediným oficiálním jazykem samostatné Namibijské republiky stala *angličtina*, proto se valná většina jednání v národním i mezinárodním měřítku odehrává právě anglicky. Angličtina zasahuje skoro do všech odvětví a životních sfér, proto se na tlumočnické služby do domorodých jazyků obzvláště velký důraz neklade. Přesto se však tlumočení (mezi evropskými i domorodými jazyky) sporadicky realizuje například při představování mezinárodních projektů OSN či EU, na významných akcích pořádaných pod záštitou *Velvyslanectví SRN*, nebo v rámci komunitního tlumočení ve školách, na úřadech či v nemocnicích. Poptávka po zprostředkování komunikace je stále přítomna, proto rovněž na univerzitě UNAM existuje možnost absolvování ročního kurzu překladatelství a tlumočnictví. Vzhledem k současné světové situaci a vyhlídkám do budoucna lze očekávat, že tlumočení nabyde na důležitosti a otázka důslednějšího propracování tlumočnických projektů bude stále relevantnější.

13. 1 *Translatologie na univerzitě UNAM*

Univerzita UNAM se nachází ve Windhoeku. Zájemci tu mají možnost studovat filologické obory, vyučovány jsou domorodé jazyky, anglistika či germanistika, taktéž zde existuje možnost využít kurzů jazykového centra pro paralelní zdokonalování znalostí ve vybraných jazycích. Kvůli rostoucí poptávce po tlumočnických službách však univerzita zavedla i jednoletý kurz translatologie, do něž se mohou studenti vyšších ročníků přihlásit a

³²⁴ National Archives of Namibia Windhoek, Code: ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3, Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia 1911–1914, document number 3.

³²⁵ Malkovská, Alžběta, *KISS. Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka. Zkoumáno na česko-francouzském materiálu* [Diplomová práce], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2009, s. 60.

navštěvovat je jednou týdně v odpoledních či večerních hodinách. Pod vedením německé lektorky Marianne Zappen-Thomsonové se tu vyučuje jak překlad, tak tlumočení.³²⁶

V překladu se pracuje pouze s odbornými texty, a to z důvodů časových i praktických – probíraná látka se přizpůsobuje budoucímu uplatnění studentů. Jelikož je oficiálním jazykem angličtina, většina beletrie i publicistiky se v místních jazycích neprodává. Studenti se také během kurzu setkávají téměř se všemi druhy tlumočení. Konsektivně se tlumočí převážně krátké pasáže, pro nácvik simultánního tlumočení zde bohužel nejsou k dispozici kabiny, a tak studenti trénují pouze simultánní tlumočení šepem (bez šeptacího zařízení). Při tlumočení z listu vyučující důrazně upozorňuje na rozdíly mezi předpřipraveným a reálným projevem řečníka v praxi, proto list slouží většinou jen pro domácí přípravu na konsektivitu v hodině. Jak sama vyučující při rozhovoru uvedla, v praxi se z listu téměř netlumočí, řečníci spíše dávají psaný text projevu na přípravu, přičemž studenti mnohdy inklinují k preciznímu překladu napsaného a nevěnují pozornost změnám, jež řečník v reálném projevu na poslední chvíli učiní.³²⁷

Teorii se věnuje pozornost pouze v překladu, vychází se zejména z *teorie skoposu* Hanse Vermeera a *translatologické analýzy* Christiane Nordové. V případě podrobnější analýzy děl obou autorů zjistíme, že hlavní cíl, jež ve svých pracích sledují, je maximální přenesení účinku originálu do textu cílového. První zmiňovaný teoretik zavádí nový přístup k výchozímu textu v překladatelském procesu. Vyzdvihuje překladatele jako odborníka na mezijazykový i mezikulturní převod a zpochybňuje jakousi nedotknutelnost originálu, který je nyní takzvaně „sesazen z trůnu“ a plně se podvoluje rozhodnutí překladatele o tom, jakou roli v překladatelském procesu bude hrát. Dle Vermeera každý výchozí text vzniká v konkrétním kulturním a situačním kontextu, na který se váže odpovídající účinek, jehož zachování je v překladu nejdůležitější. Nemůže k němu však dojít při pouhém překódování, a tak Vermeer předává rozhodnutí o respektování formy i obsahu originálu výhradně do rukou překladatele-odborníka.³²⁸ Vermeerova nástupkyně Ch. Nordová ve svém díle taktéž uplatňuje *Teorii skoposu*. Jak uvádí, „[...] překladatel volí strategie na základě účelu a funkce překládaného textu, které má plnit pro cílového čtenáře. Tato komunikace vyžaduje pro své úspěšné

---

³²⁶ „FACULTY OF HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES: Prospectus 2018“ [online], *UNAM: University of Namibia Windhoek* [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: http://www.unam.edu.na/sites/default/files/newsletter/faculty_of_humanities_social_sciences_prospectus_2018.pdf

³²⁷ Informace získané při rozhovoru s lektorkou Marianne Zappen-Thomsonovou dne 10. 8. 2019

³²⁸ Vermeer, Hans, „Skopos and Commission in Translational Action“ [1989], in L. Venuti (ed.), *The Translation Studies Reader*, London – New York, Routledge 2004, s. 221–232, zde s. 222–223.

fungování určité podmínky, které musí překladatel zjistit a podřídít jim své postupy.³²⁹ Nordová tedy na Vermeera navazuje klasifikační kritérii pro podrobnou analýzu výchozího textu, jež dělí na faktory vněttextové (autor/vysílatel, intence, příjemce, médium, místo, čas a funkce) a vnitrotextové (téma, obsah, presupozice, výstavba, neverbální prvky, lexikum, syntax a suprasegmentální prvky).³³⁰

Koncepty obou teoretiků tedy lze považovat za příhodné rovněž pro pochopení principu tlumočení, neboť i zde je jedním z klíčových aspektů předání účinku sdělení a navázání úspěšné komunikace, o čemž ostatně píše i sám Vermeer, který *teorii skoposu* aplikuje na celý zastřešující pojem *translace*, jenž v sobě snoubí jak překlad, tak tlumočení.³³¹ Lze říci, že se jedná o jakousi unifikující substituci *intepretativní teorie smyslu* D. Seleskovitchové, která doslovný převod rovněž odmítá. Funkční překlad je zároveň jednou z hlavních intencí promítající se do děl českého teoretika překladu Jiřího Levého,³³² jež jsem měla možnost v rozhovoru s koordinátorkou translologie krátce představit a dát tak podnět k propojení české translologie s namibijskou.

13. 2 Mezinárodní organizace a komunitní tlumočení

Ve Windhoeku, stejně jako všech členských zemích, se nachází pobočka *Organizace spojených národů*, kde sídlí všechny její dílčí fondy a instituce jako například UNICEF, UNESCO, UNAIDS aj. Dle ředitelky *Informačního centra OSN*, které zodpovídá za poskytování informací tisku i veřejnosti, Lealani Van Wykové, se uvnitř organizace mluví výhradně anglicky, navenek se informace o projektech a činnosti jednotlivých organizací v jiných jazycích téměř neposkytují. Důvodem je nedostatek financí a pracovní kapacity, která by zajišťovala organizaci translologických služeb, a zodpovídala tak za efektivní doputování zpráv k těm, na něž jsou cíleny. O případné překlady písemných textů či rozhlasových zpráv se starají jednotlivé rozhlasové stanice nebo tiskoviny. Hlavním

---

³²⁹ Nord, Christiane, „Translating as a Purposeful Activity. A Prospective Approach“, *TEFLIN Journal* 17, 2006, 17, č. 2, s. 131–143, zde s. 131.

³³⁰ Nord, Christiane, *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, Heidelberg, Julius Groos Verlag 1995, s. 40–137.

³³¹ Vermeer, Hans, „Eine kurze Skizze der scenes-frames Semantik für Translatoren“, in H. Salevsky (ed.), *Wissenschaftliche Grundlagen der Sprachmittlung*, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag 1992, s. 75–83, zde s. 80.

³³² Levý, cit. d. (pozn. 106), s. 28.

argumentem proti nutnosti translatologických služeb je obecně panující domněnka, že se „[...] vždy v okolí najde někdo, kdo dotyčnému zprávu z angličtiny přeloží“.³³³

Obdobná situace panovala dle tehdejší velvyslankyně Jany Hybáškové i na *Velvyslanectví Evropské unie v Namibii*. Při realizaci některých humanitárních projektů jsou však příležitostně oslovovány osoby, které mají zkušenost jak s kulturním životem uvnitř kmene, tak fungováním evropské i namibijské moderní společnosti. Jako konkrétní příklad lze uvést tlumočení na poli při předvádění nových zemědělských technik, sloužících pro zefektivnění produkce.³³⁴

Translatologie se, byť v omezené míře, prosazuje i na *Velvyslanectví Spolkové republiky Německo ve Windhoeku*. Dle jedné ze zdejších pracovnic, Gunduly Perryové, se tlumočí hlavně při jednáních se zahraničními návštěvami. Pro tyto případy se využívá konsektivní, simultánní, doprovodné i bilaterální tlumočení, nejčastější jazykovou trojicí je *angličtina-němčina-afrikánština*. Některé texty se na velvyslanectví překládají, a to opět mezi zmíněnými jazyky. Jako v případě OSN jde většinou o sdělení pro místní tisková média. Zvláštní orgán zodpovídající za translatologické práce tu však neexistuje, proto překlady zpracovávají zaměstnanci velvyslanectví, případně si takto plní praxi studenti translatologických kurzů na univerzitě UNAM, přičemž pak hotové překlady ještě procházejí kontrolou ze strany zodpovědných pracovníků.³³⁵

Komunitní tlumočení se občas praktikuje ve školství, a to tehdy, pokud do třídy přijde žák, jenž jazyk výuky plně neovládá. V daném případě je dle bývalé ředitelky školy *Khomastura High School* Lydie Williamsové na pomoc přizvána osoba, která bezproblémovou komunikaci v prvních měsících zajišťuje, a podporuje tak integraci žáka do kolektivu.³³⁶ Vzhledem k nepropracované síti tlumočnických a překladatelských služeb se na scénu v případě nutnosti dostávají technologie počítačem podporovaného překladu, jichž využívá například azylový dům *Friendly Haven* ve Windhoeku, starající se o ženy a děti, které jsou nuceny v krizových životních situacích opustit své domovy. Zdejší personál – psychologky, vychovatelky, kuchařky i administrativní pracovnice sice ovládají řadu domorodých jazyků, jako je namaština, damarština, hererština či ovambština, pokud se však do azylového domu dostanou například francouzsky hovořící klientky, lze se spolehnout

---

³³³ Informace poskytnuty během rozhovoru v době výzkumného pobytu na území Namibie (24. 7. – 14. 8. 2018).

³³⁴ Informace poskytnuty během rozhovoru v době výzkumného pobytu na území Namibie (24. 7. – 14. 8. 2018).

³³⁵ Informace poskytnuty během rozhovoru v době výzkumného pobytu na území Namibie (24. 7. – 14. 8. 2018).

³³⁶ Informace poskytnuty během rozhovoru v době výzkumného pobytu na území Namibie (24. 7. – 14. 8. 2018).

pouze na *Překladač Google*, přes který si klientky se sociálními pracovníci vyměňují zprávy, a domlouvají se tak na dalším postupu.³³⁷

S technologiemi počítačem podporovaného překladu úzce souvisí pojem *lokalizace*, kdy překladatel dle Levého „[...] za národní a dobovou specifičnost originálu dosazuje národní a dobovou specifičnost oblasti, do níž se překlad uvádí“.³³⁸ Daný proces se pojí nejen s jazykovým překladem, ale hlavně s faktorem pragmatickým, jenž si žádá speciálního překladatelského postupu a zahrnuje práci nejen translologa, ale i jiných odborníků. Tento pojem se kromě označení překladatelského posunu aplikuje na převedení celých programů z výchozí kultury do cílové. Martina Mařátková ve své diplomové práci poukázala na důležitost lokalizace v rámci globalizace: „Globalizace je, jak už bylo zmíněno výše, nejširší pojem, pod který zahrnujeme jak internacionalizaci, lokalizaci, tak i překlad.“³³⁹ V Namibii se lokalizací zabývá odbornice na informační a komunikačních technologie Heike Winschiers-Theophilusová, která ve spolupráci s kolegy a studenty na univerzitě ve Windhoeku vyvinula speciální počítačový program pro velmi konzervativní příslušníky kmene *Himba*, striktně dodržující své tradice. Jak badatelka sama zmínila, s rostoucím fenoménem globalizace se pro dané domorodce život stává stále obtížnějším, a tak bylo třeba dospět k vhodnému kompromisnímu řešení, v němž se bude využívání počítačových technologií prolínat se snahou o minimální intervenci do domorodého života kmene.³⁴⁰

14. Výhled do budoucna

V kapitole č. 13. 4 se píše o univerzálnosti komunikace v angličtině uvnitř i vně mezinárodních organizací a rovněž většiny jiných veřejných institucí. Samotní pracovníci těchto institucí, například ředitelka informačního centra či vedoucí UNESCO centrály OSN ve Windhoeku, poznamenávají, že právě komunikace na hyperrovině v angličtině a nedostatečné zaměření na rozvoj tlumočnických služeb pro místní obyvatelstvo jsou jedním z problémů plnění cílů *Agendy 2030*, tedy cílů udržitelného rozvoje světa. Ty přitom do

---

³³⁷ Informace poskytnuty během rozhovoru s personálem v době výzkumného pobytu na území Namibie (24. 7. – 14. 8. 2018).

³³⁸ Levý, cit. d. (pozn. 106), s. 104.

³³⁹ Mařátková, Martina, *Lokalizace internetových stránek* [Diplomová práce], Praha, Ústav translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2010, s. 15.

³⁴⁰ Winschiers-Theophilus, Heike, „Ovahimba Community in Namibia Ventures into Crowdsourcing Design“, *Proceedings of the 13th International Conference on Social Implications of Computers in Developing Countries*, Negombo, Sri Lanka, květen, 2015 [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://people.cs.uct.ac.za/~edwin/MyBib/2015-IFIP.pdf>

značné míry míří na obyvatele, kteří mnohdy angličtinu neovládají.³⁴¹ Dle zástupců *Informačního centra OSN* má bez ohledu na oficiální status angličtiny ovambština větší procentuální zastoupení mluvčích v zemi, neboť celý sever Namibie je osídlen domorodci kmene Ovambo. Vzhledem k silicím výzvám, jimž Namibie i další rozvojové země čelí, mají translatologické služby stále větší potenciál.

K daným problémům, vyžadujícím mezinárodní komunikaci a zapojení co nejvyššího počtu dotčených obyvatel, se řadí například přírodní katastrofy spojené s klimatickými změnami nebo očekávaný vznik statusu klimatického migranta.³⁴² O redukci zemědělsky využitelných ploch v souvislosti s dynamickými proměnami světového klimatu píše rovněž Zbyněk Kuna, přičemž jediné řešení vidí v realizaci projektů efektivnějšího zemědělství.³⁴³ Jedním z cílů *Agendy 2030* je také vymýcení extrémní chudoby, projevující se například ve čtvrti Katatura několik kilometrů za Windhoekem. Nůžky mezi chudými a bohatými se ovšem v současném světě rozevírají stále více.³⁴⁴ Tyto problémy se přitom dají bez výrazných vnějších zásahů řešit pouze ve státech, jež jsou schopny na odpovídající iniciativy vynaložit vysoké finanční prostředky. V ostatních případech globální výzvy 21. století postihují především nejchudší vrstvy obyvatelstva, kterým se snaží situaci ulehčit mezinárodní organizace.

Jako první krok ve vytvoření organizovaného pořádku translatologických služeb lze navrhnout zřízení souhrnné databáze, do níž budou zaneseny osoby, které se dle předdefinovaných kritérií ukáží jako příhodné pro zajišťování mezijazykové a mezikulturní komunikace. Za kandidáty lze považovat například jazykově vybavené studenty mající příbuzné mezi příslušníky společenských skupin, kterých se globální problémy nejvíce dotýkají. Dále pak přicházejí v úvahu bilingvní sousedé, učitelé domorodých jazyků, sociální pracovníci a jiní lidé, jejichž mentální pole se rozprostírá mezi domorodou a mezinárodní kulturou.

Po vytvoření navrhované databáze se dá předpokládat zavedení specializovaných kurzů, otevřených pro všechny kandidáty bez podmínky statusu studenta. Na univerzitě UNAM obor translatologie sice existuje, jeho absolvování je však možné pouze pro řádně zapsané studenty. Navrhované kurzy či jednorázové přednášky by potenciálním tlumočnickům

---

³⁴¹ „Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development“ [online], *Sustainable Development Goals. Knowledge Platform* [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

³⁴² Buse, Uwe, „Nass“, *Der Spiegel* 72, 2018, č. 49, s. 13–22.

³⁴³ Kuna, Zbyněk, *Demografický a potravinový problém světa*, Praha, Wolters Kluwer 2010, s. 292–314.

³⁴⁴ Collier, Paul, *Exodus. Jak migrace mění náš svět?*, Praha, Libri 2017, s. 25.

zprostředkovávaly základní vědomosti o tlumočnické praxi, osvětlovaly základní strategie při konsekutivním, simultánním či bilaterálním tlumočení, ale hlavně poskytovaly povědomí o relevantním přístupu ke všem účastníkům během tlumočení komunitního, kdy značnou roli hraje především profesní etika. Rovněž v úvahu připadají tematické konzultace před konkrétní tlumočenou událostí, tedy pomoc při přípravě, sestavení glosáře, komunikace s řečníkem, zjišťování informačního pozadí atd. Vzhledem k počtu analfabetů či osob s nízkým stupněm vzdělání mezi těmi, na které jsou cíle rozvojové pomoci zaměřeny, mluvíme hlavně o ústní komunikaci, tedy tlumočení. V případě potřeby písemných překladů může vzniklý translatologický orgán nabízet poradenství ve strategiích, jak správně přenést funkci z originálního textu do cílového. Paralelně lze taktéž pořádat lingvistické a etnologické přednášky na různá témata s překladem spjatá.

Vrátíme-li se ale zpět k tlumočení, jako přínosné se rovněž jeví zapojení informačních a komunikačních technologií, které by například umožnily pořádat online-přednášky a konzultace přes *Skype* či jiná multimédia, prostřednictvím kterých se mohou s potenciálními tlumočníky spojit teoretikové a didaktikové tlumočení i překladu z různých zemí. K šíření informací a rad ohledně přístupů k translatologickým úlohám mohou dopomoci rovněž online platformy, nasnadě je tedy zřízení speciálních webových stránek, založení profilů na sociálních sítích, vytvoření aplikací, blogů, nebo kanálů na videoportálech. Školiteli potenciálních tlumočnicků by se stali tlumočníci, frekventanti translatologických kurzů na univerzitě nebo taktéž zaměstnanci institucí, jež se jazykovědou či mezinárodními vztahy zabývají. Didaktická výpomoc taktéž spadá do povinné tlumočnické praxe na většině translatologických škol, proto daný systém nabídne možnost studentům absolvovat pobyt v rámci mezinárodní smlouvy či konzultovat prostřednictvím online a video technologií. Vzhledem k tomu, že jedna z podmínek pro budoucí tlumočníky nutně obnáší znalost angličtiny jakožto spojovacího článku s mezinárodními organizacemi, budou veškeré služby translatologického orgánu komunikovány v angličtině.

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl probádat průběh mezijazykové a mezikulturní komunikace v letech 1884–1915. Do práce byly s ohledem na dobový kontext a naznačení vývojových linií zakomponovány rovněž pasáže o formách tlumočení po přechodu původně německé kolonie pod britskou správu Jihoafrické unie.

Při výzkumu tlumočení v období kolonialismu se do popředí dostal částečně očekávaný fenomén nedůvěry v tlumočnicka z důvodu jeho služby oběma jednacím stranám. Napříč celou dobou existence Německé jihozápadní Afriky se projevovaly snahy o odstranění nutnosti daného mezičlánku. Byl proto vypracován systém výuky jazyků pro Němce i domorodce, jenž ale potřebu tlumočnických služeb nevymýtil. Důvodem se staly odlišnosti jazykové i kulturní, o které jevíli zájem misionáři, věnující se výzkumu daných fenoménů. Potřeba tlumočení se prosazovala zejména ve třech životních sférách: justici, náboženství a diplomacii. V první jmenované oblasti roli tlumočnicků plnili hlavně policisté, v jejichž případech koloniální vláda neustále řešila otázky, zda dotyčné zaměstnávat na plný, či částečný úvazek, zda potřebují speciální školení, jaké jim přísluší finanční ohodnocení a které úlohy spadají do tlumočnickových kompetencí. Co se týče tlumočení v náboženství, narazili misionáři v kolonii na zásadní problém – rozdílnou segmentaci reality. Jelikož misionáři byli prvními, kdo domorodé jazyky písemně zafixoval a seznámil místní obyvatelstvo s evropskými, resp. obecně křesťanskými hodnotami, bylo třeba pro budoucí tlumočení i překlad daných zásad vytvořit speciální pojmy, jež budou místním následně tlumočeny. Mezi tlumočnickými zde vynikl zejména Willem Cloete, který tlumočení při kázání chápal jako své životní poslání. V diplomacii se komunikace zprostředkovávala hlavně mezi koloniálním guvernérem a náčelníky jednotlivých kmenů, přičemž se především jednalo o stanovování podmínek vztahu mezi kolonisty a domorodým obyvatelstvem a vymezení území převáděného pod koloniální správu. Jak rovněž dokládá historie tlumočení v jiných státech i obdobích, vyžadoval daný způsob komunikace v Namibii jistou dávku diplomackých schopností a talentu. Právě z tohoto důvodu Němci důvěřovali pouze bělochům, nejlépe přímo Němcům, již rozuměli jazyku i kultuře domorodců. Jedním z těchto tlumočnicků byl Ludwig Kleinschmidt, který dokázal s oběma stranami vyjednávat díky dlouho pěstovaným kontaktům s domorodci. Kulturu i jazyk místních obyvatel dokázali komplexně pojmut někteří misionáři, již koloniální vládě i místním tlumočnickům vytvářeli jazykové pomůcky – slovníky, gramatiky a glosáře. Součástí dané práce se kromě tlumočení staly taktéž poznatky

o vytváření překladů, a to zejména vzniku translátu Bible jakožto nejdůležitějšího díla pro pochopení křesťanských hodnot v původně pohanském prostředí.

Všechny klíčové informace byly zasazeny do širšího interdisciplinárního kontextu. Nastíněn je rovněž pohled na současné využití a zprostředkování translatologických služeb v rámci mezinárodních institucí a didaktiku translatologie na univerzitě UNAM.

V závěrečné kapitole daná práce přechází z historické perspektivy k návrhům na možnou systematizaci mezijazykové a mezikulturní komunikace, jež do budoucna přispěje k efektivnějšímu dialogu mezi mezinárodními organizacemi a osobami, na které je práce těchto organizací zaměřena. I když role tlumočnicka zatím nebyla jasně definována ani mezi odborníky, z historického hlediska vyplývá, že tlumočnický vztah vždy přispíval k efektivnímu dorozumění dvou stran, ať už 3 000 let př. n. l. v Egyptě, nebo před více než sto lety v Německé jihozápadní Africe.

Kromě důležitosti budování systému translatologických služeb má značný potenciál i stěžejní téma této práce – historický pohled na tlumočení. Jak uvádí Ševčíková, z epochy kolonialismu je zatím „[...] nejvíce probádaným tématem role tlumočnicků při objevování a kolonizaci Ameriky“.³⁴⁵ V závěru shrnuje:

„Problematika dějin tlumočení je tedy vskutku fascinujícím tématem, které skýtá pro historiky a příbuzné obory velký potenciál. Jeho zkoumání bude představovat výrazný přínos do mozaiky dějin. V tomto ohledu se otevírají velké možnosti navazujícího zkoumání, které by jednotlivé aspekty rozšířily, prohloubily a uvedly do dalších souvislostí.“³⁴⁶

Přispěje-li jedním z kamínek do této mozaiky i daná práce, bude tím její účel splněn...

---

³⁴⁵ Ševčíková, cit. d. (pozn. č. 6), s. 22.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 38.

Bibliografie

1) Prameny

A) Bundesarchiv Berlin

R 1001/6877, Sprachenfragen in den Kolonien. – Einführung der deutschen Sprache als Verkehrssprache, Nov. 1904 – Nov. 1916, Aktenzeichen: KA VII Gr. 19 Innere Angeleg., Unterlagenart: Sachakte.

R 1001/9650 Schulwesen in der ehemaligen deutschen Kolonie Deutsch-Südwestafrika 1920–1921, Unterlagenart: Sachakte.

R 1002/2536, Vorschläge und Kommandierungen usw. für den Ausbildungskursus in Windoek 12. Febr. 1908–18. Febr. 1915, Aktenzeichen: B Va 3, Unterlagenart: Sachakte.

R 1002/2549, Erlernen fremder Sprachen 26. Dez. 1907 – 23. Jan. 1911, Aktenzeichen: B Vb 8, Unterlagenart: Sachakte.

R 1002/2729, Schulangelegenheiten 1908–1914, Aktenzeichen: S 4 Unterlagenart: Sachakte.

B) Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin

I. HA Rep. 208 A, Nr. 209: Anstellung und Verwendung von Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten) im Sprachendienst des Auswärtigen Amtes, Bd. 1, 1887–1893.

I. HA Rep. 208 A, Nr. 404: Erweiterung und Strukturierung der Richtlinien und Lehrpläne über die kolonialwissenschaftliche Vorbildung und Vorbereitung der an das Seminar für Orientalische Sprachen überwiesenen Kolonialbeamten bzw. Dolmetscher-Eleven (Dolmetscher-Aspiranten), Beamten des Auswärtigen Dienstes und Offiziere der Schutztruppe, Bd. 1.1891–1903.

C) National Archives of Namibia Windhoek

BKE, Storage unit: 318, File: B. V. b. 7 – Personalakte: Dolmetscher der Bezirkshauptmannschaft 1896–1899.

GLU, Storage unit: 305, File: GENBVII – Dolmetscher und Sachverständige 1906–1912.

ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 4 – Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Specialia. 1911–1914.

ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu. 3 – Ausbildung von Eingeborenen zu Dolmetschern. Generalia. 1911–1914.

ZBU, Storage unit: 0994, File: J. X. b. 2 – Förderung der Kenntnis der Deutschen Sprache unter den Eingeborenen und Beihilfen dazu. Specialia 1898.

ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 2 – Sprache der Eingeborenen. Generalia. 1913–1913.

ZBU, Storage unit: 2019, File: W. I. b. 4 – Sprache der Naman und Bergdaman. 1909–1910.

ZBU, Storage unit: 2020, File: W. I. c. 1 – Seminar für Orientalische Sprachen in Berlin 1899–1911.

ZBU, Storage unit: 0249, File: B. I. qu.1 – Prämien für die Erlernung von Eingeborenensprachen. Annahme von Dolmetschern. Generalia 1896.

ZBU, Storage unit: 0323, File: B. V. b. 7 – Eingeborenes Personal. Einstellung von Dolmetschern. 1912–1914.

Record cover: Administrators, File Number: A6/10/90 – Staff: Native Interpreters, General.

D) Digitální databáze archivních pramenů

Namibia Wissenschaftliche Gesellschaft Windhoek, Digital Database: MFN: 23599 – Nama-Bibel: Übersetzung, Pretoria, Verlag Afrika Post, 1967.

National Archives of Namibia Windhoek, Namibian Bibliographical Database: MFN 0200, Read more: F002 – A. 839, s. 311.

National Archives of Namibia Windhoek, Namibian Bibliographical Database: MFN 0122.

2) Literatura

A) Vydané práce ke kulturně-politickému přehledu

- Adick, Christel, Mehnert, Wolfgang, Christiani, Thea, *Deutsche Missions- und Kolonialpädagogik in Dokumenten. Eine kommentierte Quellensammlung aus den Afrikabeständen deutschsprachiger Archive 1884–1914*, Frankfurt am Main – London, Iko-Verlag 2001.
- Baumann, Julius, „Die Generationen missionarischen Wirkens in der Familie Diehl“, *Afrikanischer Heimatkalender* 71, 2000, s. 53–64.
- Baumann, Julius, „Hans Karl Diehl, der Missionsmann und Bibelübersetzer“, *Afrikanischer Heimatkalender* 59, 1988, s. 97–115.
- Bierfert, August, *25 Jahre bei den Madiriku am Okawango*, Hessen-Nassau, Verlag der Oblaten 1938.
- Brock-Utnelau, Brigit, Holmarsdottir, Halla B., „The Choice of English as a medium of instruction and its effects on the African languages in Namibia“, *International Review of Education* 47, 2011, č. 3–4, s. 293–322.
- Buse, Uwe, „Nass“, *Der Spiegel* 72, 2018, č. 49, s. 13–22.
- Cohen, Cynthia, *Administering Education in Namibia. The Colonial Period to the Present*, Windhoek, Namibia Scientific Society 1994.
- Collier, Paul, *Exodus. Jak migrace mění náš svět?*, Praha, Libri 2017.
- Figueiredo, Estrela, Smith, Gideon F., Nyffeler Reto, „August Wulffhorst (1861–1936) and his overlooked contributions on the flora of Angola.“, *Candollea* 68, 2013, č. 1, s. 123–131.
- Green, Lawrence, *Lords of The Last Frontier. The Story of South West Africa and its People of all Races*, Cape Town, Howard B. Timmons, 1952.
- Kampffmeyer, Georg, „Das Seminar für Orientalische Sprachen zu Berlin“, *Die Welt des Islams* 8, 1923, č. 1, s. 4–14.
- Klíma, Jan, *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentů, regionů a států*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2012.
- Klíma, Jan, *Dějiny Namibie*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2015.
- Klimeš, Lumír (ed.), *Slovník cizích slov*, Brno, Levné knihy 2006.
- Kuna, Zbyněk, *Demografický a potravinový problém světa*, Praha, Wolters Kluwer 2010.
- Kuntze, Lisa, *Was hält Euch denn hier fest? Lebensgeschichten aus Südwestafrika/Namibia*, Windhoek, S. W. A. Wissenschaftliche Gesellschaft 1982.
- Lau, Brigitte (ed.), *Carl Hugo Hahn Tagebücher 1846–1851, Part II: A missionary in Nama- and Damaraland*, Windhoek, Archives Services Division of the Department of National Education 1985.
- Lau, Brigitte (ed.), *Carl Hugo Hahn Tagebücher 1852–1855, Part III: A missionary in Nama- and Damaraland*, Windhoek, Archives Services Division of the Department of National Education 1985.
- Leutwein, Theodor, *Elf Jahre Gouverneur in Deutsch-Südwestafrika*, Berlin, Ernst Siegfried Mittler 1906.
- Maho, Jouni F., *Few People, Many Tongues: The languages of Namibia*, Windhoek, Gamsberg Macmillan Publishers 1998.
- Moritz, Walter, *Auf dem Reitochsen quer durch's südwestliche Afrika: Missionar Schmelen, ein Pionier der Sprache der Nama (1811–1848) am Oranje, in Bethanien, Steinkopf und Komaggas*, Werther, Walter Moritz 2004.
- Moritz, Walter, *Die „Sandwüste“ hat eine Zukunft. Tagebuch mit Zeichnungen des Malers Ernst Vollbehr 1910*, Werther, Walter Moritz 1994.
- Moritz, Walter, *Dr. Heinrich Vedder. Vom Ravensberger Seidenweber zum berühmten Afrika-Missionar*, Werther, Walter Moritz 1994.
- Moritz, Walter, *Einführung in die Geschichte Südwestafrikas von Dr. H. Vedder*, Werther, Walter Moritz 2004.
- Moritz, Walter, *Herero-Namakrieg 1863–1870. Erinnerungen an Kriegswirren und missionarische Friedensarbeit von Missionar H. P. Brincker*, Werther, Walter Moritz 1997.
- Moritz, Walter, *Hermann Heinrich Kreft. Der Diamantenmissionar aus Wallenbrück*, Werther, Walter Moritz 1995.

- Moritz, Walter, *Schepmannsdorf-Rooibank und die älteste Druckerei in Südwestafrika-Nambija*, Werther, Walter Moritz 1997.
- Moritz, Walter, *Vier Generationen Redecker in Namibia seit 1866. Aus Westfälischer Vergangenheit in die namibische Zukunft*, Werther, Walter Moritz 2010.
- Mühleisen, Susanne, „Emil Schwörers Kolonial-Deutsch (1916). Sprachliche und historische Anmerkungen zu einem ‚geplanten Pidgin‘ im kolonialen Deutsch Südwest Afrika“, *Philologie im Netz* 9, 2005, č. 31, s. 30–48.
- Mullender, Garry, *The Importance of Interpreting During the Portuguese Discoveries in Africa and Asia* [Disertační práce], Lisboa, Universidade de Lisboa 2014.
- Nöckler, Herbert, *Sprachmischung in Südwestafrika*, München, Hueber Verlag München 1963.
- Olpp, Johannes, *Nama-Deutsches Wörterbuch*, Elberfeld, R. L. Friderichs u. Comp, 1888.
- Olpp, Johannes, *Willem Cloete*, Bremen, Verlag des Missionshauses 1913.
- Peltola, Matti, *Nakambale. The Life of Dr. Martti Rautanen*, Helsinki, Finnish Evangelical Lutheran Mission 2002.
- Pugach, Sara, *Africa in Translation. A History of Colonial Linguistics in Germany and Beyond 1814–1945*, Ann Arbor, The University of Michigan Press 2012.
- Rust, Friederich, *Praktische Namagrammatik. Auf Grund der Namagrammatiken von H. Vedder und J. Olpp*, Cape Town, A. A. Balkema 1965.
- Sachau, Eduard, *Denkschrift über das Seminar für Orientalische Sprachen an der Königlichen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin 1887 bis 1912*, Berlin, Friedrich-Wilhelms-Universität 1912.
- Scheulen, Peter, *Die "Eingeborenen" Deutsch-Südwestafrikas. Ihr Bild in deutschen Kolonialzeitschriften von 1884 bis 1918*, Köln, Rüdiger Köppe Verlag Köln 1998.
- Strommer, Martina Anissa, *Der Missionar als Linguist. Der Wiener Johannes Rath (1816–1903) im Dienst der Rheinischen Missionsgesellschaft bei den Herero* [Diplomová práce], Wien, Universität Wien 2012.
- Ševčíková, Hana, *Dějiny tlumočení* [Závěrečná práce, Evropský kurz konferenčního tlumočení (EMCI)], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2016.
- Vedder, Heinrich, *Das alte Südwestafrika: Südwestafrikas Geschichte bis zum Tode Mahareros 1890*, Windhoek, S. W. A Wissenschaftliche Gesellschaft 1981.
- Wietersheim, Erika von, „Ohne Grammatik und Wörterbuch. Von den Schwierigkeiten der ersten Missionare, die namibischen Sprachen zu erlernen und zu übersetzen“, *Afrikanischer Heimatkalender* 83, 2012, s. 46–51.
- Wills, Wolfram, „Das Seminar für Orientalische Sprachen Berlin“, *Lebende Sprachen* 45, 2000, č. 2, s. 59–63.

B) Online zdroje ke kulturně-politickému přehledu

- „FACULTY OF HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES: Prospectus 2018“ [online], *UNAM: University of Namibia Windhoek* [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: http://www.unam.edu.na/sites/default/files/newsletter/faculty_of_humanities_social_sciences_prospectus_2018.pdf
- „Generative grammar“, in *Encyclopædia Britannica* [online] 2019 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/generative-grammar>
- „Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development“ [online], *Sustainable Development Goals. Knowledge Platform* [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
- „Waltraut Fritzsche“ in *Namibia science* [online] [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: http://www.namscience.com.na/index.htm_files/Profil%20Waltraut%20Fritzsche%20E.pdf
- „Wissenschaftliche Sammlungsbereiche. Afrika südlich der Sahara“ [online], *Weltmuseum Wien* [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.weltmuseumwien.at/sammlungsbereiche/>
- Winschiers-Theophilus, Heike, „Ovahimba Community in Namibia Ventures into Crowdsourcing Design“, *Proceedings of the 13th International Conference on Social Implications of Computers in Developing Countries*, Negombo, Sri Lanka, květen, 2015 [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://people.cs.uct.ac.za/~edwin/MyBib/2015-IFIP.pdf>

C) Vydané práce k translatologickému přehledu

- Anderson, R. Bruce W., „Perspectives on The Role of Interpreter“ [1976], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 208–217.
- Bahadir, Şebnem, „The Interpreter as Observer, Participant and Agent of Change. The Irresistible Engagement Between Interpreting Ethics, Politics and Pedagogy“, in M. Biagini, M. S. Boyd, C. Monacelli (ed.), *The Changing Role of the Interpreter. Contextualising Norms, Ethics and Quality Standards*, New York, Routledge 2017, s. 122–145.
- Catford, John C., *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*, Oxford, Oxford University Press 1965.
- Čeňková, Ivana, *Teorie a didaktika tlumočení I*, Praha, FF UK 2001.
- Čeňková, Ivana, *Úvod do teorie tlumočení*, Praha, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka 2008.
- Černý, Jiří, *Úvod do studia jazyka*, Olomouc, Rubico 1998.
- Čuzakin, Andrej P., *Osnovy posledovatelnogo përevoda i përevodčeskoj skoropisi*, Moskva, adastra 2008.
- Delisle, Jean, *Translation. An interpretative Approach*, Ottawa – London, University of Ottawa Press 1989.
- „Doporučené minimální tarify za překlad a tlumočení na rok 2016“, *ToP* 118, 2015, s. 22–26.
- Driesen, Christiane, *Gerichtsdolmetschen. Grundwissen und -fertigkeiten*, Tübingen, Narr Francke Attempto Verlag 2018.
- Ericsson, Anders K., Charness, Neil, „Expert Performance. Its Structure and Acquisition“, *American Psychologist* 48, 1994, č. 8, s. 725–747.
- Gile, Daniel, *Basic concepts and models for interpreter and translator training*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2009.
- Gross-Dinter, Ursula, „Dolce Vita am Rand des Abgrunds. Eugen Dollmann – SS-Verbindungsoffizier, Salonlöwe und Dolmetscher der Diktatoren“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 35–58.
- Chernov, Ghelly V., *Interference and Anticipation in Simultaneous Interpreting. A probability-prediction model*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2004.
- Kaindl, Klaus, „Dolmetschen als Dienst am Leben. Die autobiographischen Texte der Hiltgunt von Zessenhaus“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 97–114.
- Koudelková, Zuzana, *Soudní tlumočení v trestním řízení pro nerodilé mluvčí (ČR)* [Diplomová práce], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2016.
- Kujamäki, Pekka, „In der Mitte wirst du am sichersten gehen“. Erich Sommer: *Das Memorandum. Wie der Sowjetunion der Krieg erklärt wurde*“, in D. Andres, K. Kaindl, I. Kurz, *Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht. Autobiographisch konstruierte Lebenswege in autoritären Regimen*, Berlin, Frank & Timme 2017, s. 77–96.
- Levý, Jiří, *Umění překlada*, Praha, apostrof 2012.
- Li, Xiangdong, „Putting interpreting strategies in their place. Justifications for teaching strategies in interpreter training“, *Babel* 61, 2015, č. 2, s. 170–192.
- Malkovská, Alžběta, *KISS. Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka. Zkoumáno na česko-francouzském materiálu* [Diplomová práce], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2009.
- Malkovská, Alžběta, *Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka* [Rigorózní práce], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2012.
- Mason, Marianne, *Courtroom interpreting*, Lanham – Boulder – New York – Toronto – Plymouth, University Press of America 2008.
- Maťátková, Martina, *Lokalizace internetových stránek* [Diplomová práce], Praha, Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2010.
- Mikkelsen, Holly, *Introduction to Court Interpreting*, Manchester, St. Jerome Publishing 2000.

- Minjar-Běloručev, Rjurik K., *Kak stat' perevodčikom?*, Moskva, Gotika 1999, s. 69–70.
- Munday, Jeremy, *Introducing Translation Studies. Theories and applications*, New York, Routledge 2008.
- Nekula, Libor, *Hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců* [Diplomová práce], Praha, Ústav translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 2008.
- Newmark, Peter, *A Textbook of Translation*, New York – London – Toronto – Sydney – Tokyo, Prentice Hall, 1988.
- Nida, Eugene A., *Bible Translating. An Analysis of Principles and Procedures, with Special Reference to Aboriginal Languages*, London, United Bible Societies 1961.
- Nida, Eugene A., *Fascinated by Languages*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2003.
- Nord, Christiane, „Translating as a Purposeful Activity. A Prospective Approach“, *TEFLIN Journal* 17, 2006, 17, č. 2, s. 131–143.
- Nord, Christiane, *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, Heidelberg, Julius Groos Verlag 1995.
- Oléron, Pierre, Nanpon, Hubert, „Research Into Simultaneous Translation“ [1965], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 42–51.
- Pöchhacker, Franz, *Introducing Interpreting Studies*, London – New York, Routledge 2004.
- Popovič, Anton, *Teória umeleckého prekladu. Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*, Bratislava, Tatran 1975.
- Russo, Mariachiara, „Aptitude testing over the years“, in M. Shlesinger, F. Pöchhacker (ed.), *Aptitude for Interpreting*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 2011, s. 5–30.
- Salevsky, Heidemarie, „Dolmetschen – Objekt der Übersetzungs- oder Dolmetschwissenschaft?“, in H. Salevsky (ed.), *Wissenschaftliche Grundlagen der Sprachmittlung*, Frankfurt am Main, Peter Lang 1992, s. 86–109.
- Seleskovitch, Danica, *Interpreting for International Conferences. A probability-prediction model*, Washington, Pen and Booth 1978.
- Shlesinger, Miriam, „Quality in Simultaneous Interpreting“, in Y. Gambie, D. Gile, Ch. Taylor, (ed.), *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins 1997, s. 123–131.
- Tipton, Rebecca, Furmanek, Olgerda, *Dialogue Interpreting. A Guide to Interpreting in Public Services and the Community*, New York, Routledge 2016.
- Vermeer, Hans, „Skopos and Commission in Translational Action“ [1989], in L. Venuti (ed.), *The Translation Studies Reader*, London – New York, Routledge 2004, s. 221–232.
- Vermeer, Hans, „Eine kurze Skizze der scenes-frames Semantik für Translatoren“, in H. Salevsky (ed.), *Wissenschaftliche Grundlagen der Sprachmittlung*, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag 1992, s. 75–83, zde s. 80.
- Wadensjö, Cecilia, *Interpreting as Interaction*, New York, Addison Wesley Longman Limited 1998.
- Wadensjö, Cecilia, „The Double Role of a Dialogue Interpreter“ [1993], in F. Pöchhacker, M. Shlesinger (ed.), *The Interpreting Studies Reader*, New York, Routledge 2002, s. 354–371.

D) Online zdroje k translologickému přehledu

- „Definice některých pojmů z oblasti tlumočení a překladů“, in *JTP: Jednota tlumočnicků a překladatelů* [online]. 18. 6. 2015 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://jtpunion.org/O-profesi-Akce/Odborne/Definice-nekterych-pojmu-z-oblasti-tlumoceni-a-pre>
- „Etický kodex“, in *Komora soudních tlumočnicků České republiky* [online] [cit. 2019-01-26]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>
- „How interpreters work. Simultaneous interpreting“ [online] *Aiic. International Association of Conference Interpreters*, 28. 11. 2011 [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/4005/interpreting-will-differ-according-to-the-needs-of-the-conference/lang/1>
- „How we work. Language Combination“, in *Aiic. International Association of Conference Interpreters* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/1403/how-we-work/lang/1>

„Přijímací řízení pro akademický rok 2019/2020“ [online], *Ústav translatologie FF UK* [cit. 2019-01-31].
Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-148.html>

JTP [online] [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/>

The Code of Ethics of Interpreters and Translators Employed by the International Criminal Tribunal for The Former Yugoslavia [online] [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <http://www.tradulex.com/Regles/ethICTFY.htm>

Seznam příloh

Příloha 1

Příloha 2

Příloha 3

Příloha 4

Příloha 5

Příloha 6

Příloha 7

Příloha 8

Příloha 9

Příloha 10

Příloha 11

Příloha 12

Příloha 13

Příloha 14

Příloha 15

Příloha 16

Příloha 17

Příloha 18

Příloha 19

Příloha 20

Příloha 21

Příloha 22

Příloha 23

Příloha 24

Příloha 25

Příloha 26

Příloha 27

Příloha 28